

Bijlagen

1. Focus handleiding

5.3.4 Kuifje in Afrika

	Voornameaste leerdoelen	Leerniveau
1 Literatuur	<p>a Tekstvervend + -bestuderend lezen.</p> <p>b Doelbewust gegevens, begrippen en werkwijzen hanteren om de literaire taken uit te voeren.</p> <p>c De leerlingen kunnen bij deze activiteiten gebruikmaken van de gepaste leesstrategieën.</p>	<p>a Stripfragmenten analyseren, interpreteren en evalueren. Daarbij verbanden kunnen leggen met de maatschappij. + Verslag uitbrengen over eigen leeservaringen en deze toetsen aan andere waardeoordelen.</p> <p>b Begrippen: strip, personage, stereotype, tekenstijl.</p> <p>c Zie 'Lezen'.</p>
2 Lezen	<p>a Beoordelend niveau + onbekend publiek.</p> <p>b Geschikte leesstrategie kiezen, toepassen en erop reflecteren.</p> <p>c Bij de planning, uitvoering van en reflectie op de taken enkele vaardigheden kunnen toepassen.</p>	<p>a Fictionele tekst en informatieve teksten (krantenberichten).</p> <p>b Intensief lezen.</p> <p>c Strategische vaardigheden zoals: <ul style="list-style-type: none"> leesdoelen bepalen; tekstsoort herkennen; voorkennis inzetten; informatie selecteren en gebruiken met behulp van verschillende informatiekanalen; argumenten in een tekst op hun waarde en relevantie beoordelen. </p>
3 Spreken	Beoordelend niveau + bekende volwassene.	Standpunten/meningen uiteenzetten en motiveren in een discussie, persoonlijke ervaringen presenteren.
4 Luisteren en kijken	<p>a Beoordelend niveau + onbekend publiek.</p> <p>b Geschikte strategieën toepassen naar gelang van doelen, achtergrondkennis en tekstsoort.</p> <p>c Bij de planning, uitvoering van en reflectie op de taken enkele vaardigheden kunnen toepassen.</p>	<p>a Diverterende tekst: stripverhaal.</p> <p>b Intensief kijken.</p> <p>c De volgende strategische vaardigheden: <ul style="list-style-type: none"> doel(en) bepalen; tekstdoel(en) vaststellen; voorkennis inzetten; gericht informatie selecteren en ordenen; het taalgebruik van de spreker inschatten; eigen standpunt innemen en argumenteren. </p>

Vooraf

- De reproductierechten van Kuifjealbums zijn niet alleen heel moeilijk te krijgen, maar ook erg duur. Om die reden vindt u geen kopieën van tekstfragmenten in Focus 6. De meeste leerlingen kennen of hebben de strip echter en kunnen die meebrengen. Eventueel kopieert u de opgegeven bladzijden per twee of drie leerlingen of zet u ze tijdelijk op een afgesloten bestand van uw elektronisch leerplatform.
- In hoofdstuk 3,16 vindt u een opdracht in verband met het beeld van Afrika in andere strips.

Benodigdheden: werkboek, bronnenboek en stripboeken.

U begint met een kort klassikaal gesprek zoals in **opdracht 1**.

De leerlingen bereiden **opdracht 2** alleen of per twee voor, thuis of in de klas. Na de bespreking ervan werken ze aan **opdracht 3**. Hierop kan een klassikale discussie volgen, waarin de leerlingen hun standpunt over deze strip en andere werken degelijk argumenteren. Eventueel maakt u er een discussie of debat van over censuur, maar deze materie is misschien al aan bod gekomen in het vijfde jaar. (cf. hoofdstuk 4.9 *Spor met het geloof?*). U kunt ook aan enkele vertegenwoordigers van een team vragen een kort betoog te houden met een uitgewerkt standpunt.

opdracht 3, vraag 1: enkele bruikbare argumenten

- Pro klacht
 - De zwarte bevolking wordt heel denigrerend afgebeeld.
 - Het is niet omdat de werkelijkheid veel erger was dat je dat vandaag nog kunt toelaten.
 - Het is racistisch.
 - Kinderen krijgen een verkeerd beeld.
 - Ook dierenliefhebbers ergeren zich, want het geweer van Kuifje decimeert behoorlijk wat inheemse fauna.
- Contra klacht
 - De werkelijkheid was nog erger.
 - Het is typisch voor die tijd. Toen dacht men helaas zo. Hergé noemde zijn eerste werken later 'een jeugdzone'. Men moet er gewoon de nodige uitteig bij geven.
 - Stereotypen komen in veel strips voor, bijvoorbeeld bij Asterix (althoewel daar ironiserend). Het is een manier om humor te creëren.
 - Zwarte tekenaars maken ook karikaturen van blanken.
 - Er zijn ook Hollywoodfilms waarin zwarten rollen vertolken die de realiteit niet weerspiegelen. Dan zouden die ook moeten worden verboden.

Aansluitend kunt u de leerlingen laten nagaan of Bienvenu Mbutu-Mondondo zijn zaak intussen heeft gewonnen of verloren, en waarom.

Er is niet echt een reflectieopdracht hier omdat deze thematiek ook in andere lessen aan bod komt.

5.3.7 Congo

Voornaamste leerdoelen

- 1 Lezen**
- Beoordeelend niveau + onbekend publiek.
 - Leesstrategie kiezen naargelang van leesdoel en tekstoort, en ze toepassen.
 - Bij de planning, uitvoering van en reflectie op de taken enkele vaardigheden kunnen toepassen.

Leerinhouden

- Niet-fictionele teksten; informatieve teksten zoals een uiteenzetting, interview en kaarten.
- Oriënterend, voorspellend en zoekend lezen.
- De strategische vaardigheden:
 - eigen leesdoel(en) bepalen;
 - tekstdoel(en) vaststellen;
 - tekstsoort bepalen;
 - voorkennis inzetten;
 - informatie selecteren en gebruiken met behulp van verschillende informatiekanalen;
 - reflecteren op de eigen prestatie.

Benodigdheden: werkboek, bronnenboek en internet.

Opricht 1 is een korte oriëntatieopdracht.

De leerlingen zoeken de antwoorden op de vragen in **opdracht 2** individueel of per twee. Als ze in duo's werken, is het in geen geval de bedoeling dat ze de taken verdelen. Nadien volgt de klassikale verbetering.

Aanvulling bij oplossing opdracht 2, vraag 7

In een interview in *Humo* (23-2-2010) zegt professor Filip Reyntjens daarover: 'Dat cijfer (10 miljoen) is uit de lucht gegrepen. Er leidden in die periode niet eens 10 miljoen mensen in Congo! Er heerste wel een bloedig schrikbewind, maar dat was zo in heel Afrika. Congo was zeker geen uitzondering.' In *Congo voor beginners* (2010) schrijft Tony Busselen: 'Het is heel moeilijk uit te maken hoeveel slachtoffers er onder de Congolese bevolking vielen. Volgens professor Léon de Saint-Moulin, Belgische geestelijke en demograaf aan de universiteit van Kinshasa, staan twee feiten vast: tussen 1880 en 1920 was er een heel belangrijke vermindering van het aantal Congolezen en de bevolking begon pas terug aan te groeien na 1945. De Saint-Moulin spreekt van een vermindering van 5 à 10 miljoen inwoners, wat respectievelijk een verlies van 33 % tot 50 % van de bevolking zou betekenen.' (pp. 49-50)

Aansluitend voeren de leerlingen **opdracht 3** uit, thuis of in de klas. Na de uitvoering volgt een klassikale verbetering en discussie. Wie geloven ze het meest?

Na de verbetering volgt de reflectie (**opdracht 4**). Als er een discussie volgt over de actuele situatie, dan is dit hoofdstuk geslaagd.

Benodigdheden: werkboek, bronnenboek, methodesite voor leerlingen (voor de teksten die de leerlingen moeten schematiseren en samenvatten en voor een gedetailleerde uitleg over hoe je moet schematiseren en samenvatten).

Opricht 1 is bedoeld als een korte oriëntatie.

U selecteert vooraf de teksten die de leerlingen moeten gebruiken. Leg **opdracht 2** duidelijk uit. De uiteindelijke bedoeling is dat de leerlingen er een individuele samenvatting van maken (**opdracht 6**), maar daarvoor moeten ze over het onderwerp kunnen deelnemen aan een discussie (**opdracht 3**). Wanneer alle duo's opdracht 2 beantwoord hebben, gaan ze thuis aan de slag. Geef ze hiervoor enkele dagen. De beste werkwijze is dat ze de teksten weliswaar verdelen en er degelijke schema's van maken, maar ook dat ze elkaars materiaal goed controleren. Bovendien moeten ze klaar zijn om hierover te discussiëren met een ander team.

Tijdens de afgesproken les beoordelen de leerlingen die niet discussiëren twee duo's die dit wel doen aan de hand van de beoordelingskaarten in **opdracht 4**. Elke leerling beoordeelt de discussie als geheel of volgt een specifiek duo. Aansluitend bij de klassikale bespreking volgt de reflectie in **opdracht 5**.

Voor de leerlingen aan hun samenvatting beginnen, legt u **opdracht 6** uit. De synthese die ze hier moeten maken van twee of meer teksten, is een voorbereiding op het schrijven van langere teksten (bv. een papier) waarin ze gebruikt materiaal moeten verwerken. Dicteer het nodige bij punt 1:

- De inleveringsdatum.
- De beoordelingscriteria. Een mogelijkheid:

- Inhoud
 - VKI: /6 (volledig, maar kort)
 - DCI: /4 (duidelijk en correct)
- Taal
 - BT: /4 (beknopt)
 - AT: /2 (laantrekkelijk) (bv. geen woordherhaling)
 - CHT: /4 (correct en helder)

Het eventuele cijfer op het schrijfdossier staat bv. op 5 punten. U kijkt dan of er een degelijk werkplan is (vraag 2), of er een schema is, of er kladversies zijn en of de checklist goed gebruikt is. Beklemtoon in dit geval dat de leerlingen al hun kladversies bijhouden.

Hoe evalueert u de voorbereiding? Er zijn verschillende manieren:

- U bekijkt het materiaal en geeft een globaal cijfer. Als u alles uitstekend vindt, geeft u 4,5 of meer, heel goed wordt 4, goed 3,5, vrij goed 3, matig 2,5, zwak 2 of 1,5, erg zwak 1 of minder.
- U vertrekt van 5 op 5 en trekt punten af wanneer bepaalde stukken ontbreken, oppervlakkig afgewerkt zijn of gewoon zwak zijn: bv. -2 als er geen kladversie is en -2 als de checklist niet of erg zwak gebruikt is.
- Een combinatie van beide methoden: u geeft een globaal cijfer, maar trekt een bepaald aantal punten af voor ontbrekende delen.

In minder sterke klassen kunt u op dezelfde wijze te werk gaan als in hoofdstuk 2.7, de leerlingen elkaars werkplan en opstel laten beoordelen (cf. opdracht 6 en 8) en/of ze per twee laten samenwerken. In het laatste geval kunt u de leerlingen bv. verplichten gebruik te maken van bv. Google Docs om te zien of er samengewerkt is en om na te gaan wie wat precies geschreven heeft.

De leerlingen werken alles (**opdracht 6-9**) in principe thuis uit, behalve misschien hun werkplan in **opdracht 6**.

De reflectie op de resultaten en de werkwijze blijft erg belangrijk (**opdracht 10**). Haal ze op samen met de verbeterde samenvattingen.

5.3.8 Duister hart

Voornaamste leerdoelen		Leerinhouden
<p>1 Literatuur</p> <p>a Tekstvervarend + -bestuderend lezen.</p> <p>b Doelbewust gegevens, begrippen en werkwijzen hanteren om de literaire taken uit te voeren.</p> <p>c Bij deze activiteiten de gepaste leesstrategieën gebruiken.</p>	<p>a Roman-, tonselfragmenten en een verfilming analyseren, interpreteren en evalueren. Daarbij verbanden kunnen leggen binnen de tekst en met andere teksten, de maatschappij, de auteur en de multimediële omgeving.</p> <p>+ Verslag uitbrengen over eigen leeservaringen en deze toelisen aan andere interpretaties en waardeoordelen.</p> <p>b De begrippen: thematiek, personage, encensering, verfilming, bouw van een toneelstuk, tragedie, tekentaal.</p> <p>c Zie 'Lezen'.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • gericht informatie zoeken, ordenen en verwerken; • logische tekstopbouw creëren met aandacht voor inhoudelijke en functionele relaties; • eigen tekst reviseren; • inhouds- en vormconventies van de taal verzorgen; • aantrekkelijk, duidelijk en aanvaardbaar formuleren qua opbouw, stijl, register, informatiewaarde en lay-out; • correct formuleren qua woordkeuze, zinsbouw, spelling en interpunctie; • lay-out verzorgen; • correct citeren; • gebruikmaken van ICT; • reflecteren op de aangewende strategieën en ze bijstellen of wijzigen.
<p>2 Lezen</p> <p>a Beoordelend niveau, tekst voor een onbekend publiek.</p> <p>b De geschikte leesstrategie kiezen, toepassen en erop reflecteren.</p> <p>c Bij de planning, uitvoering van en reflectie op de taken enkele vaardigheden kunnen toepassen.</p>	<p>a Fictionele teksten.</p> <p>b Intensief lezen.</p> <p>c De vaardigheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gelezen teksten kort samenvatten; • informatie selecteren en gebruiken. 	<p>Benodigheden: werk- en bronnenboek, dvd 2 (track 21-23).</p> <p>Dit hoofdstuk heeft voor een groot stuk als doel de leerlingen een voorstellingsanalyse van een (hedendaags) theaterstuk te leren maken. Omdat de OVUR-methode wordt gebruikt, zouden ze dit hoofdstuk in principe geheel zelfstandig moeten kunnen doorlopen. Opdracht 1 is de oriëntatie, 2 en 3 de voorbereiding, 4 de uitvoering en 5 de reflectie. In sommige klassen lukt het om dit hoofdstuk als een zelfstandig uit te voeren leertraject aan te bieden.</p> <p>In opdracht 1 worden de voorkennis en vooroordelen over het karakter van de kolonist gepeld. Hier komen we op terug wanneer we de belangrijkste thema's van <i>Duister hart</i> bespreken (bv. de tragiek in de figuur van Mr Kurtz en de onmenselijke gevolgen van imperialistische oorlogen).</p> <p>De leerlingen maken opdracht 2 alleen of per twee. Alle vragen kunnen ook als taak of leesvaardigheidstoets dienen.</p>
<p>3 Luisteren en kijken</p> <p>a Beoordelend niveau + onbekend publiek.</p> <p>b Bij de planning, uitvoering van en reflectie op de taken enkele vaardigheden kunnen toepassen.</p> <p>c Bij de planning, uitvoering van en reflectie op de taken enkele vaardigheden kunnen toepassen.</p>	<p>a Diverterende teksten: toneel en film (zie 'Literatuur').</p> <p>b Intensief luisteren en kijken.</p> <p>c De vaardigheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • doell(en) bepalen; • voorkennis inzetten; • gepaste houding aannemen; • gericht informatie selecteren en ordenen; • het taalgebruik van de spreker inschatten; • aandacht tonen voor het non-verbale gedrag van de spreker; • tijdens het luisteren voor zichzelf vragen formuleren en deze noteren; • reflecteren op de aangewende strategie en de eigen prestatie. 	<p>In opdracht 3 kijken de leerlingen achtereenvolgens naar drie uitgebreide fragmenten van <i>Duister hart</i> van het 'toneelhuis' (2011). Ze proberen tijdens het kijken de 'leidraad' aan te vullen, het liefst in potlood. Hun oplossingen dienen als basis voor de verwerking tot een voorstellingsanalyse in de volgende opdracht. U kunt individueel bijsturen waar nodig.</p> <p>Opdracht 4 is een individuele schrijftaak op basis van de bevindingen die de leerlingen gedaan en de ideeën die ze gevormd hebben bij het bekijken van de fragmenten. Het gaat er hier vooral om een degelijke tekst te schrijven. U kunt het resultaat evalueren op de geijkte manier, nl. aan de hand van het evaluatieformulier (zie verder).</p> <p>Voor sommige (zwakkere) leerlingen/klassen is het nuttig te vragen een kladversie af te geven voorafgaand aan de definitieve deadline. Het voordeel is dat er dan al enkele zaken besproken en bijgestuurd kunnen worden. Bovendien kunt u mogelijke fraude tijdig onderschrijven.</p> <p>Opdracht 5 is een reflectietaak die elke leerling individueel maakt, in de klas of thuis.</p> <p>Opdracht 6 is een uitbreidingstaak. Hij kan klassikaal of thuis worden gemaakt. De film is te vinden in videotheken en fragmenten ervan op YouTube (zie ook hoofdstuk 6.3). De bedoeling is om verschillen tussen film en theater te beschrijven. De resultaten worden klassikaal besproken. Een aantal onderwerpen die behandeld kunnen worden, zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de voor- en nadelen van het ene of het andere medium; • de impact van een adaptatie op een verhaal (in dit geval een hedendaagser kader); • de mening van de leerlingen, hun voorkeur, e.d.
<p>4 Schrijven</p> <p>a Beoordelend niveau + onbekend publiek.</p> <p>b Bij de planning, uitvoering van en reflectie op de schrijftaken enkele strategieën toepassen.</p>	<p>a Gedocumenteerde, beargumenteerde teksten: voorstellingsanalyse (recensie, deel van leesdossier).</p> <p>b De strategieën:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eigen schrijfdoele(n) bepalen; • tekstsoort bepalen; • voorkennis inzetten; 	

Evaluatie voorstellingsanalyse

Titel theaterstuk: _____
 Naam auteur: _____ Klas: _____
 Naam evaluator: _____
 TOTAAL CIJFER: _____ / 20

Evaluatie	Waardering	Commentaar	Voorbeelden
DOEL-GERICHTHEID	-		
	0		
STRUCTUUR	+		
PUBLIEK-GERICHTHEID (STIJL)	-		
	0		
TAALGEBRUIK	+		

[- ondermaats (0-4); 0 op niveau (7); + uitermate goed (8-10)]

5.3.9 Gangreen 2

Voornaamste leerdoelen	Leerinhouden
<p>1 Literatuur</p> <p>a Tekstvervaard + bestuderend lezen.</p> <p>b Doelbewust gegevens, begrippen en werkwijzen hanteren om de literaire taken uit te voeren.</p> <p>c De leerlingen kunnen bij deze activiteiten gebruikmaken van de gepaste leesstrategieën.</p>	<p>a Romanfragment analyseren, interpreteren en evalueren. Daarbij verbanden kunnen leggen binnen de tekst en met andere teksten, de maatschappij en de auteur. + Verslag uitbrengen over eigen leeservaringen en deze toetsen aan andere interpretaties en waardeoordelen.</p> <p>b Begrippen: genre, personage, thematiek, stroming, perspectief, stijl, waarheidsgehalte, (post)koloniale literatuur, vitalisme. Zie 'Lezen'.</p>
<p>2 Lezen</p> <p>a Beoordelend niveau + onbekend publiek.</p> <p>b Geschikte leesstrategie kiezen, toepassen en erop reflecteren.</p> <p>c Bij de planning, uitvoering van en reflectie op de taken enkele vaardigheden kunnen toepassen.</p>	<p>a Fictionele tekst.</p> <p>b Non-fictie: informatieve hyperteksten. Intensief en zoekend lezen.</p> <p>c Strategische vaardigheden zoals: <ul style="list-style-type: none"> leesdoelen bepalen; tekstsoort herkennen; voorkennis inzetten; informatie selecteren en gebruiken met behulp van verschillende informatiekanalen; reflecteren op de strategie en prestaties. </p>
<p>3 Spreken</p> <p>Beoordelend niveau + bekende volwassene.</p>	<p>Standpunten/meningen uiteenzetten en motiveren in een discussie, persoonlijke ervaringen presenteren.</p>

Vooraf 1: een alternatieve aanpak voor Robinson Crusoe (hoofdstuk 3.1) en deze les

De ene helft van de leerlingen leest thuis *Robinson Crusoe*, de andere *Gangreen 2*. In de klas werken ze in duo's, telkens een leerling die de ene en een leerling die de andere tekst gelezen heeft. De vragen:

- 1 Vertel elkaar wat je gelezen hebt. Wat gebeurt er precies? Wat is kenmerkend voor de belangrijkste personages? Wat is het thema?
 - 2 Hoe sympathiek vind je de hoofdfiguur?
 - 3 Wat vind je van het beeld dat van de lokale bevolking of cultuur gegeven wordt? Hoe neutraal of stereotiep is het?
 - 4 Wat vond je van de tekst? Waarom?
 - 5 Welk van beide teksten lijkt jullie na wat je gelezen en gehoord hebt de beste? Waarom?
- Daarna komen twee leerlingen die *Robinson Crusoe* niet gelezen hebben, vragen beantwoorden over deze tekst. Vervolgens gebeurt hetzelfde in verband met *Gangreen 2*. Aansluitend worden geselecteerde opdrachten uit de werkboek behandeld.

Vooraf 2

Om het schrijfwerk te beperken, is het antwoord op een aantal vragen ook te vinden op de website voor leerkrachten. U kunt deze afdrukken en kopiëren.

Benodigdheden: werkboek, bronnenboek en internet.

De leerlingen beantwoorden de vragen in **opdracht 1** eerst schriftelijk of ineens klassikaal. Het is niet de bedoeling hier uitgebreid op in te gaan.

De leerlingen lezen de tekst bij voorkeur thuis en beantwoorden tegelijk de vragen in **opdracht 2**. Vraag in de klas kort naar hun eerste indrukken.

Voor **opdracht 3** krijgen de leerlingen de nodige voorbereidingstijd. Ze noteren allemaal de antwoorden. Eventueel beperkt u het groepswerk tot vraag 1-3. Wanneer iedereen klaar is (bv. na 25-30 min.), brengen enkele leerlingen die u aanwijst, verslag uit voor de klas. Het beste is dat u afgevaardigden van groepen kiest die duidelijk verschillende standpunten innemen, zodat er een interessante discussie ontstaat.

Modeloplossingen opdracht 3, vraag 1, 2 en 5

- Hoe staat de hoofdfiguur tegenover geweld? Leg uit.
 - Aan de ene kant heeft hij er een afkeer van.
 - Vóór de actie begint, voelt hij zich kapot en voelt zijn borst beklemd. Hij lijkt terug te schrikken voor wat komen gaat, maar hij doet zijn plicht.
 - Wanneer hij de sluipschutter moet neerschieten, 'protesteert alles' in hem tegen wat hij moet doen. Hij probeert de sluipschutter te beschouwen als een dier, maar het ging niet.
 - Hij raakt zelfs getraumatiseerd door het geweld (cf. vraag 4).
 - Aan de andere kant doet hij al snel mee en gaat hij er helemaal in op.
 - Hij haakt het hoofd van de sluipschutter af. Ondanks zijn afkeer raakt hij 'bezeten van een onweerstaanbare vernietigingsdrift' en vindt hij het zelfs 'heel opwindend, als er op dat ogenblik een vrouw in de buurt was geweest, om het even welke, dan zou ik kort en beslist met haar hebben gepaard en haar daarna misschien doodgeslagen met de machete'.
 - Hij verheertlijkt wapens.

Vanwaar die dubbelzinnigheid? Hij maakt verschrikkelijke wredeheden mee (hij heeft zelfs zonder het te weten mensenvlees gegeten), maar het ligt allicht ook aan zijn karakter. Hij verdierlijkt heel snel, van zodra de tocht begint. Uiteindelijk draagt hij een magisch hals-snoer (met de hoektand van zijn totemdier) en wordt hij een van hen.

Ter informatie: ook in zijn thrillers blijkt Geeraerts' obsessie voor wapens. Hij beschrijft ze vaak tot in de allerkleinste details.
- Hoe staat de hoofdfiguur tegenover Congo, de zwarten en hun cultuur? Leg uit.
 - Negatieve aspecten
 - Het is een primitief en gevaarlijk land: de stammen moorden elkaar uit, de leider van de Baluba schotelt Jef mensenvlees voor, de soldaten dragen magische amuletten, ze gedragen zich als echte wilden, zelfs de elitesoldaten zijn bloeddoorstige en wrede moordenaars die de lijken van hun slachtoffers verminken.
 - De natuur en het leven zorgen voor een verdienlijking. Jef wordt al snel een van hen (cf. vraag 1). Hij raakt door dat alles wel zwaar getraumatiseerd.
 - Zijn relatie met de zwarten is meestal die van een superieur tegenover een ondergeschikte.
 - De achtervolging wordt vaak met een jachtpartij vergeleken.
 - Jef voelt zich 'gespannen als op buffeljacht'.
 - Als hij de sluipschutter uit de boom schiet, is het 'net een aap die uit een boom valt tijdens de jacht'.
 - ... als een meute jachthonden slopen we in trailleuriformatie vooruit.

Het stereotype van de blanke jager, dat vaak in koloniale romans voorkomt, komt hier dus terug. Congo en veel Afrikaanse landen blijken gevaarlijke plekken te zijn, maar perfect om te jagen.

- Positieve aspecten
 - De mensen lijken er echter te leven. Geeraerts geeft scherpe kritiek op het westerse denken en bewondert het 'echte leven', het feit dat ze meer in harmonie leven met de natuur (een romantische visie) (cf. vraag 5).
 - Als er problemen zijn, is dat mede de schuld van het kolonialisme (cf. vraag 5).
 - Alhoewel Geeraerts dus kritiek op België geeft, heeft hij het in zijn roman nochtans meer over zijn eigen problemen dan over de koloniale structuren. Hoe de Congolezen alles zien en ervaren, komt niet echt aan bod.

5 Wat zijn de belangrijkste thema's van dit verhaal? Leg uit.

- Geweld en wredeheid, verdierlijking en onmenselijkheid
- Een dorp wordt uitgemoord, er wordt mensenvlees gegeten, mensen worden bijzonder wreed gedood, de daders worden afgeslacht en hun lijken verninkt. Zelfs de 'elitesoldaten' waren 'buiten zichzelf van bloeddorst'.
- Eigenlijk komt de hoofdfiguur tot het besef dat in iedereen een bloeddoorstig monster schuilt. Het zijn de omstandigheden die maken of het tot leven komt. Veel is er niet nodig om het vernietigende geweld te doen afbladderen.

Noot:

Na het boek volgt in het postscriptum een verslag van de Duitse slachtpartij in Oradour (10-6-1944), de Amerikaanse in My Lai (Vietnam, 16-3-1968) en van Operatie Dragon Rouge (24-22-1994), waarbij Belgische paracommando's wredeheden begingen in Stanleystad bij het evacueren van België.

- Inwijding of initiatie (imitatiroman)
- De hoofdfiguur wordt ingewijd in een wereld van geweld. Hij schrikt er wel voor terug, maar wordt helemaal zoals de anderen. Het boek is ook een inwijding in een andere cultuur (cf. 'Natuur en cultuur').
- Therapie
- De hoofdfiguur beseft hoe wreed hij werkelijk is en is getraumatiseerd door de gebeurtenissen. Hij probeert zich van zijn kwellingen te genezen.
- Jef zegt het zo: 'ik denk dat een ander mens die een ander mens met de handen heeft gedood, nadenk nooit meer op dezelfde manier kan denken of voelen, iets wordt definitief van hem afgetrokken als de huid van een levend gevild dier, hij is voortaan gedoemd om verder te leven in een toestand van latente waanzin, een verschrikkelijk isolement dat even ophoudt als hij opnieuw een mens dooft of een orgasme ervaart, en dan doemt het spook weer op, erger dan ooit tevoren'.
- Natuur en cultuur

In Congo ontdekt de hoofdfiguur dat de westerse beschaving onnatuurlijk en vals is: 'wij blanken houden kunstmatig een soort van onbegrijpelijke afstamming uit een gods-beeld in ere, een uit de lucht gegrepen transcendentie, daarom zijn wij ook zo onrustig, en hebben we de arbeid als doel op zichzelf uitgewonden om die metafysische onrust te sublimeren, het is vreemd, maar nergens is een blanke zo koortsachtig actief als in de tropen, elke blanke is een individu, een Bewustzijn met daartegenover de zwarte wereld, die sedert de aamwag van zijn bestaan anoniem is geweest, het bewustzijn dat nog niet is opgedoken uit het oorspronkelijke Woed Van Het Onbewuste, duizenden jaren leefden de zwarten in een kleine, gesloten gemeenschap, in de schaduw van clanoversten en fetisjen, zandkorrel in een zandhoop, zonder vrijheid of verantwoordelijkheid, en toen werd in enkele jaren die oude samenleving door de komst van de blanken letterlijk uit elkaar gehaald'.

Om echt te leven moet de oorspronkelijke harmonie tussen mens en natuur worden hersteld. Tijdens de tocht beleeft Jef zo'n moment: 'de blanke luitenant schoof mee hennep met zijn mantschappen en hij zweefde, My, als een koningsadelaar en de tijd stond stil en hij begreep weer de bomen, het water, het vuur en het universum en hij viel in slaap, naakt in het gras van de Afrikaanse savanne, de nachtelijke koude deerde hem niet, en

toen hij de ochtend daarop met de zon wakker werd, rekte hij zich en dadelijk was hij een wild beest met soepele spieren en nauwkeurige bewegingen, en lúcidie, o My, wat was dat beest lúcidie, hij zou zijn moeder hebben gewurfd als die een aanmerking had gemaakt en de andere beesten gehoorzaamden hem feilloos.

- Kolonialisme
Het boek beschrijft de wreedheden waarbij ook de Belgen waren betrokken en verduidelijkt hoe de plaatselijke cultuur hebben ontwricht. Dat kan alleen tot verzet leiden: iets werd toen definitief zonneklaar voor mij: dat de notoire stommiteiten van slechts twee generaties autoritair denkende Belgen van de Congolezen rebellen hadden gemaakt die niet zullen ophouden met vechten tot de laatste blanke zijn geprivilegieerde positie heeft opgegeven.

Aansluitend wordt **opdracht 4** voorbereid of gaat u ineens over tot een klassikale discussie. Eventueel voeren drie of vier leerlingen hierover een gesprek voor de klas. Nadien wordt dan een en ander genoteerd.

Erger nog bakt Benjamin Wilkomirski het in *Brokstukken. Een jeugd 1939-1948*. Hierin beschrijft hij wat hij meegemaakt heeft als kind in Auschwitz. Later is gebleken dat hij daar helemaal niet is geweest, wat natuurlijk in de kaart kan spelen van negacionisten.

Daar staat tegenover dat bij heel veel schrijvers niet te achterhalen is of wat ze geschreven hebben, ook wel strookt met de realiteit. Eigenlijk is het belangrijkste of de verhaalwerkelijkheid overtuigend overkomt. Bij Büch was dit zeker het geval en bij Geeraerts eigenlijk ook. Misschien is hij een mythologisch schrijver, iemand die een persoonlijke mythe creëert. Hij doet dit voor veel lezers voldoende overtuigend.

Zie ook het tijdschrift *Yang*: 1973, nr. 49-50.

De vragen in **opdracht 5** en **6** worden thuis of in de klas beantwoord. Nadien volgt de bespreking. Als de tijd beperkt is, legt u een en ander in verband met opdracht 5 zelf uit.

5.3.10 Grenzen overschrijden

Voornaamste leerdoelen	Leerinhouden
1 Lezen a Beoordelend niveau + onbekend publiek. b De geschikte leesstrategie kiezen naar gelang van leesdoel en tekstsoort, en ze toepassen. c Bij de planning, uitvoering van en reflectie op de taken enkele vaardigheden kunnen toepassen.	a Niet-fictionele teksten: informatieve teksten. b Oriënterend, globaal en intensief lezen. c De strategische vaardigheden: <ul style="list-style-type: none"> • eigen leesdoel(en) bepalen; • tekstdoel(en) vaststellen; • tekstsoort bepalen; • voorkennis inzetten; • onderwerp en hoorgedachten aanduiden; • informatie selecteren en gebruiken; • reflecteren op de aangewende strategieën en de eigen prestatie.
2 Taalbeschouwing a In het taalgebruik enkele taalverschijnselen herkennen, benoemen en het gebruik ervan bespreken. b De invloed van de maatschappij op het taalgebruik en taalsysteem herkennen en bespreken.	a Non-verbale elementen. b Interculturele communicatie.
3 Spreken Beoordelend niveau + onbekend publiek.	Standpunten/meningen uiteenzetten en motiveren in een gedachtewisseling. Persoonlijke ervaringen presenteren.
4 Schrijven Structurerend niveau + onbekend publiek.	Functionele schema's van gelezen teksten.

Benodigdheden: bronnenboek en werkboek.

De leerlingen voeren **opdracht 1** uit, waarna een bespreking volgt. Aansluitend beantwoorden ze de vragen in **opdracht 2**. Dit kan ineens klassikaal gebeuren. Belangrijk is dat hier niet te veel tijd in kruipt, zodat er voldoende tijd is voor opdracht 3 en 4.

De leerlingen voeren **opdracht 3** uit binnen de opgegeven tijd, bv. 15 minuten. Misschien is het goed om vooraf nog even te vragen wat globaal lezen is en hoe je dit zo efficiënt mogelijk doet. Wanneer de tijd om is, beoordelen de leerlingen elkaars notities (**opdracht 4**). Dan volgt de klassikale verbertering.

De leerlingen beginnen daarna aan **opdracht 5** en werken de vragen thuis af. Na de verbetering bereiden ze in duo's **opdracht 6** voor, die nadien verbeterd wordt.

Allicht zijn de zaken die vermeld zijn in punt 3 van het bronnenboek al ter sprake gekomen bij de bespreking van opdracht 2. Verwijs er opnieuw naar of introduceer deze materie aan de hand van een leergesprek: bv. Ken je voorbeelden van verschillen in non-verbale taal, gebruiken, tradities en taal die de communicatie tussen verschillende culturen bemoeilijken? Dan voeren de leerlingen **opdracht 7** en **8** uit, waarna alles klassikaal wordt verbeterd.

Opdracht 9 is bedoeld als reflectie.

5.3.11 Terug naar congo

Voornaamste leerdoelen	Leerinhouden
<p>1 Luisteren en kijken</p> <p>a Beoordelend niveau + onbekend publiek.</p> <p>b Bij de planning, uitvoering van en reflectie op de taken enkele vaardigheden kunnen toepassen.</p> <p>c Bij de planning, uitvoering van en reflectie op de taken enkele vaardigheden kunnen toepassen.</p>	<p>a Informatief tv-programma: reportages.</p> <p>b Voorspellend en intensief luisteren en kijken.</p> <p>c De belangrijkste vaardigheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> doellen) bepalen; tekstdelen vaststellen; voorkennis inzetten; zender en medium omschrijven; gepaste luisterhouding aannemen; gericht informatie selecteren en ordenen; eigen standpunt innemen en argumenteren; reflecteren op de eigen presentatie.
<p>2 Spreken</p> <p>Beoordelend niveau + onbekend publiek.</p>	<p>Standpunten/meningen uiteenzetten en motiveren in een gedachtewisseling.</p>
<p>3 Literatuur</p> <p>a Tekstvervend en -bestuderend lezen.</p> <p>b Informatie verwerken.</p>	<p>a Verbanden leggen tussen tekst en auteur of maatschappij.</p> <p>b Gebruik van tv-programma.</p>

Benodigheden: werkboek, bronnenboek en dvd 2 (track 24).

Opdracht 1 wordt klassikaal besproken. De leerlingen noteren een en ander vooraf of nadien.

Beklemtoon dat de leerlingen de vragen in **opdracht 2** moeten beantwoorden terwijl ze luisteren en kijken. Eventueel haakt u de antwoorden nadien op. Na de uitzending krijgen ze indien nodig nog wat tijd om hun aantekeningen aan te vullen. Daarna volgt de klassikale bespreking.

Modeloplossing opdracht 2, vraag 1b

- Hij was heel streng, zelfs wreed. Zijn bijnaam was Mambomo (‘imbol’ = wie vaak staat @ de man met de zweep. Hij lijkt er trots op. [In het Kimbuza betekent ‘mbomo’ slaan.] Wie zijn werk niet goed deed [bijvoorbeeld op de katoenplantage], werd met een zweep geslagen. Hij sloeg niet zelf, maar zette soms wel zijn voet op iemands rug. Wanneer iemand zweepslagen kreeg, sloeg en trok men vaak tegelijk met de zweep, waardoor de huid openging.
- Zwarten die een te lage prijs voor hun rijst kregen en klaagden dat ze werden bedrogen, werden naar de Belgische administratie gestuurd en gingen de gevangenis in.
- Hij noemt de vrouwen ook ‘wilde beesjes’. Na de onafhankelijkheid was hij nog twee maanden samen met Julie(mne), maar uit angst is hij gelucht. Hij had net een abortus gepland. Toen hij vertrok, heeft hij haar wat geld gegeven en is naar Kinshasa gelucht.
- [Hij noemt Belgische vrouwen ‘rich bitches’.]

Opdracht 3 wordt eerst voorbereid of meteen klassikaal besproken. De les wordt afgesloten met de reflectieopdracht **opdracht 4**. Terwijl enkele leerlingen mondeling hun antwoord toelichten, noteren de andere een en ander in hun werkboek. Ze kunnen inspiratie vinden in de reacties van hun klasgenoten.

Modeloplossing opdracht 3

In essentie heeft ze gelijk.

- Het accent ligt op de ervaringen van Geeraerts, die duidelijk heimwee heeft naar die mooie tijd. De problemen van de zwarten staan niet centraal, ze worden vaak afgeschilderd als lui.
- Bij de onafhankelijkheid waren er nauwelijks universitair geschoolden om het land te leiden. Volgens Tony Busselen in *Congo voor beginners* (Uitgeverij Epo, 2010, blz. 65) waren er in 1960 voor heel het land slechts 16 afgestudeerde Congolese universitair.
- Bovendien werd president Mobutu ten tijde van de Koude Oorlog enorm gesteund door het Westen (vooral België, Frankrijk en de Verenigde Staten). Niets werd ondernomen tegen de manier waarop hij zijn eigen land leegplunderde. Ook vandaag profiteren westerse bedrijven van de chaos en de oorlogstoestand in delen van het land.
- Overigens heeft de VRT het blijkbaar niet aangedurfd om iets te zeggen over de periode die in *Gangreen 2* wordt beschreven.
- Toch zijn er enkele mogelijke tegenargumenten.
- In *Terzake* wou men een programma maken over 50 jaar onafhankelijkheid dat voor de gemiddelde Vlaamse kijker van vandaag interessant is. Men heeft daarom een bekende schrijver genomen en die geconfronteerd met hoe Congo er vandaag uitziet. Op die manier ligt het accent natuurlijk wel heel sterk op de ervaringen van Geeraerts zelf.
- Geeraerts stelt zelf dat hij door de Koloniale Hogeschool is gebrainwashed. Alhoewel hem was geleerd dat blanken superieur zijn en er daar een soort apartheid bestond, ging hij wel als mens met de zwarten om.
- Geeraerts klaagt de huidige toestand wel aan. Als het land om zeep is, is dat gedeeltelijk ook te wijten aan de Congolezen zelf.
- De beelden met de zweepslagen herinneren wel duidelijk aan bekende foto's uit de tijd van Leopold II.

Tot slot nog dit. Jef Geeraerts en zijn vrouw hadden, zoals in de uitzending werd gezegd, een slecht huwelijk. Tussen hen beiden is het zelfs tot een totale breuk gekomen. Ook bij zijn terugkeer naar België had Geeraerts jarenlang weinig of geen contact met zijn kinderen, wat zijn moeilijke relatie met zijn dochter wel verklaart. Dat zegt natuurlijk niets over de inhoud van wat ze vertelt.

5.3.12 Los

Voornaamste leerdoelen	Leerinhouden
<p>1 Literatuur</p> <p>a Tekstvervend + -bestuderend lezen.</p> <p>b Doelbewust gegevens, begrippen en werkwijzen hanteren om de literaire taken uit te voeren.</p> <p>c De leerlingen kunnen bij deze activiteiten gebruikmaken van de gepaste leesstrategieën.</p>	<p>a Een romanfragment analyseren, interpreteren en evalueren. Daarbij verbanden kunnen leggen binnen de tekst en met de maatschappij of de auteur. + Verslag uitbrengen over eigen leeservaringen en deze toetsen aan andere interpretaties en waardeoordelen.</p> <p>b Begrippen: genre, personage, hoofd- en neventhema, stijl, ironie, zelfspot, migrantenliteratuur.</p> <p>c Zie 'Lezen'.</p>

► Opdracht 3

Tijdens de presentaties krijg je één groep en spreker toegewezen. Die beoordeel je aan de hand van de volgende beoordelingskaart.

Beoordelingskaart 1

Datum: _____

GROEP 1:	Leerling 1:
<p>1 Inhoud: ____/10 Noteer je belangrijkste indrukken, bv. goed te begrijpen, degelijke en volledige informatie, duidelijke en logische opbouw, boeiend, conform de opgave, goed begin en slot ...</p>	<p>1 Inhoud: ____/10 Noteer je belangrijkste indrukken, bv. goed te begrijpen, degelijke en volledige informatie, duidelijke en logische opbouw, boeiend, conform de opgave ...</p>
<p>2 Manier van presenteren: ____/10 Noteer je belangrijkste indrukken, bv. vlot, goede samenwerking, goede overgangen of aansluiting, goede inschakeling van hulpmateriaal, goede taakverdeling ...</p>	<p>2 Manier van presenteren: ____/10 Noteer je belangrijkste indrukken, bv. vlot, goed hoorbaar, goede articulatie, gepast tempo en intonatie, goede lichaamshouding, goed contact met het publiek, goede controle over zenuwen, goed gebruik van spreekschema ...</p>
<p>3 Taalgebruik: ____/10 Noteer je belangrijkste indrukken, bv. begrijpelijk, levendige spreektaal, zelfde register, weinig of geen taalfouten [AN, correcte woordkeuze en zinsbouw ...], correcte uitspraak ...</p>	<p>3 Taalgebruik: ____/10 Noteer je belangrijkste indrukken, bv. begrijpelijk, niet te ingewikkeld, levendige spreektaal, weinig of geen taalfouten [AN, correcte woordkeuze en zinsbouw ...], correcte uitspraak ...</p>

► Opdracht 4

Beantwoord de reflectievragen.

1 Voorbereiding van de presentatie

a Hoe is de samenwerking met de rest van de groep verlopen?

b Wat zijn je sterke punten?

c Wat zijn je zwakte punten?

2 De presentatie zelf

a Hoe is de presentatie verlopen?

b Wat zijn je sterke punten?

c Wat zijn je zwakte punten?

3 Noteeroefening

a Is het noteren vlot verlopen?

b Wat zijn je sterke punten?

c Wat zijn je zwakte punten?

3.4 Kuifje in Afrika

Doelen

Wat moet je kennen en kunnen?

- Stripfragmenten intensief lezen.
- Stereotypen herkennen en klasseren.
- Een standpunt innemen en argumenteren.
- Enkele krantenberichten intensief lezen.

► Opdracht 1

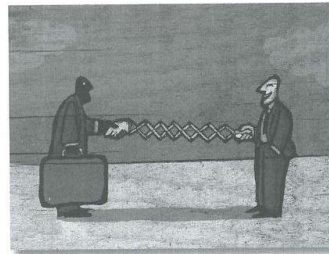
Klasgesprek.

- 1 Lees je vaak strips? Welke?
- 2 In sommige strips komen vaak stereotypen voor. Ken je voorbeelden?
- 3 Wat vind je van het gebruik ervan?

► Opdracht 2

In de eerste strips van Hergé (1907-1983) komen heel wat stereotypen voor, vooral in *Kuifje in Afrika* (1931, ingekleurd en al in 1946 licht bewerkt) en *Kuifje in Amerika* (1932, ingekleurd en in 1945 licht bewerkt). Bekijk deze bladzijden van het eerste album: 19-21, 36-37 en 62. Welke stereotypen kom je zoal tegen? Noteer telkens een soort en geef een of meer voorbeelden.

1 **De afbeeldingen** De overdreven dikke lippen van de zwarten. / De meeste afbeeldingen van zwarten zijn bijna karikaturen: bv. de (rijke) dames in een dikke jas, de politieagent, de stationschef ... - 2 **De zwarte Afrikanen spreken een of andere kromtaal.** Kijk, wat jij arme kleine neger aangedaan hebben. / Dat mooie locomotief zijn. / Ik erg moe zijn. / Massa, machine niet meer lopen, alles kapot! ... In dit vreemde land zou de blanke net zo goed moeite kunnen hebben met de andere taal. - 3 **De zwarten zijn lui of vrezen dat ze vuil zullen worden.** Kuifje moet hen aan het werk zetten, anders wordt de trein niet rechttoegezet. Bobbie zegt zelfs: 'Vooruit, stelletje lulakken, aan het werk!' - 4 **De blanke is de meester.** Kuifje wordt als 'massa' (master) aangesproken. / Hij wordt naar de koning gedragen. - 5 **De blanken zijn superieur.** Zonder de blanken zijn de Afrikanen hulpeloos. → De trein is zo slecht dat hij bij de botsing beschadigd raakt (en niet Kuifjes auto). Kuifje sleept de trein met zijn auto naar het station. / Alhoewel Afrikanen beter met wilde dieren vertrouwd zijn, duiken alle leerlingen weg en is het de blanke die de luipaard verdrijft. / De blanken zijn verstandiger. → Massa blanke erg slim. / Kuifje zorgt ervoor dat de locomotief in het station geraakt. / Hij vervangt de zieke pater meteen. Iedereen blijkt hem niet alleen te kennen, ze kunnen zelfs een eenvoudige rekenom niet oplossen. / De missionarissen hebben de beschaving gebracht ('Een Jaar geleden was 't hier oerwoud ...'). → De missiepost/het ziekenhuis/de modelboerderij/de school/de kapel. Voor wie het nog niet heeft begrepen, zegt de hond: 'Keien van kerels, die missionarissen' / De blanken worden alom bewonderd. → 'En bedenken dat in Europa alle kleine blanken zijn als Kuifje ...' / Iemand knielt voor een standbeeld van Kuifje en zijn hond. / Een hond tegen een andere: 'Die Bobbie, wat 'n kerelt!'

► Opdracht 3

1 Neem de teksten in het bronnenboek door. Vind je de juridische klacht van Bienvenu Mbutu-Mondongo terecht? Welke argumenten vind je zinnig, welke niet? Leg uit.

Persoonlijk antwoord (wel goed argumenteren). In de didactische wenken zijn enkele bruikbare argumenten opgesteld.

2 Zijn er nog strips, films, romans ... waar volgens jou moet worden ingegrepen? Leg uit.

Persoonlijk antwoord. Je zou ook kunnen zeggen dat mensen confronteren met verschillende visies net heel verduidelijkend werkt, bijvoorbeeld de vergelijking van het beeld van de Indio in oude en moderne westerse.

3 Ken je ook voorbeelden van strips die wel goed zijn?

De Himgadin (Kiekeboe) van Merho of Ava uit Yopougan van Abouet & Oubrerie.

3.7 Congo

Doelen

Wat moet je kennen en kunnen?

- Informatieve teksten oriënterend, voorspellend en zoekend lezen.
- Gegevens in teksten en op een kaart snel terugvinden.
- Achtergrondkennis verwerven over Congo en het kolonialisme, die nodig is voor latere lessen.

Opdracht 1

Wat weet je over Congo, vroeger en nu? Noteer zo veel mogelijk kernwoorden.
Persoonlijk antwoord.

Opdracht 2

Over dit enorme land en zijn geschiedenis zitten de meeste mensen met veel vragen. Zoek in de teksten in het bronnenboek het antwoord op de volgende die vaak worden gesteld. De vragen zijn niet 'chronologisch' gerangschikt.

- 1 Wanneer werden de Belgische namen van de steden afgeschaft en door Congolese vervangen?
In 1966.
- 2 Bekijk de kaarten in het bronnenboek en onder vraag 15.
 - a Wat was de vroegere naam van de hoofdstad Kinshasa?
Leopoldstad.
 - b En van Stanleystad?
Kisangani.
 - c En van Elisabethstad?
Lubumbashi.
- 3 In wel jaar werd koning Leopold II de wettelijke leider van de Onafhankelijke Congostaat?
In 1885. dit

- 4 Wanneer werd Congo een Belgische kolonie?
In 1908.
- 5 Wanneer werd dit land onafhankelijk?
In 1960.

13 Waarom is de term 'genocide' of 'volkerenmoord' niet toepasselijk op wat er is gebeurd? Volgens het woordenboek houdt een genocide in dat het de bedoeling was om leden van een bepaalde etnische groep uit te roeien. Die intentie was er niet, de koning was gewoon onverschillig, harteloos. Hij maakte zich niet druk om mensenlevens. Eigenlijk was het een uit de hand gelopen systeem van slavernij.

- 14 Vaak wordt het negatieve beeld van Leopolds beleid in Congo in de Angelsaksische pers voorgesteld als een samenzwering tegen België, Amerika en Engeland waren jaloers en wilden de rijkdommen van onze kolonie helemaal voor zichzelf hebben. Hoe reageren de Amerikaan Adam Hochschild en de Brit Neal Ascherson op deze stelling?
- Men valt de boodschapper aan.
 - Hochschild stelt dat wat met de Indianen in Amerika is gebeurd, veel erger was. Dat is echter geen reden om over Congo te zwijgen.
 - Leopold II deed kritiek af als anti-Belgische propaganda. Sommigen zien het vandaag nog zo.
 - De Amerikanen en Britten waren vooral in rubber geïnteresseerd. Toen dat op plantages kon worden geproduceerd, was Congo niet meer nodig.

15 De ik-figuur uit de roman *Gangreen 2* van Jef Geeraerts, waarvan een fragment in het bronnenboek is te vinden (hoofdstuk 3.8), heeft zijn vrouw in Coquilhatstad achtergelaten en bevindt zich in het verhaal in de buurt van Kamina. De auteur zelf had zijn standplaats als assistent-gewestbeheerder in Bumba. Markeer deze drie plaatsen op de kaart van het moderne Congo op de volgende bladzijde. Je vergelijkt het best met de oude koloniale kaart in het bronnenboek.

16 Wat verstaan Congolezen onder 'Article 15'? Wat zegt dit over de toestand in hun land? Je moet je zelf uit de slag trekken, op de overheid kun je niet rekenen. Het land wordt slecht bestuurd en de economische toestand is (ondanks de rijkdom aan grondstoffen) door het slechte beleid erg slecht.

ICT

Opdracht 3

Ter gelegenheid van 50 jaar onafhankelijkheid verscheen in *P-Magazine* een artikel waarin voor- en tegenstanders van Leopolds koloniaal beleid elkaar van repliek dienen.

1 Wat verwacht je van dit artikel? Waarom?

Persoonlijk antwoord. Gezien de aard van het tijdschrift verwachten de meeste leerlingen niet zoveel behalve wat sensatie en misschien aandacht voor seksuele uitpattingen. Het taalgebruik zal ook lichter zijn.

6 Met welke beloften was koning Leopold II er volgens Adam Hochschild in geslaagd van Congo zijn persoonlijk bezit te maken?

Hij zou de Arabische slavenhandel bestrijden en de weg voor internationale vrijhandel vrijmaken. Hij zou daarbij van zijn eigen fortuin gebruikmaken.

7 Hoeveel mensen zouden er volgens statistieken van de Belgische overheid tijdens en onmiddellijk na de heerschappij van Leopold II zijn omgekomen?

Ongeveer 10 miljoen (direct of indirect, door ziekte en uitputting).

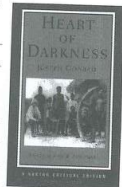
Hierover bestaat, zoals in de tekst ook wordt gezegd, veel discussie.

8 Op wie is Kurtz uit *Heart of Darkness* van Joseph Conrad geïnspireerd? Waarom?

Léon Rom, die zijn tuin afgezet had met afgehakte Afrikaanse hoofden.

9 Geef de auteur en de titel van twee boeken over de wredeheden die begaan zijn in Congo ten tijde van Leopold II.

Adam Hochschild: *De geest van koning Leopold II - en de plundering van de Congo*.
/ A. M. Delathuy (pseudoniem van Jules Marchal): *De Congostaat van Leopold II. Het verloren paradijs*. / Daniël Van Groenweghe: *Road rubber*. / Neal Ascherson: *The King Incorporated. Leopold the Second and the Congo*.

10 Waarom werden er handen afgehakt?

Als er te weinig rubber werd geleverd, werden soldaten naar de dorpen gestuurd. Die moesten met de afgehakte handen van hun slachtoffers bewijzen dat ze hun kogels niet nutteloos hadden gebruikt.

11 Waarom heeft het zo lang geduurd vóór er historisch onderzoek naar deze wredeheden is verricht?

- De slachtoffers waren 'maar' Afrikanen.
- Er was zwijsplicht voor de koloniale ambtenaren, het personeel van de maatschappijen en de missionarissen. Als de laatste hadden geprotest, waren ze hun subsidies van de koning kwijtgeraakt.
- Een negatief woord over de koning stond gelijk met een aanval op het koninkrijk en dus ook op het koninkrijk. De historici durfden dat dus niet.

12 Wat was Leopolds doel? Waarom werden al die wredeheden begaan?

Koning Leopold had de absolute macht en verdiende een fortuin aan het ivoor en rubber uit Congo. Leopold vond de opkomst van de sociaaldemocratie ook een bedreiging voor zijn macht. Om niet afhankelijk te zijn van het parlement en dus macht te kunnen uitoefenen, had hij veel geld nodig.

Kris Brnwoods Congo.

2 Je vindt het artikel via <http://focus.deboeck.com>. Neem de tekst door en noteer de belangrijkste zaken die voor jou nieuw zijn, met wat toelichting.

Persoonlijk antwoord.

- Op de website van het koninkrijk staat niets over de wredeheden, wel over de misdaden, met name de afschaffing van de slavernij.
- Zelfs vandaag nog worden de feiten door vooral Franstalige politici geminimaliseerd. Michel ziet Leopold II vooral als een ambitieuze visionair die veel goeds heeft gedaan. We moeten alles ook in de context van die tijd plaatsen. Anderzijds zijn het voornamelijk Britten die beklemtonen hoe erg het was: tot Adolf Hitler kwam, spande Leopold II de kroon.
- Leopold II heeft de slavenhandel van de Arabieren overgenomen en dus niet afgeschaft.
- België heeft inderdaad ook heel veel goeds gedaan: spoorwegen, ziekenhuizen, scholen ...
- Toen België Congo van Leopold II overnam, kreeg die 50 miljoen goudfrank.
- Met 'zijn' geld bouwde Leopold II het Jubelpark ('Cinquantenaire'), het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, gaanderijen e.a. in Oostende.
- Onderzoek van Van Groenweghe toont aan dat Flévez veel wreder was dan hij vroeger had geschreven.
- Leopold II heeft alle bezwarende documenten laten verbranden. Veel andere documenten worden nog altijd niet vrijgegeven.

3.8 Duister hart

Doelen
Wat moet je kennen en kunnen?

- Een fragment uit een verhaal intensief lezen.
- Intensief kijken en luisteren naar theaterfragmenten.
- Een voorstellingsanalyse maken van deze fragmenten aan de hand van theatertekens.
- Een tekst situeren in zijn literaire, multimediale en maatschappelijke context.
- Reflecteren op je eigen kijkervaring en deze toetsen aan ervaringen van anderen.
- Het toneelstuk vergelijken met een filmbewerking.

Opdracht 1

- Bekijk de landkaart in je bronnenboek. Doe een beroep op je voorkennis en zoek eventueel extra informatie op het internet op om de volgende begrippen te definiëren:
 - Kolonialisme**
 Het opzetten door westerse, vooral Europese staten van nederzettingen in minder ontwikkelde delen van de wereld, met het doel de economische of militaire belangen van het moederland te dienen.
 - Imperialisme**
 Een term voor de overheersing van kleine staten en minder machtige gebieden door grote en rijke staten.
 - De 'Wedloop om Afrika' ('Scramble for Africa')
 De fase van het koloniseringsproces van Afrika tussen circa 1880 en het begin van de Eerste Wereldoorlog. In deze periode probeerden een aantal Europese mogendheden een zo groot mogelijk deel van dit continent onder hun directe heerschappij te brengen. Tot dan toe was de rol van Europa in veel gevallen (maar niet altijd) beperkt gebleven tot het vestigen van handelsposten en minder directe vormen van machtsuitoefening, zoals het sluiten van verdragen met lokale machthebbers. Naarmate de negentiende eeuw vorderde, ochtte men het steeds dringender om andere (Europese) mogendheden voor te zijn. Op de Koloniale Conferentie van Berlijn van 1884/1885 'verdeelden' de Europese landen Afrika onderling.
- Hoe zou jij persoonlijk de doorsnee kolonist typeren? Welke karaktereigenschappen zouden de meesten van hen met elkaar delen? Hoe zouden ze zich gedragen hebben tegenover de mensen die ze onderwierpen? Bespreek met een klasgenoot.

- Wat vind je van het artikel? Waarom?
 Persoonlijk antwoord. De meeste leerlingen vinden het beter dan verwacht. Het artikel heeft de vorm van een soort essaisproces, waarbij zes vragen worden gesteld. Er worden veel en degelijke argumenten en feiten gegeven. Het artikel is zakelijk en door de discussievorm vlot leesbaar.
- Opdracht 4**
 - Hoe waren je prestaties in opdracht 2? Wat kan eventueel beter? Hoe?
 Persoonlijk antwoord.
 - Hoe belangrijk vind je het om meer over Congo te weten te komen? Waarom?
 Persoonlijk antwoord.
 - Vandaag wordt vaak van neokolonialisme gesproken, ook in verband met Congo?
 - Wat wordt hiermee bedoeld?
 De vroegere kolonies zijn onafhankelijk geworden, maar worden nog altijd door de rijke landen uitgebuit. De tragedie van Congo is dat het zoveel waardevolle grondstoffen heeft (goud, koper, diamant, uranium, coltan ...) en dat de leiders gemakkelijk om te kopen zijn. In onze gsm's zit bijvoorbeeld coltan. De burgeroorlog in het oosten, waarbij al miljoenen mensen zijn omgekomen, draait om die grondstoffen en de wapens worden met de opbrengsten daarvan betaald.
 - Welke oplossing zie je voor deze problematiek?
 Persoonlijk antwoord. Consumentenverenigingen zouden actie kunnen voeren tegen bloeddiamanten, tegen het gebruik van coltan uit Congo - We zouden ook met steun van de UNO een troepenmacht kunnen sturen die een einde maakt aan de burgeroorlog in het oosten. Bovendien zou men een soort Marshallproject kunnen opzetten op voorwaarde dat de fondsen door een UNO-commissie worden beheerd, zodat corruptie onmogelijk wordt.

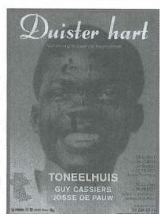

Opdracht 2

Hart der duisternis van de Pools-Engelse romanschrijver Joseph Conrad (1857-1924) is een striemende aanklacht tegen het imperialisme en de effecten ervan op de menselijke ziel. Lees eerst het inleidende hoofdstuk in het bronnenboek. Beantwoord vervolgens de vragen.

- Typeer het hoofdpersoonage, Charlie Marlow. Komt hij qua karakter overeen met wat je in opdracht 1 bij vraag 2 hebt geschreven?
 Charlie Marlow is een jongeman die op zoek is naar werk. Het verveelt hem om te veel thuis te zitten en hij wil iets actiefs doen, opnieuw gaan reizen. Hij lijkt niet echt overeen te komen met wat je beschouwt als een prototypische kolonist: hard, meedoeleloos, arrogant.
 Typeer ook het nevenpersoonage kapitein Freesteven. Wat kun je uit zijn karakter afleiden over 'de kolonist'?
 Hij wordt beschreven als een brave en vriendelijke man, van wie de stoppen doorslaan. Hij wil na een paar jaar dienst eens zien hoe het met zijn zelfrespect gesteld is en gedraagt zich heel gewelddadig tegenover het dorpshef. Kolonisten kunnen goede mensen zijn die voor 'de goede zaak' opkomen, maar na een tijd hun menselijkheid verliezen.
- Op welke plaatsen zwerft Charlie Marlow rond? Waar geraakt hij (volgens jou, want het staat niet letterlijk in de tekst) aan zijn nieuwe baan?
 De werkgever spreekt Frans. Er zijn redenen om te geloven dat Conrad naar België verwijd, gezien de koloniale band van België met Congo.
- Op welke manier wordt de plaats beschreven waar Marlow naartoe gaat? Haal in je antwoord stijlfiguren als de metafoer en de antipatie (of flashword) aan. (Zoek, indien nodig, de betekenis van deze stijlfiguren op in Helder Nederlands.)
 Het land waar hij naartoe reist, is groot en raadselachtig. Langs de kustlijn zijn er donkere bossen en hangt een lage mist. Het land is duister. Als lezer krijg je het gevoel dat er iets onheilspellends te gebeuren staat (antipatie). De stoomboot gaat naar de monding van een grote rivier, die wordt vergeleken met een gigantische slang, waarvan de kop in de zee ligt en de staart landinwaarts kronkelt (metafoer).

Opdracht 3

We analyseren drie fragmenten uit Duister hart, een recente bewerking van Hart der duisternis door het Toneelhuis. De bedoeling is dat je later (cf. opdracht 4) een voorstellingsanalyse schrijft. Let tijdens het kijken zo veel mogelijk op zaken die betrekking hebben op:

- het verhaal,
 - de thematiek,
 - de mise-en-scène.
- Vul in potlood de 'leidraad' aan. Volg daarbij vooral je eigen gevoel en geef je eigen mening.

Fragment 1

- Charlie Marlow (vertolkt door Josse De Pauw) is ongeveer 60 ('1952) jaar oud en dus ouderjonger (schrap wat niet past) dan hij in het boek wordt voorgesteld.
- Vanop een afstand ziet het vreemde land er majestueus, aanlokkelijk, weids uit.
- Zoals in het inleidende hoofdstuk wordt op een bepaald moment opnieuw geanticipeerd op de duistere kant van het land dat Marlow nadert. Er ligt een Frans schip voor anker dat op de duisternis zit te schieten, op 'de vijand' die zich in de bossen bevindt. Er sterven ook veel mensen aan ziektes, maar Marlow reageert koudweg: 'Maakt niks uit. Wij gaan verder.'
- Het podium is te omschrijven als leeg. Het decor is opgebouwd uit verticale blokken.
- Wat gebeurt er in de loop van het fragment met het licht? Het wordt langzaam aan donkerder.
- Hoe is het geluid in de loop van het fragment? Wat hoor je? Er is een constant, zoemend geluid, tot de dialoog begint met een tweede persoonage.
- Bijzonder aan de dialoog die volgt nadat Marlow aan de monding is aangekomen, is dat hij gevoerd wordt met een vooraf opgenomen projectie, tevens vertolkt door Josse De Pauw.
- Het vervolg van het verhaal gaat over hoe Charlie Marlow een zekere Mr. Kurtz zal ontmoeten. Hij wordt beschreven als een voortreffelijk iemand, iemand die het ver zal schoppen, iemand die veel voor aanvoert.
- De kleding die Josse De Pauw draagt, is te typeren als heel gewoon, alledaags. Hij speelt de rol van Charlie Marlow met veel inleving/met afstand (schrap wat niet past).

Fragment 2

- Ook in dit fragment valt de betrokkenheid van de acteur tot zijn eigen persoonage op. Het enige en belangrijkste rekwisiet dat hij heet het stuk door vast heeft, is een flesje water. Wat heeft dit rekwisiet met het verhaal of met het persoonage te maken? Niets. Waarom heeft de acteur het vast? Het flesje water dient gewoon ter ondersteuning van de acteur tijdens de monoloog.

- 11 De mate van betrokkenheid van de acteur tot zijn personage kun je ook afleiden uit de manier waarop hij zich over het podium beweegt. Ook tijdens de actiescène die plots begint, beweegt hij amper/weet. Hij vertelt heel de passage op een weinig actieve/afstandelijke/betrokken manier. [Schrap wat niet past.]
- 12 Op het vlak van multimedia valt het volgende op:
- a **geluid:**
lulde knallen en abstracte geluiden (zoals getik), het geluid van voorbysuizende pijlen ...;
 - b **licht:**
abstracte projecties op de achtergrond en stroboscopische lichtflitsen.
- 13 Hoe wordt de aanval door 'de vijand' voorgesteld?
- De vijand is amper te zien, er is alleen geweekeklaag te horen. Het gevaar komt uit de struiken.
- 14 Op welke manier sterft de stuurman? Beschrijf zijn dood zo gedetailleerd mogelijk.
- Hij krijgt een speer in zijn zij, die hij met zijn beide handen stevig vasthoudt, alsof hij hem niet wil afgeven. Hij sterft zonder iets te zeggen, met een zware frons op zijn gezicht.
- 15 Van de mysterieuze Mr. Kurtz wordt ondertussen vermoed dat hij dood aan het gaan is.

Fragment 3

- 16 In dit deel van het verhaal wordt Kurtz, die Charlie Marlow een poosje eerder in het verhaal heeft ontmoet, meegenomen. Deze man kun je typeren als [schrap wat niet past]:
- a goedgeluimd/slechtgehumeurd,
 - b bazig/onderdanig,
 - c jong/oud,
 - d vergane glorie/epi-meend talent.
- 17 Nochtans werd hij in het begin van het verhaal door andere kolonisten voorgesteld als een gerespecteerd figuur.
- 18 Je weet dat Josse De Pauw op het scherm een ander personage vertoikt, o.a. door het sfergebruik. [noem één of meer theater tekens].
- 19 Aan de hand van wat Kurtz aan Charlie Marlow vertelt, kom je te weten dat zijn relatie met de plaatselijke bevolking als volgt te beschrijven is:
- hij heeft de plaatselijke bevolking helemaal in zijn macht. Als hij het wil, kan hij hen de kolonisten laten aanwollen.
- 20 Wat kun je concluderen over de 'respectabele' Kurtz? Geef een viertal punten.
- a Hij is ziek.
 - b Hij wordt niet meer gerespecteerd door Europa, door de handelsmaatschappij.
 - c Zijn methodes zijn ondeugdelijk.
 - d De handel komt in het gedrang.

- 21 Kun je de thematiek van het verhaal kort samenvatten? Waarover gaat het verhaal, wat klaagt het aan?
- Het verhaal gaat over de mensonterende praktijken die imperialisme en kolonialisme tot gevolg hebben. Mr. Kurtz wordt als veelbelovende handelaar van ivoor naar de kolonies gestuurd, maar wordt een verdorven geest die zich als een soort god beschouwt voor de plaatselijke bevolking. Na verloop van tijd wordt hij een probleem voor de handelsmaatschappij.

Opdracht 4

- Schrijf aan de hand van wat je tijdens het kijken in opdracht 3 hebt genoteerd, een voorstellingsanalyse van *Duister hart*. Volg deze stappen:
- 1 Kijk nog eens aandachtig naar het schematisch overzicht van theater tekens in hoofdstuk 1.4 van het bronnenboek.
 - 2 Kies een drietal theater tekens waar je in jouw voorstellingsanalyse dieper op in wilt gaan.
 - 3 Volg voor het schrijven van je voorstellingsanalyse het stappenplan dat je terugvindt in het bronnenboek.
 - 4 Geef je voorstellingsanalyse af aan je leerkracht.

Opdracht 5

Reflecteer op je voorstellingsanalyse en de voorgaande opdrachten. Vul het formulier in.

Stelling	Commentaar	Waardering: ++, +, +/-, --
Inhoud		
1 Ik kan het verhaal van Charlie Marlow in grote lijnen navertellen.		
2 Ik kan het personage van Kurtz in grote lijnen typeren.		
3 Ik kan argumenteren waarom <i>Duister hart</i> een kritiek is op het kolonialisme.		
Theater		
4 Ik kan aan de hand van theater tekens uitleggen hoe het oorspronkelijke verhaal omgezet is naar hedendaags theater.		
5 Ik kan mijn mening geven over de theater voorstelling van het Toneelhuus en de vertolking van Josse De Pauw.		

Opdracht 6

In 1979 maakte Francis Ford Coppola het antioorlogsdrama *Apocalypse Now*, dat kritiek geeft op de Vietnamoorlog. Het verhaal komt ons heel bekend voor: het is namelijk een adaptatie van *Hart der duisternis* ...

Bekijk op zelfstandige basis één of meer fragmenten van *Apocalypse Now* (leest in de oorspronkelijke versie en niet het langere *Apocalypse Now Redux*) en maak de vergelijking tussen het theaterstuk en de film. Je kunt bijvoorbeeld ook de trailer op het internet opzoeken en bekijken.

Vul de onderstaande tabel in. Beschrijf elk element zo concreet en gedetailleerd mogelijk, met nadruk op de onderlinge verschillen.

Na afloop worden de resultaten klassikaal besproken.

Verhaalelement	Theaterstuk	Film
Setting		
Protagonist		
Antagonist (Kurtz)		
De manier waarop de oorlog wordt voorgesteld		
Tijdperiode		

3.9 Gangreen 2

Doelen

- Wat moet je kennen en kunnen?**
- Een romanfragment intensief lezen.
 - Een literaire tekst analyseren, interpreteren en evalueren.
 - Een tekst situeren in de historische, culturele en maatschappelijke context.
 - Verslag uitbrengen over literaire ervaringen, interpretaties en oordelen.
 - Deze toetsen aan die van anderen.
 - Informatie opzoeken op het internet [zoekend lezen].

Opdracht 1

- 1 Stel dat je een interessante job wordt aangeboden in een verafgelegen ontwikkelingsland. Ga je daarop in? Waarom (niet)?
- Persoonlijk antwoord. Enkele mogelijke nadelen: ver van familie, onbekende cultuur, gevaren (ziekte (malaria, dysenterie ...) of diefstal), moeilijke weersomstandigheden (hitte, storm ...) ...
- Enkele mogelijke voordelen: avontuur of uitdaging, nieuwe cultuur leren kennen, goede wedde, je kunt de mensen vooruit helpen, beter weer ...
- 2 Stel, het is ergens midden de jaren 1950. Je kunt assistent-gewestbeheerder worden van een groot gebied in de buurt van Blumba, een stadje op zo'n 1200 km varen ten noordoosten van Kinshasa. Ga je op dit aanbod in? Waarom (niet)?
- Persoonlijk antwoord. De voor- en nadelen zijn in principe gelijk als bij de vorige vraag. Alleen waren de communicatiemogelijkheden toen veel beperkter. Ondanks het feit dat de geneeskunde minder gevorderd was, waren de hygiënische omstandigheden in Congo toen beter. Het land was daarenboven veiliger en beter te bereiken door de betere wegen en boten. De voorwaarden om zich in Congo te vestigen, waren ook heel interessant. Er was wel een sterke scheiding tussen blank en zwart, die in aparte werelden leefden (een soort apartheid zelfs). Als gewestbeheerder moest je bovendien vaak streng optreden.
- 3 Ken je de schrijver Jef Geeraerts? Wat weet je over hem? Waarover vermoed je dat het fragment uit *Gangreen 2* zal gaan?
- Persoonlijk antwoord. Geeraerts is vandaag bij het grote publiek het best bekend door zijn thrillers, vooral de verfilmingen van *De zaak Alzheimer* en *Dossier K*. Misschien denken de leerlingen op basis van die werken en van de titel *Gangreen 2. De goede moordenaar* dat het boek over een misdrijf in Congo gaat.

► **Opdracht 2**

Lees het fragment uit *Gangreen 2. De goede moordenaar* aandachtig. Wat zijn je eerste indrukken? Vond je het een goede tekst? Waarom (niet)? Leg uit.

Persoonlijk antwoord.

► **Opdracht 3**

We bespreken de tekst eerst in groepjes, dan klassikaal aan de hand van de vragen.

1 Hoe staat de hoofdfiguur tegenover geweld? Leg uit.

Modeloplossing: zie didactische wenken.

2 Hoe staat hij tegenover Congo, de zwarten en hun cultuur? Leg uit.

Modeloplossing: zie didactische wenken.

3 Hoe sympathiek vind je de hoofdfiguur? Leg uit.

Persoonlijk antwoord (wel goed uitleggen en motiveren!).

De argumenten moeten stroken met wat in de tekst staat.

4 Hoe zou je de titel en ondertitel verklaren?

• *Gangreen*

Gangreen of koudvuur is een ziekte die alleen door amputatie van het aangetaste lichaamsdeel kan worden bestreden. Geeraerts doet dat hier op symbolische wijze: hij schrijft zijn traumatische ervaringen (het doden en zien van onnoemelijke wreedheden) van zich af. Het boek heeft duidelijk een therapeutische waarde.

• *De goede moordenaar*

Wat goed en kwaad is, hangt van het standpunt af. In een interview verklaarde de schrijver dat hij met een "goede moordenaar" iemand bedoelde 'die met toelating van de overheden geweld bedrijft. Dat wordt dan geconsacreerd geweld.' Dat het geweld iets sacraals, zelfs mythisch heeft, blijkt uit de bijna verheerlijking ervan.

5 Wat zijn de belangrijkste thema's van dit verhaal? Leg uit.

Modeloplossing: zie didactische wenken.

6 De eerste twee delen van de *Gangreen*-reeks hebben bij hun verschijning in 1968 en 1972 heel wat opschudding veroorzaakt door de overvloedige geweld- en seks scènes. Ook waren heel wat mensen kwaad over het beeld dat Geeraerts van de Belgische aanwezigheid in onze vroegere kolonie geeft. Wat zijn jouw indrukken? Leg uit.

Persoonlijk antwoord. In die tijd waren seks scènes per definitie al een probleem. Toen *Gangreen 1* de Belgische staatsprijs kreeg, verscheen een boos artikel in *Gazet van Antwerpen*, waarop het boek door de BOB in Brussel in beslag werd genomen. Daardoor was Geeraerts' naam meteen gevestigd en verkocht het boek enorm onder de toonbank. Veel mensen zijn ook kwaad omdat de Belgische overheid zo negatief wordt afgeschilderd, maar vandaag kan zo iets wel, al bestaat er nog altijd discussie over het werkelijkheidsgehalte van het boek (cf. opdracht 4, vraag 2).

Jef Geeraerts op buffeljacht in Congo in 1956. © AMVC-Letterenhuis

► **Opdracht 4**

1 Vind je het beeld dat je in *Gangreen 2* krijgt van de relatie tussen de blanke kolonisator en de plaatselijke bevolking (en haar cultuur), beter of slechter dan dat in *Robinson Crusoe*? Leg uit.

De hoofdfiguur van *Gangreen 2* gebruikt veel meer geweld en gaat er helemaal in op, maar de toestand was veel moeilijker dan in *Robinson Crusoe*. Hij moest vijandige stammen, die geen enkel geweld schuwden, uit elkaar houden. Bovendien is hij door wat gebeurd is, zwaar getraumatiseerd. Jef heeft in tegenstelling tot *Robinson Crusoe* uiteindelijk wel waardering voor de plaatselijke cultuur. Wat het zwaarst doorweegt, is persoonlijk.

2 Over het waarheidsgehalte van *Gangreen 2* bestaat discussie.

- Geeraerts had zich in 1959 opgegeven als vrijwilliger om aan het hoofd van een Speciale Mobile Compagnie een soort niemandsland te vormen tussen de Lulua- en Batubastam. Die operatie eindigde in een slachtpartij. Er volgden nog twee acties. Bij de laatste raakte Geeraerts zwaargewond en werd hij nog vóór de onafhankelijkheid van Congo uit het land geëvacueerd.
- Volgens het Belgische leger is alles wat Geeraerts vertelt, gelogen. Hij zou zelfs nooit tot een speciale eenheid hebben behoord. De auteur stelt dat dit wel het geval was, maar dat hij alle officiële documenten heeft moeten inleveren toen hij uit het leger ging, zodat hij nu over geen concrete bewijzen meer beschikt.

Hoe belangrijk vind je het dat wat Geeraerts in zijn boek beschrijft, ook werkelijk is gebeurd? Beïnvloedt dat jouw oordeel over de roman en zijn auteur? Leg uit.

Wanneer een verhaal zich als echt presenteert, speelt het waarheidsgehalte voor veel mensen ook een belangrijke rol. Als Boudewijn Büch in *De kleine blonde dood* het tragische verhaal van de dood van zijn zoonje vertelt, dan ben je geschokt als nadien blijkt dat hij geen eigen zoon had en dat de zoon van zijn vriendin, over wie hij het in werkelijkheid had, nog altijd blijkt te leven.

3 Wat zijn je eindindrukken over het fragment uit *Gangreen 2*? Leg uit in minimaal zeven regels. Bespreek zowel de inhoud als de vorm.

Persoonlijk antwoord (goed argumenteren + zowel vorm als inhoud bespreken).

► **Opdracht 5**

We situeren de tekst en het werk van Jef Geeraerts. Maak daarbij gebruik van het internet en de literatuurgeschiedenis die je via <http://focus.debeck.com> vindt.

1 Vitalisme

Door verscheidene critici wordt Geeraerts een vitalist genoemd. Het vitalisme was een filosofische stroming en levenshouding die in de literatuur vooral populair was tussen de twee wereldoorlogen, maar nog altijd doorwerkt. Typisch is de scherpe kritiek op de westerse beschaving, die te intellectueel is en het de mens onmogelijk maakt om echt te leven. De vitalisten hebben een romantisch heimwee naar het leven van de onbedorven primitieve mens, die nog organisch met de natuur samenleeft. Ze willen ook echte erotiek die niet aan allerlei conventies is gebonden.

2 Voorbeelden

Tot zijn voorbeelden rekent Geeraerts Ernest Hemingway [1899-1961], de Amerikaanse Nobelprijswinnaar die van een avontuurlijk leven hield en ook vaak ging jagen, o.a. in Afrika. Volgens de legende zou hij zelfmoord hebben gepleegd, omdat hij door zijn ouderdom niet meer kon leven zoals hij wou. Zijn typische onderkoelde manier van schrijven vind je in bepaalde kortverhalen van Geeraerts terug. De stijl in *Gangreen 2* komt dan weer van een andere Amerikaanse auteur, namelijk Henry Miller.

3.10 Grenzen overschrijden

Doelen
Wat moet je kennen en kunnen?

- Een informatief artikel uit een tijdschrift oriënterend, globaal en intensief lezen.
- De informatie uit de tekst toepassen op andere teksten.
- Oorzaken van communicatieproblemen bespreken.
- Enkele soorten verschillen geven bij interculturele communicatie.
- Reflecteren op interculturele communicatie.

- 3 De term **koloniale literatuur** wordt gebruikt voor werken die in de vroegere kolonies werden geschreven of over lokale thema's gaan.
- a Door wie werd de beroemdste Nederlandstalige roman over Nederlands-Indië geschreven en wat is de titel?
Multatuli (pseudoniem van Eduard Douwes Dekker): Max Havelaar.
- b Wat zijn het thema en het doel van deze roman?
Het onrecht aanklagen dat de lokale bevolking wordt aangedaan, die uitgebuit wordt door de plaatselijke leiders en het Nederlandse bestuur. Tegelijk pleit de auteur voor eerherstel, want hij is ten onrechte ontslagen.

- 4 De term **postkoloniale literatuur** wordt op twee manieren gebruikt.
- In ruime zin: alle literaire werken uit landen die vroeger een kolonie waren.
 - In engere zin: literaire werken waarin sprake is van verzet tegen het kolonialisme of de westerse culturele hegemonie.
- a Welke andere roman van Geeraerts over Congo verscheen in 1962?
Ik ben maar een neger (1962). Het vervolg, Het verhaal van Matsombo, verscheen in 1966.
- b In 1959 verscheen van Piet Van Aken een roman over een staking van zwarten die bloedig wordt onderdrukt. Hoe heet dit werk?
Nikkers. Zo werden de zwarten toen gezien door veel kolonisten.
- c Het verhaal Oerog is van de hand van de beroemdste naoorlogse auteur over Nederlands-Indië. Hoe heette zij en waarover gaat dit boek?
Hella Haasse. Het boek gaat over de vriendschap tussen een Nederlandse en Indische jongen. Ze groeien echter uit elkaar door de discriminatie die toen bestond. Oerog gaat zelfs in het verzet.

► **Opdracht 6**
 Ben je van plan om meer (post)koloniale werken te lezen? Waarom (niet)?
Persoonlijk antwoord.

► **Opdracht 1**
 Lees de tekst. Hoe het komt dat het vliegtuig is neergestort, blijkt er duidelijk uit, maar hoe komt het dat de twee piloten niet goed hebben geresgeerd? Let op de manier waarop wordt gecommuniceerd.

De tweede piloot wees de gezagvoerder herhaaldelijk op de gevaarlijke omstandigheden, maar stelde niet direct voor om de start uit te stellen. Hij bracht zijn bezorgdheid uitsluitend onrechtstreeks naar voren, waardoor de ernst van de situatie onvoldoende doordrong tot de kapitein, die weinig ervaring had met het starten bij extreme koude.
In die tijd was het nog normaal dat ondergeschikten zich voorzichtig tegen de gezagvoerder uitdrukten. Tegenwoordig worden piloten erop getraind hun bezorgdheid direct te uiten.

- **Opdracht 2**
- 1 Ken je zelf voorbeelden van belangrijke communicatieproblemen? Ze hoeven niet zo tragisch te eindigen. Leg uit.
Persoonlijk antwoord.
- 2 Steeds meer moderne communicatieproblemen hebben te maken met verschillen tussen culturen. Kun je daarvan voorbeelden geven? Leg uit.
Persoonlijk antwoord.

► **Opdracht 3**
 Lees de tekst in het bronnenboek globaal. Noteer de kernideeën binnen de opgegeven tijd.
Mogelijk antwoord.

- **Interculturele communicatie**
 → misverstanden met migranten en buitenlanders bij zaken
- **Vier dimensies v. verschillen (cf. Hofstede)**
 - 1 **Individualisme ↔ collectivisme**
 → **Persoonlijk contact belangrijk?**
 - 2 **Machtsafstand**
 → **Sterke hiërarchie?**
 - 3 **Mannelijk ↔ vrouwelijk**
 → **Assertief?**
 - 4 **Onzekerheid**
 → **Te vermijden?**
- **Andere (cf. Verluuyten)**
 - 1 **Expliciet ↔ impliciet**
 → **(In)direct?**
 - 2 **Monochroom ↔ polychroom**
 → **Alles na elkaar of tegelijk?**
 - 3 **Scherp ↔ los begrip van tijd**
 → **Stipt?**
- **Interne verschillen in culturen kunnen groot zijn.**
- **Vereisten voor goede communicatie**
 - Er oog voor hebben
 - Openheid: niets mag choqueren
 - Eigen cultuur kritisch benaderen

► **Opdracht 4**
 Werk per twee en beoordeel elkaars notities. Gebruik daarbij de volgende hulpvragen. Noteer je opmerkingen in het werkboek van je partner. Leg alles voldoende uit.

1 De inhoud

- De volledigheid: zijn alle belangrijke gegevens vermeld?
- De beknoptheid: staan er geen overbodige zaken in?
- De correctheid: zijn de gegevens juist?
- De duidelijkheid: is alles begrijpelijk als je de originele tekst niet kent?

Persoonlijk antwoord.

- 2 De vormgeving
- De overzichtelijkheid: zie je goed wat bij elkaar hoort?
 - De efficiëntie, bv.:
 - de weglating van lidwoorden;
 - het gebruik van afkortingen (bv. van → v, homeopathie → H, voorbeeld → vb.);
 - bepaalde → bep., niet → nt; geen @ gn);
 - het gebruik van symbolen: bv. = (zijn), == (bijgevolg, daardoor).
- Persoonlijk antwoord.**

► **Opdracht 5**
 Lees de tekst nu intensief.

- 1 Noteer voor elk van de vier dimensies of parameters van Geert Hofstede een duidelijk voorbeeld van de twee uitersten.
Individualisme	Collectivisme
Angelsaksische en Scandinavische landen: Spanje: alleen zaken met iemand die je (al persoonlijk contact bij zakendoen niet zo belangrijk.	een hele tijd) kent. Frankrijk: zakenlunch heel belangrijk.
Nederland + VS: geen speciale maaltijd.	Arabishe landen: persoonlijke relaties heel belangrijk. Het kan jaren duren om ze op te bekertje.
	China: geen kritiek op iemand in het publiek.

2 **Machtsafstand = sterke hiërarchie, accent op status en prestige.** **Geen machtsafstand**
 Amerika: je kunt je baas bij voornaam Filippijnen, India of Maleisië: men vraagt aanspreken en zeggen dat je het met hem niet naar mening v. ondergeschikte. Zou niet eens bent.
persoonlijk prestige serieus beschadigen.

3 **Mannelijk = assertief, Japan: werk en ambitie belangrijker dan gezin.** **Vrouwelijk = bescheiden, niet-assertief.**
 Zweden: man kan thuisblijven om voor kinderen te zorgen.

4 **Vermijden van onzekerheid = behoudsgezind, minder tolerant ...** **Geen vermijding van onzekerheid**
 Amerikanen ruien zonder problemen stabiele Belgen zijn heel honkvast. baan voor onzekere die heel veel geld opbrengt.

4 Mark is gedwongen om Ahmed, zijn Marokkaanse medewerker, te ontslaan. Door de automatisering wordt zijn afdeling namelijk ingekrompen. De taak die Ahmed vervult, vervalt en hij besluit om, zoals hij dat altijd doet en zoals hij dat heeft geleerd, meteen met de deur in huis te vallen en niet om de hete brij heen te draaien. Ahmed, ik heb heel vervelend nieuws voor je. De afdeling wordt ingekrompen en helaas vervalt jouw taak daardoor. Het spijt me bijzonder, maar je zult dus binnenkort worden ontslagen.

Ahmed laat merken dat hij verbijsterd is en zijn chef niet gelooft. Hij vraagt Mark of die zich niet goed voelt of misschien een grapje maakt. Mark maakt echter duidelijk dat hij heel serieus is. Ahmed ontsteekt daarop in grote woede en slingert Mark de vreselijkste verwijten naar het hoofd, een voor Mark ongekende ervaring.

Naar: David Pinto, *Interculturele communicatie, een stap verder.*

Expliciete taal. Mark deelt het slechte nieuws direct mee, terwijl Marokkanen de pil zouden vergulden door het te suggereren.

Collectivisme. Mark streeft niet naar harmonie door een hele aanloop te nemen, maar uit zijn kritiek direct.

Opdracht 9

1 Wat onthoud je vooral uit deze les?
 Persoonlijk antwoord.

2 Wat leer je uit de volgende kadertekst?

Alles is heel relatief. Wat vanuit het standpunt van de ene cultuur, waar het arbeidsethos heel sterk is ontwikkeld, evident is, is dat elders niet. Zo lijken ook de Aboriginals in de ogen van velen erg lui, maar hun energiezuinige manier van leven is wel aangepast aan het extreme klimaat van Australië en put de natuur niet uit.

Ik moet bij dit alles denken aan het voorval dat zich na de Tweede Wereldoorlog voerde in Italië, waar een Amerikaan zag dat aan de kant van de weg een Italiaan zijn roes lag uit te slapen. De Amerikaan schopte tegen de man om hem te wakken. De Italiaan schrok wakker en vroeg wat er aan de hand was.

'Is er weer oorlog?'

'Nee,' antwoordde de Amerikaan, 'de oorlog is voorbij, maar je moet opstaan.'

'Opstaan? Maar waarom dan?' vroeg de Italiaan verbaasd.

'Om te werken.'

'Om te werken? Maar waarom dan?'

'Iedereen moet werken om geld te verdienen.'

'Om geld te verdienen? Maar waarom dan?'

'Als je geld verdient, ben je niet meer afhankelijk van anderen.'

'En dan?'

'Als je veel geld hebt, kun je het ervan nemen.'

'O ja?' zegt die Italiaan. 'Daar was ik toch net mee bezig.'

Naar: David Pinto, *Interculturele communicatie, Nieuwsgesin, Bohn Stafleu van Loghum, 2007.*

b Geef twee voorbeelden van zaken die minder fraai zijn.
 Modeloplossing: zie didactische wenken (of I-board).

2 Welke twee zaken geeft Geeraerts als excuus voor de minder mooie kanten van zijn optreden?
 Modeloplossing: zie didactische wenken (of I-board).

Jef Geeraerts, *Terug naar Congo*. ©VRT.

3 Welke verklaring wordt er gegeven voor de huidige problemen in Congo?
 De mensen aan de macht zijn enkel uit op geld, o.a. van ontwikkelingsorganisaties, dat ze in hun eigen zakken steken. Ze willen het land niet opbouwen en buiten de mensen uit.
 Het zijn uitzuigers.

Opdracht 3

Op dit programma en ook op andere geplande uitzendingen i.v.m. 50 jaar Congolese onafhankelijkheid bestond veel kritiek. Wat vind je van het volgende vernietigende oordeel van de dochter van Jef Geeraerts, een historica en Afrikareiziger, in *De Standaard* (17-4-2010)? Gebruik een apart blad.

- 'Op geen enkele manier stellen hij noch de programmamakers een kritische vraag over die koloniale periode. Integendeel, ze versterken alleen maar het collectieve geheugen dat mijn vader met zijn romans mee heeft gecreëerd. Dat van het koloniale paradijs, de gedwongen vlucht van de blanken en het trauma van de kolonialen.'
- 'Ik vind het eigenlijk een schande dat iemand met de intelligentie van mijn vader niet over zijn lippen krijgt dat hij mee schuldig is aan de puinhoop die Congo vandaag is.'
- 'Het hele koloniale systeem was zo opgebouwd dat het Congo onmogelijk was om te functioneren zonder de blanken. En dan wij mijn vader het aan de luiheid van de Afrikanen dat het land om zeep is.' Modeloplossing: zie didactische wenken.

Opdracht 4

1 Wat heb je uit deze les geleerd over Jef Geeraerts, *Terzake* en/of de relatie tussen België en Congo?
 Mogelijkheden: tv-zenders kijken in de eerste plaats naar de kijkcijfers, het is nog altijd moeilijk om bepaalde aspecten van het koloniale beleid te belichten, Geeraerts en de kijkers interpreteren de vriendelijkheid van de mensen heel persoonlijk, terwijl ze gewoon bli zijn dat er speciaals gebeurt.

2 Hoe waren je prestaties bij opdracht 2? Wat kan eventueel beter?
 Leerlingen vergeten vaak hun vragen terwijl ze naar de tv-beelden kijken. Bij velen kan hier: dus bijvoorbeeld staan: mij beter concentreren op de vragen. Eventueel ook: kritischer kijken.

3.11 Terug naar Congo

Doelen
 Wat moet je kennen en kunnen?
 • Voorspellend en intensief luisteren en kijken.
 • Vragen over een tv-programma beantwoorden.
 • Een standpunt innemen over het behandelde onderwerp en de aanpak van *Terzake*.

Opdracht 1

Pas 50 jaar na de onafhankelijkheid keerde Jef Geeraerts voor het tv-programma *Terzake* terug naar de plek in Congo waar hij jarenlang als assistent-gewestbeheerder had gewerkt. Tussen april 1959 en maart 1960 had hij daar deelgenomen aan de militaire actie die hij in *Gangreen 2* heeft beschreven. Hoe denk je dat de auteur bij zijn terugkeer werd onthaald? Waarom?

Persoonlijk antwoord.
 De leerlingen moeten hun voorspelling wel goed motiveren.

Opdracht 2

Geeraerts' terugkeer was te zien in een vierdelige reportage in *Terzake* in april 2010. Hij bezocht Kinshasa, Bumba en Yandongi, een stadje op zo'n 90 km van Bumba waar hij drie jaar heeft gewerkt. Hij moest er onder meer op toezien dat de velden bewerkt werden. Als de Congolezen staat van de wegen en moest rechtspreken, bijvoorbeeld wanneer een man en zijn vrouw zware ruzie hadden.

Bekijk het beeldfragment aandachtig en beantwoord de vragen. Ze zijn niet 'chronologisch' gerangschikt.

1 Het beeld dat we van Geeraerts als koloniaal ambtenaar krijgen, is dubbelzinnig. Leg uit.

- a Geef twee voorbeelden van zaken die hem in een positief daglicht stellen.
 - Hij wordt heel hartelijk ontvangen. De mensen praten heel positief over hem.
 - Hij stond dicht bij de zwarten, hij vond ze niet minderwaardig. Na zijn dienst ging hij bij hen zitten, hij ging met hen jagen en sliep met de vrouwen.
 - De weg was toen heel goed.

3.12 Los

Doelen
 Wat moet je kennen en kunnen?
 • Een literaire tekst intensief lezen.
 • Deze tekst analyseren, interpreteren en evalueren.
 • Verslag uitbrengen en discussiëren over literaire ervaringen, je eigen oordeel en persoonlijke interpretatie.
 • Een tekst situeren in zijn maatschappelijke context.

Opdracht 1

Kort gesprek.
 1 Welke ervaringen heb je met andere culturen in België? Leg uit.
 2 Hoe racistisch of verdraagzaam zijn Belgen volgens jou? Leg uit.

Opdracht 2

De klas wordt in twee verdeeld. De ene helft leest het eerste fragment uit *Los* van Tom Naegels, de andere het tweede.

Opdracht 3

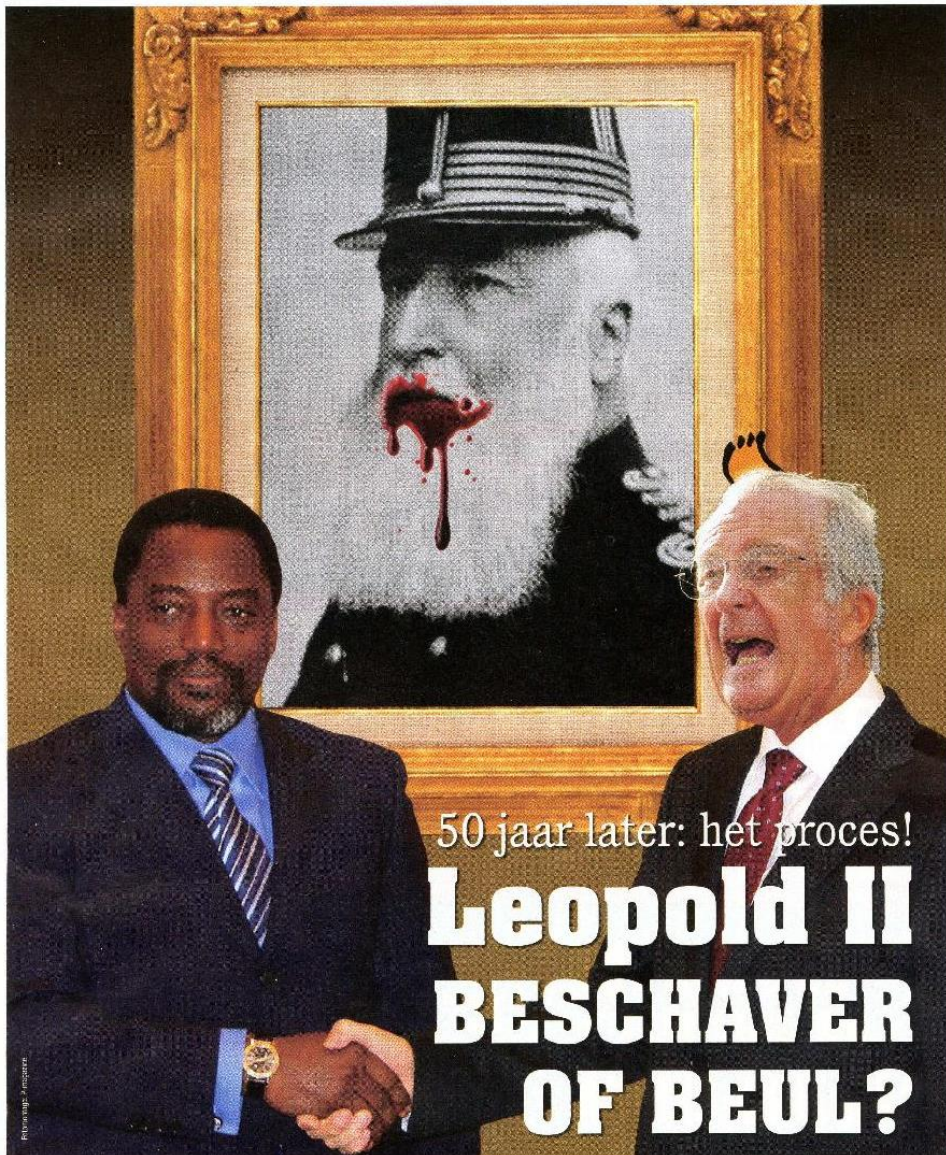
Beantwoord de vragen in groepen van twee of vier. Een of twee leerlingen die het eerste fragment hebben gelezen, werken samen met een of twee klasgenoten die het andere fragment gelezen hebben.

1 Typeer de ik-figuur. Vind je hem superieur en zelfs racistisch, of vind je net dat hij open en verdraagzaam is? Leg uit.
 • Dat hij voor andere culturen openstaat, blijkt uit zijn relatie met een Pakistaanse.
 • Hij spot vaak met zichzelf: zijn 'racistische gedachten', zijn (onbewust) gevoel van superioriteit ('En wat doe ik, monsieur superieur?'), zijn houding tegenover Didi die zijn handtekening wil voor haar aanvraag om Belg te worden ... Deze gevoelens en gedachten zijn dus zeker aanwezig, maar hij is er zich van bewust en bekriftseert ze.

2 Wat zijn de hoofd- en neventhema's van de tekst? Leg uit.
 • Cultuurverschillen, waardoor de communicatie erg moeilijk verloopt, zelfs over heel alledaagse zaken. Wanneer hij Nadia bijvoorbeeld probeert uit te leggen waarom 'De Strangers' grappig zijn, is haar conclusie: 'Belgen verkleden zich graag.' Vooral het verschil in humor blijkt lastig te zijn, met name zijn ironische kijk, waardoor hij ook als superieur overkomt. (Een interview in *De Morgen* (16-3-2005) had als kop 'Ironie scheidt ons van de atochtonen'.)

2. Artikel P-Magazine

■ ACTUEEL

Op 30 juni viert koning Albert II in Congo de 50-jarige onafhankelijkheid van onze voormalige kolonie. Maar aan die onafhankelijkheid gingen enkele uiterst bloederige decennia vooraf. Niet op zijn minst onder de heerschappij van zijn overgrootoom Leopold II. Een gitzwarte periode in de geschiedenis, die het Paleis handig besloot te vergeten. Kongo Vrijstaat: het assisenproces.

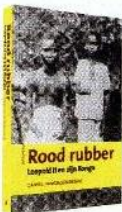
Tekst: Kristof Dalle

22 | P magazine 22.06.2010

Het is 25 jaar geleden dat een Belgische vorst nog voet aan wal zette in onze ex-kolonie. Op uitnodiging van president Joseph Kabila zal koning Albert eind deze maand voor het eerst het land bezoeken. In zijn huidige functie althans. Hij mag er het glas heffen op hun 50-jarige onafhankelijkheid. Maar is het wel voldoende dat koning Albert in Kinshasa even 'Bon anniversaire' zingt? Is het geen uitgelezen kans voor de Van Saksen-Coburgs om in het reine te komen met de daden van hun eigen familie? Want voor Belgisch Congo zelfs nog maar kon dromen van onafhankelijkheid, was het als Kongo Vrijstaat overgeleverd aan de wil en hebzucht van koning Leopold II. Sinds 1885 zwaaide de gekroonde baard met haviksnus de plak in een van Afrika's felbegeerde kolonies alvorens het in 1908 onder buiten- en binnenlandse dwang weer af te staan aan de Belgische regering. Een kwarteeuw die vaak als de meest bloederige in hun geschiedenis omschreven wordt. Mark Twain vergeleek de tweede koning der Belgen niet voor niks met Djengis Khan of Atilla de Hun. En zelfs zijn eigen vader zag in Leopold een tiran.

Toch rept de website van de monarchie met geen woord over Leopolds daden en rubberrazernij. Nee, hij wordt er afgespiegeld als de afschaffer van de slavernij, een weldoener. Kortom, de menslievendheid zelve. Ook wijlen Boudewijn viel zijn overgrootoom niet af toen hij in 1960 het Congolese volk toesprak. "De onafhankelijkheid van Congo betekent de bekroning van het werk dat door het genie van koning Leopold II is bedacht", klonk het toen.

Wast Leopold II zijn handen in onschuld dan wel in bloed? Was hij een visionair of een massamoordenaar? De beschaver of de beul van Congo? Europarlementslid en voormalig minister van Buitenlandse Zaken **Louis Michel** neemt de verdediging op van de vorst, Britse documentairemaakster van *White King, Red Rubber, Black Death* **Catherine Bate** en **Daniel Vangroenweghe**, doctor in de sociale en culturele antropologie en auteur van *Rood Rubber*, voeren de charge.

Rood Rubber van Daniel Vangroenweghe werd recentelijk heruitgegeven bij Van Halewyck en kost 25 euro.

BESCHULDIGING 1

Leopold II veroorzaakte een genocide in Kongo Vrijstaat

Hoewel schattingen over het werkelijke dodelental in Kongo Vrijstaat behoorlijk variëren, is het beladen woord 'genocide' nooit ver weg. Toenmalig Brits diplomaat Roger Casement heeft het over 3 miljoen Congolezen, de Amerikaanse journalist en auteur Adam Hochschild spreekt dan weer over 10 miljoen slachtoffers. Ook de Congolese historicus Eliakim M'Bokolo verwijst naar de 10 miljoen inwoners die Congo in 1920 telde tegenover de nog ruim 20 miljoen in 1880.

CATHERINE BATE: "Leopold II heeft de toon gezet voor de rest van Europa. Miljoenen Afrikanen zijn gestorven door de hang naar glorie en rijkdom van één man. Tot Adolf Hitler ten tonele verscheen, was het Leopold II die inzake wreedheid de kroon spande. Maar terwijl hij eigenlijk opgehangen zou moeten worden, werd hij heruitgevonden: als een humanitaire weldoener, een grote *beschaver*. Het werd een gigantische doofpotoperatie."

LOUIS MICHEL: (*zucht*) "Kijk, dat is weer typisch het revanchegevoel van de Britten dat speelt: ze hebben het hem altijd kwalijk genomen dat hij Congo zelf had ingepalmd. Wat Congo betreft, hebben ze gewoon een gebrek aan visie getoond, in tegenstelling tot koning Leopold II. Het is die droefenis die bij hen al snel tot overdrijvingen leidt."

»Je hebt twee soorten historici: zij die de context bekijken en zij die evalueren zonder rekening te houden met enige context. Maar

absoluut onaanvaardbaar noch gepast! Net als de vergelijking met Hitler wel héél laag bij de grond is. Hij die zonder zonde is, werpe de eerste steen. Kritiek mag, maar níét van de Britten!"

DANIEL VANGROENWEGHE: "Niet van de Britten? Dat is onzin natuurlijk. Wat hij eigenlijk vertelt, is: alles wat je aanhaalt, is echt gebeurd, maar een Brit mag dat niet luidop zeggen. En ik zal dan wel weer moeten zwijgen omdat ik zogezegd een antiroyalist ben. Wat ik níét ben, voor alle duidelijkheid."

»Mijnheer Michel kent zijn geschiedenis niet, of doet toch heel goed alsof. Als politicus kan hij natuurlijk de waarheid niet spreken, net zoals koning Albert dat niet kan. Helaas zullen lezers nu denken dat 'de waarheid ergens in het midden' ligt. Maar geschiedenis is geschiedenis. Dat zijn feiten, geen politiek gespin.

»Merk ook op dat ik het woord 'genocide' niet wil gebruiken: dat gaat over doelbewust een bevolkingsgroep uitmoorden. Leopold II wou niet per se de Congolese bevolking uitmoorden, hè. Maar zware schendingen van elementaire mensenrechten vallen niet te ontkennen."

Zelfs de Encycloepedia Britannica heeft het over een bevolkingsafname tussen de 8 en 30 miljoen gedurende de jaren van Kongo Vrijstaat. Betwist u die cijfers, mijnheer Michel?

MICHEL: "Dat is zuiver *subjectie*. Dat is slechts giswerk want je kan onmogelijk na-

"Tot Adolf Hitler ten tonele verscheen, was het Leopold II die inzake wreedheid de kroon spande." CATHERINE BATE

"Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen." LOUIS MICHEL

die laatste soort pakt het verkeerd aan. Ja, ik geloof dat het allemaal overdreven wordt. Zijn er pijnlijke voorvallen geweest? Natuurlijk. Maar wat hebben dan Britten in hun kolonies gedaan? Waren zij zulke deftige, eerlijke mannen? De geschiedenis heeft zijn waarde en verder onderzoek wil ik alleen maar aanmoedigen. Maar de visie van de Engelsen zal altijd veel te gekleurd zijn om daarover te oordelen. Bovendien: inzake Congo het woord 'genocide' gebruiken, is

gaan hoe dat precies kwam. Is het mogelijk? Alles kan, maar ik geloof er niet in. En dan nog weet je niet wat daar de échte oorzaak van was.

»Ik ontken niet dat er een bevolkingsafname was in die periode, maar dat lag niet aan de kolonials. Historici zullen ongetwijfeld spreken over epidemieën en dergelijke. Vergeet niet dat het harde omstandigheden waren. Het is een onderwerp dat zich makkelijk leent tot overdrijvingen."

BESCHULDIGING 2

Leopold II was zelf een slavendrijver

'De Internationale Conferentie van Brussel veroordeelt in juli de slavernij en ligt onder impuls van de Koning aan de basis van een campagne tegen de slavernij in Afrika.' Zo staat het op de website van de monarchie.

BATE: "Leopold had fikse concurrentie te duchten van 'Arabische slavenhandelaren' die er nog steeds grote delen van het land

rentie uitschakelde."

VANGROENWEGHE: "Slavernij afschaffen? Dat is nu echt het toppunt van pr-gespint! Ja, de troepen van Leopold hebben de 'Arabieren' verslagen, maar tegen wil en dank. Zo gebruikte hij zelf een van die slavenhandelaren om voldoende zwarte mannen voor zijn leger te vinden. Er werden misschien wel 10.000 mannen én jongetjes 'geleverd' om opgeleid te worden tot soldaat. Waarbij het zware transport – soms kwamen ze van 2.000 kilometer verder – nog eens het leven kostte aan 30 tot 60% van hen."

»Hij heeft de Arabische chefs gebruikt om de lokale bevolking van Oost-Congo te terroriseren en rubber te oogsten. Die Arabieren waren goedkoper dan zijn dure officieren. Hij gebruikte ze 'in onderaanne-

"Leopold vocht tegen de slavernij? Hij heeft gewoon de concurrentie uitgeschakeld, ja."

CATHERINE BATE

"Waarom moet een eerbiedwaardig doel altijd geïnspireerd zijn door kwaadaardige, egocentrische motieven?" **LOUIS MICHEL**

controleerden. Hij onttreedde zich van hen en verkocht dat als een welwillende daad, terwijl hij daarmee eigenlijk gewoon de concu-

ring', terwijl hij duivels goed wist dat ze er met de zweep doorgingen."

MICHEL: "Dat zijn alweer veronderstellingen

en vooroordelen. Waarom moet een goede afloop, een eerbiedwaardig doel altijd weer geïnspireerd zijn door kwaadaardige, egocentrische motieven? Als je het toch niet weet, waarom dan altijd de somberste interpretatie kiezen?"

BATE: "Op twintig jaar tijd veranderde hij Congo in een gigantisch werkkamp, tachtig keer groter dan België. En ondertussen werd hij zo ook een van de rijkste mannen ter wereld. Hoe meer Congolezen er stierven, hoe rijker hij werd."

MICHEL: "Dat is pure demagogie. Zulke verwijten verdient Leopold II niet. De Belgen hebben er spoorwegen, scholen en hospitaals gebouwd en de economische groei aangewengeld. Werkkamp? Echt niet. In die tijd was dat gewoon de manier van doen."

Ook de manier waarop de koning de

BESCHULDIGING 3

De Van Saksen-Coburgs zijn rijk geworden op de kap van Congo

De hele wereld had rubber nodig voor de productie van fietsen en de auto-industrie. Kongo Vrijstaat had rubber in overvloed en bleek plots een ware goudmijn te zijn.

BATE: "Daarom wou Leopold zo snel mogelijk zo veel mogelijk rubber naar Europa transporteren. E.D. Morel, (*de Frans-Britse journalist die een grootschalige campagne leidde tegen de slavernij in Kongo Vrijstaat; red.*) bewees als eerste dat hoewel er gigantische hoeveelheden rubber toekwamen in de haven van Antwerpen, de koning geen geld terugstuurde maar wapens. Om de repressie te handhaven."

VANGROENWEGHE: "De zwarten werden niet betaald, hè. Beetje koperen staafjes en belletjes, ja, dat kregen ze."

BATE: "Morel was ook de eerste die in 1902 schreef over het Kroondomein van de koning. Die had sinds 1886 een eigen privé-domein opgeëist, tien keer de grootte van België. Getuigen beschreven de wreedheden daar: zij die het waagden om weg te lopen, plaatste men op een rij achter elkaar en werden doodgeschoten. Met één kogel, want het was een zonde om meer dan één kogel aan hen te verspillen. En de winst die Leopold alleen al uit zijn eigen domein

puurde, bedroeg 231 miljoen euro."

MICHEL: "De Belgen hebben daar zeer positieve resultaten neergezet, maar natuurlijk was er ook export vanuit Congo. De kolonisatie was geen 'onnozele' onderneming: uiteraard speelde het profijt een rol. Maar dat gold voor de Britten toch net zo goed? Of de Spanjaarden? Waar zit het verschil?"

BATE: "Het klinkt nogal bitter dat Leopold tevens zei dat 'hij door een diepchristelijk plichtsgevoel voor de arme Afrikanen werd gedreven en geen enkele frank terug wou krijgen van wat hij daar uitgegeven had.' Toen hij uiteindelijk toch moest toekijken

Congolese arbeidslust probeerde aan te wakkeren, is voer voor discussie.

BATE: "Om de Congolezen hard te laten werken, moest hij een manier vinden om zijn Belgische agenten en afgevaardigden gemotiveerd te houden. Dus werd er een mededeling naar de Gouverneur-Generaal gezonden: hun ijver zou gestimuleerd worden met commissies. Zo getuigen agenten dat ze hun rubberoogst plots op één maand opdroeven van 360 naar 1.500 kilogram.

»Laten we ook het gijzelen van de vrouwen van rubberoogsters als drukkingmiddel niet vergeten: Zij werden vaak pas vrijgelaten wanneer hun mannen hun quota haalden. Vooral door de concessiehouders werd die techniek gehanteerd en Leopold wist perfect wat er gaande was. De bedrijven hadden zelfs een officiële 'gijzellantie' die hun daden legaal maakte."

VANGROENWEGHE: "Bij hun terugkeer kregen de districtshoofden decoraties en premies van 100.000 goudfrank, 500.000 euro dus. Het hele systeem van Leopold II stelde op de drie P's: productie, premies en promotie. De ambtenaren die niet produceerden, kregen geen premies en geen promoties."

MICHEL: "Tja, als je het bekijkt vanuit ons standpunt nu, was het misschien niet helemaal perfect, niet helemaal moreel."

hoe Congo door de Belgische overheid geannexeerd werd, kreeg hij 'uit dankbaarheid' nog eens 50 miljoen goudfrank."

Een kolonie moeten we beschaven, zo denken we er nu toch over. In tegenstelling tot het land leegzuigen ten voordele van het moederland. Hebben we ook proberen beschaven...

MICHEL: *(onderbreekt)* "We hebben niet alleen geprobeerd. Het is ons ook gelukt!"

In de periode van Kongo Vrijstaat?

MICHEL: "Alle begin is moeilijk. En ja, toen was het misschien eerder overheersen, ontdekken en pure macht vererven zelfs. Maar op een zeker ogenblik – en daar kan je niet om heen – is die beschaving er wél gekomen. Misschien onverwacht en misschien zelf ongewild,

BESCHULDIGING 4

België dankt zijn welvaart aan de uitbuiting van Congo

MICHEL: "Allez. Ik vind eerder dat Leopold II voor zijn tijd een waar visionair was. Met de ongelooflijke durf erbovenop om zijn visie voor België te verwezenlijken. Hij had goed begrepen dat we een klein Europees landje waren en dat een kolonie ons een ongelooflijke meerwaarde schonk op alle vlakken. En daar had hij ook economisch gelijk in."

Waar België toch uiterst wel bij voer.

MICHEL: *(haalt de schouders op, maar knikt toch instemmend)*

BATE: "Die tekenen van die rijkdom zie je vandaag bijvoorbeeld nog overal in België. De Cinquantenaire in Brussel bijvoorbeeld *(om het 50-jarige bestaan van België te vieren; red.)* die hij met zijn 'eigen' geld, het geld van Kongo Vrijstaat, betaalde. Net zoals het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Ook voor Oostende had Leopold II grootste plannen: gaanderij-

dien, kunt u mij zeggen waar de ambitie stopt en het megalomane begint?

»Leopold stond gulzig in het leven, op alle vlakken. *(grijnst)* En hij had een zeer sterk karakter, hij was uiterst handig en liet zich ook nog eens omringen met de juiste mensen."

VANGROENWEGHE: "Ach, hij heeft inderdaad veel in België geïnvesteerd, maar dat compenseert natuurlijk geen morzel van wat er in Congo is gebeurd."

België staat nog steeds vol monumenten

en gebouwen die met geld uit Congo gefinancierd zijn.

MICHEL: "Ja, maar dat geld is er niet gekomen zonder ijver en moed van de ondernemende Belgen die daar keihard voor gewerkt hebben. Het was geen hemelse manna die uit de lucht kwam vallen, hè. Daar was energie, moed en la-

"Leopold II was een ambitieuze visionair. Hij zag de meerwaarde van een kolonie voor een klein land als het onze." LOUIS MICHEL

"Ja, hij heeft veel in België geïnvesteerd, maar dat compenseert natuurlijk niks van wat er is gebeurd." DANIEL VANGROENWEGHE

en, een paleis, een golfbaan... Natuurlijk was Oostende hem dankbaar: daarom ook dat er een gigantisch standbeeld voor hem werd opgericht."

MICHEL: "Ik herhaal: hij was een ambitieuze visionair! Hij is ook meer een persoon, een eigenaardige persoonlijkheid. Misschien was hij megalomaan, maar hij is wél in zijn opzet geslaagd, hè. Hij heeft grote zaken verwezenlijkt. En dat was op zich al een grootse prestatie. Trouwens, een goed visionair is ook een beetje megalomaan, die ziet het altijd groots. Boven-

beur voor nodig. Natuurlijk kan je dat uit de context trekken en dat dan veroordelen. Maar ik weiger dat te doen, want dat is intellectueel oneerlijk.

»Het is nogal makkelijk om achteraf te oordelen. Dat er onregelmatigheden zijn gebeurd, ja natuurlijk. Het was een barbaarse tijd. En wij waren ook wel barbaren, ja. Wij vergeten dat de Belgische regering in die tijd publiciteit voerde om onderdanen te verleiden om naar Congo te trekken. Het was onze *Far West*: je kon daar nog rijk worden."

BESCHULDIGING 5

Verminkingen en geweld waren schering en inslag

Aan het begin van de 20ste eeuw gingen foto's van Congolezen met afgehakte handen de wereld rond. Verhalen van verminking, verkrachting en executies bereikten Europa. Plots kreeg het Congolese beleid van Leopold harde kritiek te verduren.

BATE: "Britse missionarissen in Congo – die minder makkelijk zwegen dan hun Belgische collega's – hadden het over gruwelijke geselingen van Congolezen met de *chicotte*, een zweep van gedroogde neushoornhuid die de huid gewoon openreet.

»Eerwaarde Sjöblom, een missionaris, was de eerste die het afhakken van handen aanklaagde. De soldaten van Leopold kregen het bevel om de handen van lijken af te hakken. Elke soldaat had slechts een bepaald aantal cartouches voor zijn geweer: om te bewijzen dat hij die niet verspild had, moest hij een rechterhand kunnen voorleggen voor elke verschoten cartouche. Die werden achteraf gerookt om ze als bewijs te bewaren. En wanneer de soldaten kogels verspild hadden, hakten ze gewoon de handen van de levenden af. Anders werden ze zelf gestraft."

MICHEL: "We laten ons makkelijk verleiden tot overdrijving als het over Congo gaat. Maar wie weet heb ik wel ongelijk, want ook mijn visie is niet te controleren. Dus moet je kijken naar wat je wel nog kan zien: er is een beschavingsproces geweest in Congo, er is een economische bloei geweest. Wij hebben goed gehandeld in de postkoloniale tijden."

VANGROENWEGHE: "In de eerste versie van *Rood Rubber* uit '85 schreef ik over de 1.300 handen die districtshoofd Léon Fiévez liet afhakken op enkele dagen tijd. Dat leek me toen al afschuwelijk veel, bijna niet te geloven zelfs. Maar verder on-

derzoek heeft uitgewezen dat het er zelfs meer waren. Zijn rapport werd samengevat in een brief aan een Belgische rechter en opgeteld komen we aan 1.346 doden. Let wel, Fiévez deed dat niet om op te scheppen – die gruwel vond hij maar normaal – maar om zich te verdedigen dat hij zeker niet te veel kogels had gebruikt om de inlanders uit te moorden. Bovendien liet hij

terug, hè. Waarna Fiévez trots meldde dat de lokale chefs nu toch beloofd hadden om maandelijks 1.562 ladingen van 14 kilo rubber te leveren. Een hallucinante hoeveelheid. En wees maar zeker dat zulke wreedheden niet enkel in het gebied van Fiévez gebeurden."

BATE: "Leopold was diegene die bepaalde dat de districtscommissarissen een commissie kregen op de hoeveel-

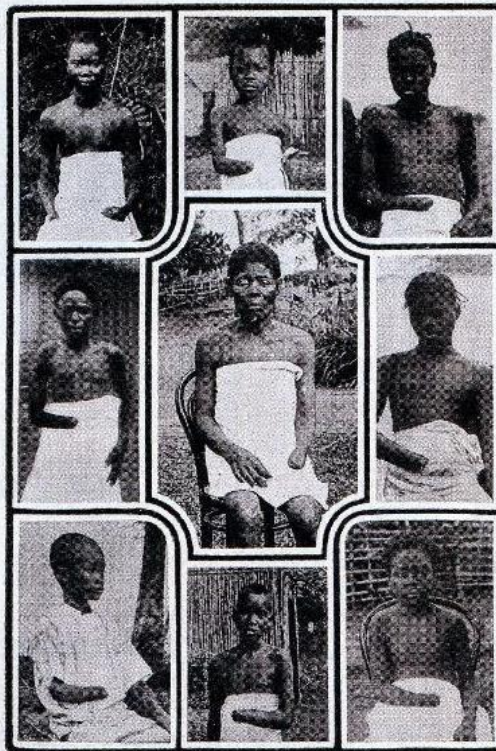
heid rubber die ze elke maand uit hun domein konden halen."

MICHEL: "Hoe gebeurt dat in een hedendaagse onderneming? Toch krek hetzelfde? Dat is het principe van de markteconomie, van het kapitalisme."

Anderzijds, een bankier die zijn quota niet dreigt te halen, hakt wel geen handen af.

MICHEL: "Natuurlijk niet. Maar waarom iemand veroordelen of verdedigen die meer dan een eeuw geleden leefde? De internationale context was helemaal anders. Ik voel me wat ongemakkelijk bij wat we nu aan het doen zijn. Het is behoorlijk link en simpel om Leopold II nu postuum te veroordelen, toch? *À la limite*, hè.

»Als je de dubbele standaarden ziet die sommigen vandaag nog hanteren in internationale betrekking, kan je dat ook veroordelen. Mensen die de relaties met Cuba niet willen normaliseren omwille van Guantanamo Bay. Oké, dat moeten we afkeuren. Maar te gelijk zwijgen we wél over wat China doet met de mensenrechten. Vandaag, hè. Maar dan willen we wel iets wat honderd jaar geleden gebeurde vandaag veroordelen en het als een schandaal, een genocide bestempelen? En zelfs al zouden er afschuwelijke dingen gebeurd zijn, moeten we daar nu dan nog een veroordeling aan koppelen?"

FROM PHOTOGRAPH, CONGO STATE

"The pictures get sneaked around everywhere." — Page 40.

tegelijkertijd nog eens 162 dorpen plunderen. De huizen werden in brand gestoken en de aanplantingen verwoest. (*opgewonden*) Die mensen heeft hij dus eigenlijk ook de dood ingejaagd: geen dak boven hun hoofd, en geen eten want bananenbomen of maniok groeien niet op een jaar

tegelijkertijd nog eens 162 dorpen plunderen. De huizen werden in brand gestoken en de aanplantingen verwoest. (*opgewonden*) Die mensen heeft hij dus eigenlijk ook de dood ingejaagd: geen dak boven hun hoofd, en geen eten want bananenbomen of maniok groeien niet op een jaar

DE HAMVRAAG

Wist Leopold II wel wat er gebeurde in Kongo Vrijstaat?

Leopold zette persoonlijk nooit één voet op Congolese bodem. Hoe kan hij dan verantwoordelijk zijn voor de begane wreedheden in zijn naam, vragen sommigen zich af. Niemand is zo naïef, stellen tegenstanders dan weer.

MICHEL: "Ik ontken niks. Maar je kan niet helemaal nagaan wat er toen gaande was. Er zijn waarschijnlijk wel 'bepaalde zaken' gebeurd in Kongo Vrijstaat. En was dat met toezegging van de koning of niet? Dat weet niemand toch?"

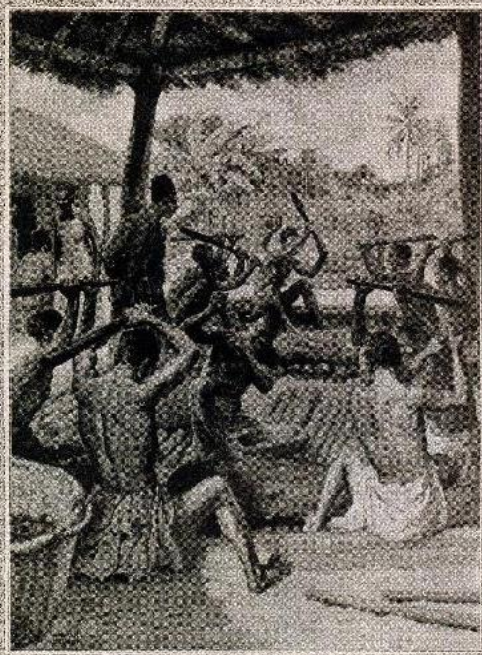
»Oké, hij droeg technisch gezien de eindverantwoordelijkheid, maar je weet niet hoe dat precies ging of hoe de bevelen toen gegeven werden. Met alle moderne middelen waar we nu over beschikken, is het zelfs nog moeilijk om de exacte *chain of command* na te gaan. Toen zullen er ongetwijfeld ook incidenten zijn geweest die de goedkeuring van de lokale chef hadden, zonder dat de koning van iets wist. Ik zie het nu zelfs nog soms in Afrikaanse landen: dat je een president of premier iets verwijt, terwijl hij er zelf helemaal geen weet van heeft. Maar technisch gezien valt het wel onder zijn verantwoordelijkheid."

BATE: "Kom, je kan het toch bijna zien als een schuldbekentenis dat Leopold de opdracht gaf om alle bezwarende documenten meteen te verbranden? De Belgische standbeelden van Leopold II zijn eigenlijk niks meer dan monumenten ter ere van de nationale Belgische ontkenning."

MICHEL: "Tja, waarom heeft hij dat gedaan? Geen idee. Maar waarom zou een koning niet zoals elke andere burger kunnen genieten van het voordeel van de twijfel?"

»Instinctief voel ik aan dat Leopold II een held was, een held met ambitie voor een klein landje als België. Men vergeet makkelijk dat wij dankzij onze kolonie plots weer een echte mogendheid in Europa werden.

BEATING RUBBER AND BEATING TIME—TO THE TUNE OF AN OLD LOVE-SONG.
DRAWN BY NUBIA LI. CHEN.

THE RUBBER INDUSTRY IN THE BELGIAN CONGO, THUNING RUBBER TO REMOVE STENOSES IN VEINS AND PERI-
THE RUBBER INDUSTRY IN THE BELGIAN CONGO, THUNING RUBBER TO REMOVE STENOSES IN VEINS AND PERI-
THE RUBBER INDUSTRY IN THE BELGIAN CONGO, THUNING RUBBER TO REMOVE STENOSES IN VEINS AND PERI-
THE RUBBER INDUSTRY IN THE BELGIAN CONGO, THUNING RUBBER TO REMOVE STENOSES IN VEINS AND PERI-

»De politieke erfenis van die relatie tussen Centraal-Afrika en België, die toen in gang is gezet, heeft nog steeds zijn politieke invloed tot op vandaag."

VANGROENWEGHE: "Dat hij zou afge-

delijk veel minder belangrijk dan reputatiemanagement. (*sarcastisch*) En ach kom, het gebeurde toch allemaal lang, lang geleden in een land ver van hier."

Stel dat het tribunaal voor de

"Instinctief voel ik aan dat Leopold II een held was, een held met ambitie voor een klein landje als België." **LOUIS MICHEL**

scherm zijn door zijn entourage en dat hij van niks wist, klopt niet. Hij wist héél goed wat zich in Congo afspeelde. Dat rapport over de daden van Fiévez is bijvoorbeeld ook drie keer aangehaald in de gerespecteerde krant *Kölnische Zeitung*. Toen kon

Mensenrechten in Den Haag toen bestond. Zou hij veroordeeld geweest zijn?

VANGROENWEGHE: "Ik denk het wel. Met de documenten die nu voorhanden zijn: ja." □

3.4 Kuifje in Afrika

De werkelijkheid was erger!

Dertig Congolezen houden volgende week in Brussel een sit-in tegen het beeld dat van hun land wordt geschetst in Kuifjestrrips. Congolese striptekenaars die hier hun werk presenteren, lijken daarvan niet echt wakker te liggen. Ik hou van Afrika, zelfs van Kuifje in Afrika.

- 1 Het festival Yambi nodigt tot 31 oktober meer dan 150 Congolese artiesten uit in België. In de marge loopt de expo 'Talatata', die onder meer een historisch overzicht van de Congolese stripwereld geeft.
- De eerste prent op 'Talatata' is er een van *Quick en Flugke* uit 1932, van Hergé dus. Deze stripfiguren werden in Congo bekend dankzij een vertaling in het Lingala. Ook kunnen bezoekers kennis maken met de genres uit de Congolese stripwereld sinds 1960. Tot slot laten vier hedendaagse Congolese striptekenaars hun werk zien.
- Hallain Paluku is een van hen. Hij heeft als kind veel Kuifjes gelezen, ook *Kuifje in Afrika*. Toen ik begon als striptekenaar, tekende ik de personages uit Kuifje na, zegt hij. Van de blanken maakte ik zwarten met een platte neus. Kuifje is volgens hem heel populair in Congo. Veel beeldhouwers, schilders en tekenaars maken afbeeldingen van hem. En wanneer iemand een strip tekent, zeggen we dat hij een *Tintin* maakt.
- Toch begrijpt Paluku de klacht die

de in België studerende Congolees Bienvu Mbutu-Mondondo indiende in verband met het album *Kuifje in Afrika*. 'Bepaalde scènes kunnen choqueren, maar het boek uit de winkel halen heeft geen enkele zin. Er zijn ook Hollywood-films waarin zwarten rollen vertolken die de realiteit niet weerspiegelen. Dan zouden die ook moeten worden verboden. Belangrijker is de historische context. De strip weerspiegelt het idee van zwarten dat in die tijd gangbaar was. Een paar pagina's met historische uitleg vindt hij wel een goed idee. Maar het zal de wereld niet veranderen', zegt hij.

Ook tekenaar Dick Esale kan de klacht begrijpen. 'Wanneer kinderen in België de strip lezen, zien ze een hoop clichés. Congolezen worden op grote schaal in een slecht daglicht gesteld. Toch is het boek een deel van het Belgische patriottisme. Esale relativeert de populariteit van Kuifje in Congo. 'Iedereen kent Kuifje wel', zegt hij, 'en iedereen van mijn generatie heeft in de jaren 1960 en 1970 strips van Kuifje gelezen. Nu worden ze echter minder verkocht. Toch blijft Hergé een strippionier. Ik houd van Kuifje, zelfs van *Kuifje in Afrika*'.

Hallain Paluku: 'Kuifje in Afrika uit de winkel halen heeft geen zin. Dan zou je ook sommige Hollywoodfilms moeten verbieden.'

Naar: De Morgen.

In de tentoonstelling 'Talatata' staat een plakkaat waarop de cover van *Kuifje in Afrika* is te zien. De titel is veranderd in 'Vzw Entre Deux Mondes in Afrika'. 'Uiteraard een knipoog naar de controverse', zegt antropoloog Raffi Aghekian van de organiserende vzw Entre Deux Mondes. 'We hebben de tekening in Kinshasa laten maken.' Aghekian bekijkt de strip als historisch document. 'Ooit zei een Congolees tegen mij dat de strip tien keer zachter is dan de werkelijkheid van toen.'

'Racistisch' Kuifje in Afrika ook in VS naar volwassenenafdeling

Het Belang van Limburg.

- 1 De Amerikaanse uitgever Borders heeft nu ook zijn boekwinkels in de VS van opdracht gegeven het stripalbum *Kuifje in Afrika* (oorspronkelijk vertaald als *Kuifje in Congo*) van de kinderrekken naar de volwassenenafdeling te verplaatsen. Een week geleden nam Borders hetzelfde besluit in Groot-Brittannië nadat de Britse vereniging voor rassengelijkelijkheid (CRE) het tweede Kuifje-avontuur als 'racistisch' had bestempeld.
- Volgens de CRE bevat het album elementen die voor sommige lezers schokkend kunnen zijn. Een woordvoerder van de vereniging had het onder andere over tekeningen en dialogen die uitputten van schrikwe-
- kende racistische vooroordelen, waar 'de inheemse wilden op apen lijken en als debielen praten'. De commissie was in actie geschoten na een klacht van een klant van een Borders-winkel in Londen die had gemerkt dat het gewraakte album er te koop was.
- Hergé tekende *Tintin au Congo* in 1930-1931, toen Afrika nog één grote kolonie van de Europese mogendheden (Frankrijk, België, Groot-Brittannië, Duitsland ...) was en de blanke Europese elite er een heel paternalistische houding jegens de in haar ogen minder ontwikkelde zwarte Afrikanen opna- hield. In hertekende versies werd zowel aan het 'debiële' taalgebruik als

3.7 Congo

A België en Congo

Leopold II en Stanley

Aan het einde van de 19de eeuw was een groot stuk van de 'Afrikaanse kaart' (dixit Leopold II) nog onbekend en onverdeeld gebied. Niet als talrijke andere Europese machthebbers droomde Leopold II van een overzees expansiegebied. Met de hulp van Stanley en dankzij veel diplomatiek getouwrek zag onze koning in 1885 zijn jongensdroom in vervulling gaan. Hij werd soeverein heerser over de Onafhankelijke Congostaat.

De vitrines en gedenkplaten in de Herdenkingszaal herinneren aan de verschillende initiatieven van Leopold II om het Congobekken in zijn macht te krijgen. Een eerste belangrijke stap was de organisatie van een Internationale Geografische Conferentie (Brussel, 1876). De vorst benadrukte daar het belang van de strijd tegen de 'Arabische' slavenhandel en van de beschavingsmissie: 'Abolir la traite des esclaves, ouvrir l'Afrique à la civilisation'. Korte tijd na die conferentie ondernam Stanley in opdracht van de vorst een expeditie in het Congobekken. Ter plaatse liet de ontdekkingsreiziger posten optrekken. Hij sloot verdragen met de lokale bevolking af en verwierf grondgebieden voor de Belgische koning.

Tijdens de **Conferentie van Berlijn** (1884-1885) sloten de Europese grootmachten een internationaal handelsverdrag af. Dit garandeerde handelsvrijheid en vrije vaart op de waterwegen van het Congobekken. De grootmachten verklaarden het gebied neutraal terrein.

De wettelijke erkenning van de **Onafhankelijke Congostaat** was uiteindelijk het gevolg van bilaterale akkoorden die Leopold II met enkele westerse Europese mogendheden afsloot. In **1885** werd Leopold II hoofd van een overzees gebied dat bijna 80-maal groter was dan België.

België en de expansiedrang van Leopold II

Aanvankelijk lagen economische ambities aan de basis van de expansiedrang van Leopold II. Hij was op zoek naar nieuwe afzetgebieden voor de Belgische industrie. Later concentreerde hij zich meer en meer op de politieke en militaire inbezetting van Congo. Bovendien bleek al snel hoe winstgevend de uitbating van de lokale natuurlijke rijkdommen (ivoor, rubber, mineralen ...) kon zijn.

De aanleg van een infrastructuur in haast ontoegankelijke gebieden kostte de koning handvol geld. Noch de Belgische overheid noch de Belgische bevolking toonden veel enthousiasme voor de kostbare exploitatie van het overzeese gebied. Om de rentabiliteit van zijn initiatief te bewijzen, begon Leopold II met de ontginning van de natuurlijke rijkdommen. Zijn absolutistische beleid stelde op handelsmonopolies.

Henry Morton Stanley (1841-1904) op zoek naar Dr. Livingstone in 1871.

Vanaf eind jaren 1890 doken er allerlei geruchten op over de uitbating en de mishandeling van de Congolese bevolking. Vooral de rubberhandelen deden de gemoderen hoog oplaaien. De buitenlandse pers was niet mals in haar kritiek op Leopold II en zijn beleid. Dit alles bespoedigde de aanhechting van Congo bij België. Kort vóór de dood van de koning in 1909 werd Congo een **Belgische kolonie (1908)**.

45 Belgisch-Congo

Op het einde van de 19de eeuw bracht de felle kritiek op de wantoestanden in de Onafhankelijke Congostaat de Belgische annexatieplannen in een stroomversnelling. De Onafhankelijke Congostaat werd Belgisch-Congo in 1908.

De politieke organisatie van de kolonie werd in de Koloniale Keure (1908) vastgelegd. Officieel stond de koning aan het hoofd van de kolonie. Hij liet zich bijstaan door de minister van Koloniën en het ministerie van Koloniën. De in Brussel gevestigde Koloniale Raad had een adviserende bevoegdheid. Aan het hoofd van de koloniale administratie in de kolonie zelf stond de gouverneur-generaal. Hij vertegenwoordigde de uitvoerende macht en werd heel trage besluitvorming in de hand. Het Belgische koloniale bestuur steunde op drie grote pijlers: koning, kerk en privéondernemingen. Het onderwijs werd aan de katholieke missies toevertrouwd. De economische ontwikkeling was grotendeels in handen van grote koloniale ondernemingen.

50 Congo

In 1959 liet België zijn koloniaal regime varen. **Congo werd onafhankelijk in 1960**. Bij de onafhankelijkheid vormde Patrice Lumumba ('Mouvement National Congolais') een regering. Het ontbrak de ex-kolonie echter aan een Congolese structuur die het Belgische bewind kon vervangen. In 1961 werd Lumumba vermoord.

Januari 1959: de zwarte soldaten van de Force Publique hebben de opstand in Leopoldstad met geweld onderdrukt. Op een officiële foto uit die dagen komen blanke kinderen met hen verbreederen

Peter Verlinden, Weg uit Congo. Het drama van de koloniën. Leuven: Davidsfonds, 2012.

Mobutu Sese Seko voor zijn ontmoeting met de Franse president Mitterand (9-12-1984).

Zaire

70

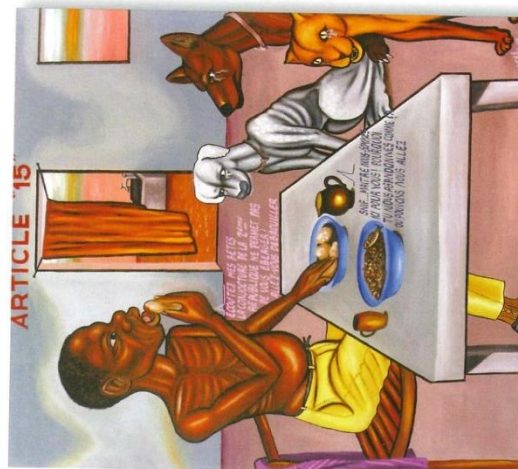
In september 1960 deed Mobutu Sese Seko een staatsgreep en installeerde hij het 'Collège des Commissaires Généraux' onder Ileo. De in 1961 gevormde regering Aoula hield stand tot 1964. Datzelfde jaar werd Tschombe eerste minister. In 1965 organiseert Mobutu een tweede staatsgreep. De hoofdstad Leopoldstad kreeg in 1966 een andere naam: Kinshasa. Vijf jaar later veranderde Mobutu, alias de luipaard, de naam van zijn land in 'Republiek van Zaire'. Op 17 mei 1997 nam Laurent Kabila de macht over. Enkele maanden later stierf Mobutu in verbanning.

Democratische Republiek Congo

80

Etnische twisten en burgeroorlogen teisterden de Democratische Republiek Congo. Op de machtsvername van Laurent Kabila volgde in 1998 een door Rwanda en Oeganda georganiseerde opstand. In 1999 kondigde men een staakt-het-vuren af. De gevechten bleven sporadisch voortduren en in 2001 werd president Laurent Kabila vermoord. Enkele dagen later nam zijn zoon Joseph Kabila zijn plaats in. Sinds het begin van de burgeroorlog kwamen er naar schatting meer dan 3,5 miljoen mensen om het leven als een direct of een indirect gevolg van de gevechten.

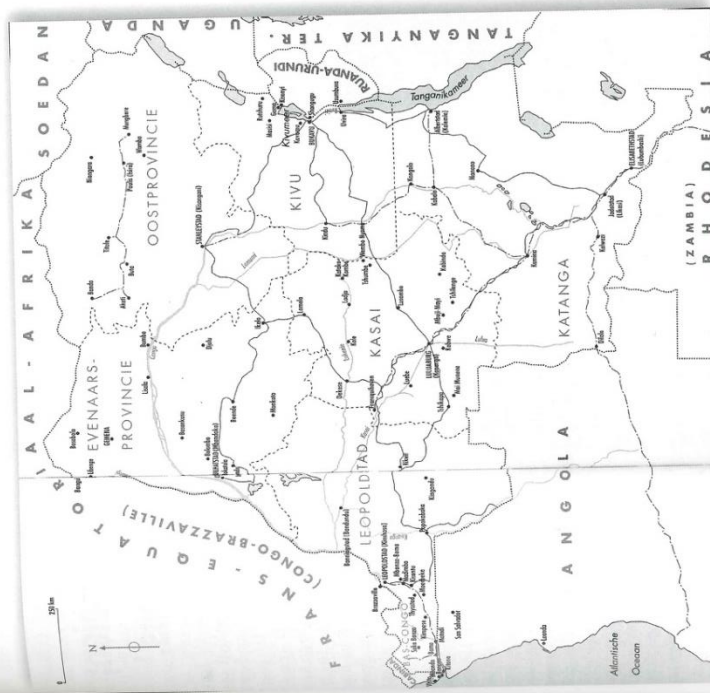
M. Cappellemans, Museumsteunel. Bezoekersgids van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Tervuren: KMMA, 2003.

Artikel 15 van de Congolese kunstenaar Syms uit 1992.
Door de economische toestand is de man vel over-been en niet in staat om zichzelf of de dieren te voeden. Hij moet ze aan hun lot overlaten. Toch komen ze hullen, terwijl ze hem het beestje voedsel zien eten dat hij heeft kunnen kopen. Dat is artikel 15: ieder moet zichzelf maar weten te redden, op de staat hoeft je niet te rekenen. De bekendste kunstenaar die zulke ironische doeken maakt, is Chéri Samba.

Kin Moto na Bruxelles. Als Kinshasa Brussel verwarmt. Catalogus bij de gelijknamige tentoonstelling in het Brusselse stadhuis en de Bortiergalerij, 2003.

B Kaart van Belgisch-Congo in 1958

Peter Verlinden, Achterblijven in Congo. Een drama voor de Congolezen? Leuven: Davidfonds, 2008.

C Leopold wilde de Congolezen niet uitroeien...

De vorst met het rubberen geweten: leven en werken van Leopold II

'Leopold wilde de Congolezen niet uitroeien; hij was gewoon onverschillig en harteloos.'

1 *Leopold II was, zo blijkt uit steeds meer populaire publicaties, niet de grote filantroop die met de inzet van al zijn middelen het zwarte continent de zegeningen van de westerse beschaving heeft bijgebracht; zijn koloniale campagne heeft in Congo een verschrikkelijke ravage aangericht. De vraag is: was Leopold II even wreed als Stalin en Hitler?*

45 te en hongerde hun vrouwen uit (die werden gegijzeld om hun mannen tot de arbeid te dwingen), schoot een equivalent van twintig jaar opstand- len neer en joeg honderd- duizenden mensen zoveel schrik aan dat ze het regen- woud in vluchten om aan de dwangarbeid te ontsnappen.

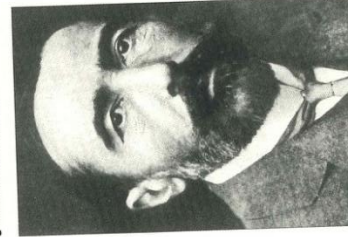
55 De getraumatiseerde, half uitgehongerde bevolking, van wie een groot deel op de vlucht was, werd vervolgens het slachtoffer van verschrik- kelijke ziekten. Volgens sta- tistieken van de Belgische overheid zouden er tijdens en onmiddellijk na de heer- schappij van Leopold II onge- veer tien miljoen mensen zijn omgekomen. Volgens som- mige wetenschappers liggen de schattingen zelfs hoger:

70 *in The Origins of Totalitari- anism* geeft Hannah Arendt het cijfer van 12 miljoen en de contemporaine Congolese historicus Ndaywel e Nziem gewaagt van 13 miljoen do- den.

75 Ter verduidelijking: Congo was onder de naam Kongo Vrijstaat 23 jaar lang het privébezit van Leopold II, Daarna nam de Belgische staat de kolonie over. Het boek van Hochschild verscheen in 1998. Sinds dien, stelt de auteur zelf met enige verbazing vast, is de storm niet meer gaan liggen.

80 **ADAM HOCHSCHILD** Heeft mijn boek zo'n impact ont- dat een *Amerikaan* het heeft geschreven? Ik stel de vraag omdat heel veel van wat ik heb beschreven, al door Bel-

HOCHSCHILD Bedankt, maar ik blijf met de vraag zitten: zou hetzelfde boek geschre- ven door een Belg dezelfde impact hebben gehad? Ik betwijfel het. Nu ja, Ludo De Witte heeft met zijn boek over de moord op Patrice Lumumba ook een debat op gang gebracht; er is zelfs een onderzoekscmissie van gekomen. En De Witte is een Belg. (*Lacht*) U ziet, ik be- grip het niet helemaal.

6. Joseph Conrad

Adam Hochschild, *De geest van koning Leopold II en de plundering van de Congo*. Amsterdam: Meulenhoff, 1998.

7. Léon Rom - een van de mensen op wie meneer Kurtz uit Joseph Conrads *Heart of Darkness* was ge- baseerd. Deze waaghals was be- rucht vanwege de rij afgeakte Afri- kaanse hoofden waarmee hij zijn tuun had afgezet. Hij schreef ook een boek over Afrikaanse gebrui- ken, schilderde portretten en land- schappen en verzamelde vinders.

8. Rom (met geweer) na een jachtpartij.

ONTHOOFD EN ONTHAND

Jules Marchal en Daniël Vangroenweghe hebben in de jaren 1980 verslag uitgebracht van Leopold II – het verloren paradisijs (uitgegeven in eigen beheer) beschrijft hij, onder de schuilnaam A. M. De lathuy, de werkzaamheden van Leon Fievez, een pionier van het wilde rubber, een man die de koninklijke schatkist met ettelijke miljoenen oude franken heeft verrijkt. Fievez wist hoe hij Congo-leszeden het oerwoud in moest drijven om rubberbannen te kappen: 'Fievez vertelde tijdens een diner (...) hoe hij en zijn adjunct Sarrazyn te werk gingen om de Afrikanen in de pas te doen lopen. Die dril gebeurde door middel van palabers, de gebruikelijke term voor rants op Afrikanen die tekortschoten in de aanbreng van rubber en voedsel. Fievez stipte aan dat één enkel voorbeeld, honderd afgemakte hoofden, had volstaan om in Coquilhatstad een overvloed aan levensmiddelen te verwezenlijken. (...) Alles wijst erop dat Fievez daarna van afgehakte hoofden voor levensmiddelen naar afgesneden handen voor rubber overstapte. Als er niet genoeg rubber tevoorschijn kwam, zond hij soldaten op de dorpen af en die moesten met het aanbrengen van afgesneden handen bewijzen dat ze hun kogels niet nutteloos verschooten.'

DANIËL VANGROENWEGHE Aan de universiteit was er belangstelling voor onze koloniale geschiedenis in de schoolhandboeken geschiedenis was Leopold II de man die de beschaving naar Congo heeft gebracht. De koloniale academie, die de geschiedenis van onze kolonie in zeven delen – zeven pillen – uitbracht, schreef ha-
170
175
180
185
190
195
200
205
210
215
220
225
230
235
240
245
250
255
260
265
270
275
280
285
290
295
300
305
310
315
320
325
330
335
340
345
350
355
360
365
370
375
380
385
390
395
400
405
410
415
420
425
430
435
440
445
450
455
460
465
470
475
480
485
490
495
500
505
510
515
520
525
530
535
540
545
550
555
560
565
570
575
580
585
590
595
600
605
610
615
620
625
630
635
640
645
650
655
660
665
670
675
680
685
690
695
700
705
710
715
720
725
730
735
740
745
750
755
760
765
770
775
780
785
790
795
800
805
810
815
820
825
830
835
840
845
850
855
860
865
870
875
880
885
890
895
900
905
910
915
920
925
930
935
940
945
950
955
960
965
970
975
980
985
990
995

offers waren maar Afrikanen. En: er was zwijgplicht voor de koloniale ambtenaren, het personeel van de maatschappijen en de missionarissen. De missies, de maatschappijen en het ambtenarenapparaat waren drie handen op één buik. In een dagboek van de jezuit Vermeersch heb ik gelezen hoe trappisten gevangen waren van wreedheden in hun achtertuin, maar 'ls se sont tus par peur de perdre les subsides du roi': 'ze hebben hun mond gehouden omdat ze bang waren hun subsidies van de koning kwijt te raken.'

Leopold II was niet alleen de soevereine vorst van Congo, hij was ook de koning der Belgen. Eén negatief woord over hem stond gelijk met een aanval op het vorstendom, bij uitbreiding een aanval op het koninkrijk België. Dat durfden gevestigde historici niet aan.
HUMO Waarom bent u aan Food Rubber begonnen? **VANGROENWEGHE** Ik ben ook antropoloog. Mijn doctoraatsverhandeling ging over rouwrituelen in de Ekondastreek, het vroegere kroonland van Leopold II, het hart van het evenaarwoud. Daar ver-
295
300
305
310
315
320
325
330
335
340
345
350
355
360
365
370
375
380
385
390
395
400
405
410
415
420
425
430
435
440
445
450
455
460
465
470
475
480
485
490
495
500
505
510
515
520
525
530
535
540
545
550
555
560
565
570
575
580
585
590
595
600
605
610
615
620
625
630
635
640
645
650
655
660
665
670
675
680
685
690
695
700
705
710
715
720
725
730
735
740
745
750
755
760
765
770
775
780
785
790
795
800
805
810
815
820
825
830
835
840
845
850
855
860
865
870
875
880
885
890
895
900
905
910
915
920
925
930
935
940
945
950
955
960
965
970
975
980
985
990
995

geraaptleegd. Ze wisten niet waarover we het hadden. Ik heb wel een onderzoekscommissie op me af gekregen van vijftig vaderlandse verenigingen die me, door het boek, wilden broodtroven: 'Jemand die aan een koninklijk atheeneum lesgeeft, hoort zoiets niet te schrijven.' Het was, vonden ze, een antiroyalistisch en anti-Belgisch boek. Enfin, het is ze toch niet gelukt. De Kongo Vrijstaat was de speeltuin van Leopold II: er was geen scheiding van de machten. Hij had alles in handen. De economie stelde op dwangarbeid voor het verkrijgen van ivoor en rubber. De woekerwinsten gingen naar de persoonlijkste rekening van de vorst die daarmee fraaigswerken in Brussel liet uitvoeren: de bouw van het museum in Tervuren, de atwerking van het Jubelpark.

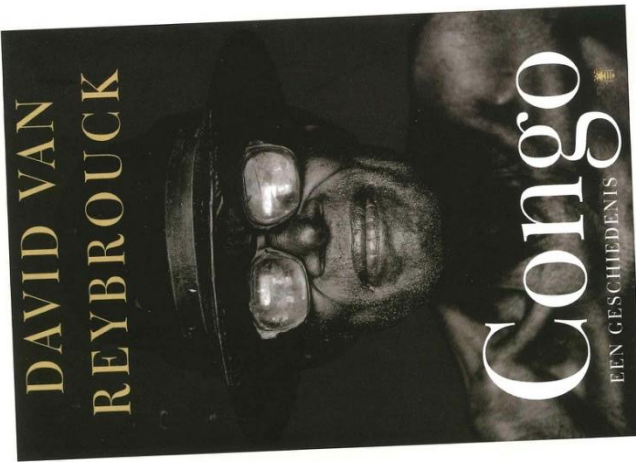
Maar kennelijk had de rubberoogst bij elke familie slachtoffers gemaakt. Sommige dorpen, later vasigesteld, zijn geheel vernietigd, maar vooral omgekomen door ziekte en hongersnood. Ze noemen het 'de tijd van de grote honger'. Terug thuis heb ik me voor- genomen de gruwelverhalen uit het evenaarwoud onder het bewind van Leopold II te me enkele maanden, dacht ik. Het zijn jaren geworden. En toen mijn werk eindelijk klaar was, heb ik, op één zonderting na, geen enkele wetenschappelijke recensie gekregen. Dat kon ook niet, omdat geen enkele andere wetenschapper dan Marchal of ikzelf de archieven al had Transport over de Congorivier.

Transport over de Congorivier.

Leopold II was ook een groot urbanist, hé.
DE GROOTSTE VORST De Engelse auteur Neal Ascherson schreef in de nasleep van de Congolese onafhankelijkheid zijn visie op Leopold II neer in *The King Incorporated* – *Leopold the Second and the Congo*. Leopold II fascineerde Ascherson door de wijze waarop hij het koningschap vormgaf.

Leopold II was ook een groot urbanist, hé.
DE GROOTSTE VORST De Engelse auteur Neal Ascherson schreef in de nasleep van de Congolese onafhankelijkheid zijn visie op Leopold II neer in *The King Incorporated* – *Leopold the Second and the Congo*. Leopold II fascineerde Ascherson door de wijze waarop hij het koningschap vormgaf.

Met zijn *Vlot leesbare geschiedenis van Congo* kaapte David Van Reybrouck in 2010 de Ako Literatuurprijs en de Libris Geschiedenisprijs weg. Intussen is het boek al in verschillende talen vertaald.

politiek heeft nooit het beeld ⁷⁸⁵ een punthoop zou zijn, vijftig jaar na de Tweede Wereldoorlog, zou dat toch ook niet de schuld van *den Duiters* zijn? Je moet redelijk blijven. We hebben een verantwoordelijkheid ginds, maar die blijft niet eeuwig duren.

Naar: Jan Antonissen, 'De vorst met het rubberen geweten: leven en werken van Leopold II.' in: *Humo*.

HOCHSCHILD Er is altijd een grote commerciële interesse vanuit Amerika voor Congo geweest. Leopold moedigde dat aan door Amerikaanse bedrijven concessies te geven, al kreeg die bedrijvigheid pas echt gestalte na zijn dood. De steun van de Verenigde Staten voor de moord op Lumumba, bijvoorbeeld, was a *major factor*. De imperialistische belangstelling van de Amerikanen voor Congo is net zomin gezond als de Belgische of Engelse of Franse. Maar ik hoop ten stelligste dat niets wat ik heb geschreven, zou worden aangewand om dat imperialistische belang te dienen. Ik ben niet zozeer een tegenstander van Amerikaans imperialisme als van om het even welk imperialisme. In de huidige wereld is het Amerikaanse imperialisme ook vervut het gevaarlijkste.

Rest de vraag of de honderd jaar oude wandaden van onze vorst nog altijd hun schaduw werpen op het hedendaagse, door oorlog en corruptie ontworpen Congo. Hochschild twijfelt en noemt het 'een samenspel tussen inheemse tradities en de koloniale erfenis'. Ascherson is stellig in de nieuwe inleiding op zijn paperback. ⁷⁹⁰ De verscheurdeheid veroorzaakt door zijn (Leopolds, red.) bewind, dat er alleen op uit was zo veel mogelijk rijkdom te vergaren zonder begrip voor de menselijke offers, werd nooit overwonnen. De

Dagelijks leven in Congo.

in de eerste plaats ging het om ivoor en rubber. Amerikanen en – met name – Britten waren in rubber geïnteresseerd, maar toen ze wisten dat je ook op plantages rubber kon kweken, was de interesse over. Congo was niet meer aan de orde.

HUMO Mark Twain, Edmund Morel, Roger Casement, Joseph Conrad, Bernard Shaw, Neal Ascherson, Adam Hochschild: er is al vanaf het begin van de twintigste eeuw een indrukwekkende reeks Angelsaksische mensenrechtenaanklachten in Congo verzameld. Toeval?

Dat is te danken aan het succes van de antislavernijbeweging. Niet zo lang na het afschaffen van de slavernij in de Verenigde Staten komt de campagne in Congo – en elders in Afrika – op gang. 'Free the poor starving black'. Het idee is hetzelfde. **HUMO Was er geen commercieel belang?**

ASCHERSON Er was een strategisch belang. Portugal had een oogje op Congo, wat de Britten allerminst beviel. Voor Leopold zelf waren ze echt niet bang.

hoe kunstvoorwerpen zijn ingezameld door koloniale types met tropenhelmen op. ⁶⁸⁵ Hoe kunstig beschilderde schilden werden *verbrand*. Ik dacht: 'Dit zullen de Amerikaanse musea voor de indianenkunst nooit laten zien.' De Amerikaanse genocide van de indianen was, in relatieve cijfers, veel erger dan wat in Congo of elders in Afrika is gebeurd. Daar ⁶⁹⁰ ben ik ook op aangevallen. 'Heeft een Amerikaan, wiens volk de indianen zo schandelijk heeft behandeld, nog wel het recht over Congo te schrijven?' Hey, ik schrijf als mensenrechtenactivist, als mens, mag ik even? **ASCHERSON** In het begin zullen Belgen mijn boek ook als anti-Belgische propaganda, afkomstig van een land dat hen de natuurlijke rijkdom van Congo benijdde. ⁷¹⁰ Zo stelde Leopold het zelf altijd voor. En kennelijk zijn Belgen dat blijven geloven (*lacht*).

HUMO Veel oud-kolonialen hebben het inderdaad over de Angelsaksische samenwerking die Congo met zijn mijnen voor zichzelf wilde. ASCHERSON De mijnen zijn pas laat geëxploiteerd. Neen, ⁷²⁰ echt niet bang.

Leopold II hangen met het onderschrift: 'Leopold II, verantwoordelijk voor de dood van miljoenen Congolezen'? ⁶¹⁵ **GRYSELS** Ik wacht de resultaten van ons wetenschappelijk onderzoek af.

HUMO Kunt u het zich veroorloven Leopold II in een negatief daglicht te stellen? ⁶²⁰ **GRYSELS** We kunnen hem veelzijdiger belichten.

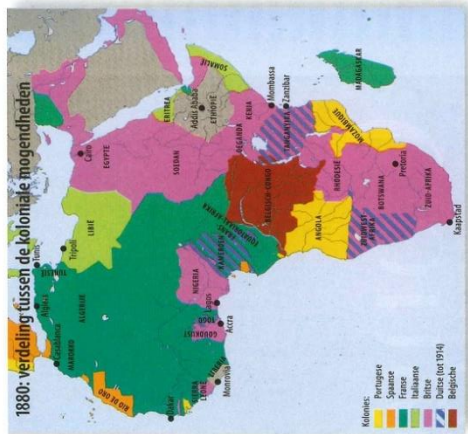
HUMO Stalin wordt toch ook niet veelzijdig belicht? ⁶²⁵ **GRYSELS** Nogmaals, het is voorbarig op die vraag te antwoorden, maar ik twijfel er serieus aan of Leopold II inderdaad verantwoordelijk was voor de dood van zoveel miljoen Congolezen. De wetenschappers met wie ik heb gepraat, geven me in elk geval niet die indruk.

VANGROENWEGE De directeur van het museum in Tervuren is, als puntje bij paaltje komt, niet onafhankelijk. ⁶⁴⁰ **HOCHSCHILD** Eerlijk is eerlijk: een tijdje terug heb ik de catalogus van een fascinerende tentoonstelling in Tervuren aangekregen. ⁶⁴⁵ *Echt Congo*, een van de meest radicale tentoonstellingen die ooit in een museum zijn gehouden. Foto's die lieten zien

3.8 Duister hart

Kaart van het koloniale Afrika

Hart der duisternis (Joseph Conrad, 1899)

- Ik was juist naar Londen teruggekeerd na een flinke portie Indische Oceaan, Stille Zuidzee, Chinese Zeeën – het hele zootje in het Oosten – zes jaar lang had ik het daar uitgezongen.
- En nu was ik weer thuis en lummelde maar wat rond. Af en toe ging ik een paar oude vrienden bezoeken, maar na een paar weken werd ik dat luije leventje toch ook beu.
- En dus begon ik uit te kijken naar een schip, naar werk. En dat vind ik op zichzelf al een verschnikkelijk klusje. En bovendien keken de schepen niet eens naar mij.
- En dus werd ik ook dát spelletje beu. Nu moet je weten, als klein ventje was ik helemaal wild van landkaarten. Ik kon urenlang naar Zuid-Amerika zitten kijken, of naar Afrika, of Australië, en ik kon helemaal opgaan in de heerlijke sfeer van de grote ontdekkingsreizen. In die tijd waren d'r nog heet wat witte vlekken op de wereldkaart, en als ik zo'n vlek in het oog kreeg die er op de kaart extra aanlokkelijk uitzag – maar

ze zien er op de kaart allemaal nogal aanlokkelijk uit – dan zette ik daar mijn wijsvingertje op en dan besloot ik: als ik groot ben, ga ik daarnaartoe. De Noordpool was een van die plaatsjes, herinner ik me. Nou, ik ben er nog niet geweest en ik ben ook niet van plan om er ooit nog naartoe te gaan. De aardigheid is eraf.

20 Andere witte vlekken lagen verspreid in de buurt van de evenaar. Maar eigenlijk was er overal op deze planeet wel een of andere nog niet ontdekte streek te vinden. In sommige van die mysterieuze gebieden ben ik intussen wél geweest ... Maar er was één witte vlek – de grootste, de witste, als ik me zo mag uitdrukken – waar ik na al die jaren nog helemaal weg van was. Zo absoluut onbekend was dat gebied ook niet meer. In de loop van de jaren waren er langzamerhand rivieren ingevuld op de landkaart, en meren en allerlei andere plaatsnamen. Het was niet langer een onbetreden terrein vol verrukkelijke geheimzinnigheid waar een kleine jongen zo graag over droomt. Het was een gebied vol duisternis geworden.

30 Maar d'r was één rivier, een allemachtig grote rivier die er op de kaart uitzag als een reusachtige slang, uitgestrekt over zijn hele lengte, met zijn kop in de zee en met het lichaam in een grote bocht dwars door het uitgestrekte vasteland, terwijl de staart vertoeren liep in de diepten van het binnenland.

35 En toen ik toevallig die landkaart in Londen in een winkel zag liggen, voelde ik me onweerstaanbaar tot die streek aangetrokken, zoals een vogel, een dom klein vogeltje, hopeloos gehypnotiseerd wordt door een slang.

40 En toen dacht ik er ineens aan dat er een groot concern was opgericht, een maatschappij die verschillende handelsposten langs die rivier uitbaatte. Verdorven dacht ik, die kerels kunnen toch geen handel drijven zonder boten te gebruiken op die kolossale rivier? Stoomboten! En waarom zou ik niet proberen kaptein te worden van zo'n stoomboot?

45 Ik liep langs Fleet Street, maar kon het plan niet van me afzetten. De slang had me al in haar macht.

50 Die handelsmaatschappij had haar hoofdzetel op het Europese vasteland. En ik heb nogal wat familieleden in Europa wonen, omdat het leven er goedkoop is en niet zo kwaad als het wel lijkt, zeggen ze.

55 En dus begon ik die familieleden in te schakelen. Dat was al een hele ommekeer voor mij, want ik heb nooit de gewoonte gehad om op die manier mijn doel te bereiken. Ik ben altijd mijn eigen gangetje gegaan en ik stond altijd op m'n eigen benen als ik ergens naartoe wou. Ik zou het zelf niet voor mogelijk hebben gehouden dat ik de zaken zo zou aanpakken, maar ik moest en zou succes hebben. De hele rest kon me niks meer schelen.

60 En dus viel ik mijn familie lastig. De mannen gaven me een schouderklopje, zeiden: 'Kijk eens, beste kerel', en deden verder niks.

En daarom probeerde ik het via de vrouwen.
Ik, Charlie Marlow, zette de vrouwen aan het werk om aan een baan te komen. Ik was helemaal bezeten van mijn plan.
Ik had een tante, een brave ziel vol idealisme. Ze schreef me een brief: 'Het zal prima gaan. Ik wil alles, alles voor je doen. Het is een prachtig idee. Ik ken de vrouw van een heel hoge ambtenaar bij het ministerie, en nog iemand anders die ook een hoop invloed heeft' enzovoort enzovoort. Het mens had het in haar hoofd gehaald hemel en aarde te bewegen om mij tot schipper van een rivierstoomboot te laten benoemen, als ik daar zin in had.

Ik kreeg mijn aanstelling.

Natuurlijk kreeg ik mijn aanstelling. Al heel vlug zelfs.

De maatschappij had het bericht ontvangen dat een van de schippers was gedood bij een schermutseling met de inboorlingen. Dat was mijn kans en ik werd dan ook steeds ongeduldiger om te vertrekken.

Pas maanden en maanden later, toen ik de overblijfselen van het lijk wilde opeisen, hoorde ik dat die hele ruzie het gevolg was van een misverstand om een paar kippen.
Ja, twee zwarte kippen.

Fresleven – zo heette de kapitein, het was een Deen – meende dat hij op een of andere manier was beduveld toen hij die twee kippen kocht, en dus ging hij aan land om het dorps hoofd met een stok af te ranselen. Och, dat hele verhaal verwonderde mij toen al helemaal niet meer. Ik schrok al net zo weinig van de mededeling dat Fresleven het vriendelijkste en braafste schepsel was dat er op twee benen rondliep. Ongetwijfeld was Fresleven het braafste en vriendelijkste enz. Maar hij had daar al een paar jaar dienst gedaan, allemaal voor de goede zaak, natuurlijk, en waarschijnlijk wilde hij na al die tijd eens duidelijk gaan maken hoe het met zijn zelfrespect was gesteld. En dus sloeg hij die ouwe nikker verrot terwijl die hele bende inboorlingen d'r met open smool bij stond te gapen. Tot een van die kerels – ik vernam later dat het de zoon van het opperhoofd was – het gejanek van die ouwe rakker lang genoeg had aangehoord en besloot die blanke man even een speerstoet toe te dienen.

D'r was natuurlijk geen aardigheid aan om die speerpunt tussen de schouderbladen te drijven. Daarop sloeg de hele bevolking op de vlucht, het oerwoud in. Want ze verwachtten een rist rampen. En Fresleven z'n stoomboot vertrok ook in allerijl, onder bevel van de machinist, geloof ik. Achteraf bleek er niemand geïnteresseerd in het stoffelijk overschot van de Deen, tot ik kon vertrekken om zijn plaats te gaan innemen. Ik vond dat ik die zaak niet kon laten zoals ze was. Maar toen ik eindelijk de gelegenheid kreeg om met mijn voorganger kennis te maken, groeide het gras al tussen zijn ribben, hoog genoeg om zijn karkas aan het gezicht te onttrekken. Het geraamte was nog compleet. Niemand had de blanke halfgod nog aangeraakt nadat hij was gesneuveld. En het dorp was verlaten, de hutten gaapten zwart, rotten weg, schots en scheef binnen de vervallen omheining rond het dorp.

De verwachte ramp was inderdaad over het dorp gekomen. Alle bewoners waren verdwenen. Hun idiote angst had hen het oerwoud in gejaagd, mannen, vrouwen en kinderen, overal verspreid in de jungle. Niemand van hen was ooit nog teruggekomen.

Wat er met die kippen is gebeurd, weet ik ook niet. Die zullen ook wel gesneuveld zijn in de strijd om de beschaving.
Maar door deze roemruchte episode kreeg ik dus wel mijn aanstelling nog voor ik goed en wel had gesolliciteerd.
(...)

'Louter voor de formaliteit', verzekerde mij de droevig kijkende secretaris toen hij me vertelde dat ik nog een bezoek moest brengen aan de dokter. Even later kwam er een jonge kerel, met zijn hoofd scheef op zijn kop, van ergens boven in het gebouw om mij op te halen. Een klerk, veronderstel ik, want al was het huis zo uitgestorven als een huis in een spookstad, er moesten daar toch wel een paar klerken hebben gewerkt. Hij zag er armoedig en stordig uit, met inktvlekken op de mouwen van zijn jasje. Onder zijn kin, die de vorm had van de punt van een oude laars, fladderde een veel te grote das. We waren even te vroeg voor het geneeskundig onderzoek en daarop stelde ik voor vlug een borrel te gaan drinken. Onmiddellijk werd de klerk een stuk vriendelijker. Terwijl wij achter onze martini's zaten, begon hij luidrechtig de grootsheid van de maatschappij te verheerlijken, tot ik hem na een tijdje langs mijn neus weg vroeg waarom hij zelf niet naar ginds vertrok.

Op slag werd hij heel koel en rustig. 'Ik ben niet zo gek als ik eruitzie, zoals Plato tegen zijn leerlingen zei', antwoordde hij veelbetekend. Hij dronk zijn glas in één teug leeg en we stonden op.

De ouwe dokter voelde mijn pols en dacht ondertussen duidelijk aan wat anders.

'Goed, goed genoeg voor daarginds', mompelde hij. Toen vroeg hij me gretig of hij de maat van mijn schedel mocht nemen. Ik was nogal verbaasd, maar zei hem dat het mocht. Waarop hij een voorwerp tevoorschijn haalde dat mij aan een passer deed denken. Hij begon mijn hoofd te meten, voor en achter en links en rechts, en noteerde zorgvuldig de resultaten. Hij was een klein mannetje, niet geschoren, en hij droeg een versleten jas die lang geleiden als regennamtel moest hebben gedient. Zijn voeten staken in een paar sloffen om de schedels te meten van de mensen die naar ginds vertrekken.

'En als ze terugkomen', vroeg ik. 'Meet u ze dan opnieuw?'

'O, ik zie ze nooit terug', merkte hij op. 'Bovendien, de meeste veranderingen spelen zich binnenin af, ziet u.'

Hij glimlachte om een heimelijk binnenpretje.

'En u vertrekt dus ook naar ginds. Prachtig. Interessant ook.'

Hij bekeek me even met een onderzoekende blik en maakte nog een aantekening.

'Geen gevallen van krankzinnigheid in uw familie?', vroeg hij droog.

Ik kreeg het op de heupen.

'Vraagt u dat ook in het belang van de wetenschap?'

'Wetenschappelijk gezien zou het interessant zijn', antwoordde hij zonder op mijn woede te letten, 'om bij afzonderlijke personen ginds ter plaatse de mentale veranderingen te volgen, maar ...'

'Bent u misschien psychiater?', onderbrak ik hem.

'Elke arts moet dat eigenlijk een beetje zijn', antwoordde die grasjas onverstoorn. 'Ik heb zo'n aardige theorie bedacht en de heren die naar ginds

160 vertrekken, moeten mij helpen die theorie te bewijzen. Dat is mijn aandeel in de rijkdommen die mijn land zal oogsten in die prachtige kolonie. De materiële welvaart laat ik aan anderen over ... U moet mij m'n vragen niet kwalijk nemen, maar u bent nu eenmaal de eerste Engelsman die ik te bestuderen krijg ...

165 Ik vertelde hem onmiddellijk dat ik absoluut geen typisch exemplaar van dat ras was.
 'Als ik dat wél zou zijn,' vertelde ik, 'dan zou ik hier niet zo met u staan praten.'
 'Wat u daar allemaal vertelt, is heel diepzinnig en waarschijnlijk onjuist', zei hij met een glimlach. 'U kunt beter de opwinding vermijden dan de zon. Adieu. Aha. Goodbye. Adieu. In de tropen moet men vóór alles kalm blijven ...'
 ... Hij waarschuwde me met een dreigende beweging van zijn wijsvinger: 'Du calme, du calme. Adieu.'

170 Joseph Conrad, *Hart der Duisternis*. Amsterdam: Rainbow, 2011.

Heart of Darkness werd in 1979 verfilmd door Francis Ford Coppola, ook bekend van *The Godfather*-films. De actie is echter verplaatst naar de oorlog in Vietnam. Kapitein Willard krijgt de opdracht op zoek te gaan naar een zekere kolonel Kurtz, die zich diep in de jungle bevindt. Deze film bevat een van de meest memorabele scènes uit de hele filmgeschiedenis, die ook de waanzin van de oorlog perfect illustreert. Op muziek uit Die Walküre van Richard Wagner valt een eskader helikopters een dorp aan. Terwijl kolonel Bill Kilgore ('I like the smell of napalm in the morning') het met napalm laat bombarderen, bevindt hij zich op het strand, waar enkele surfkampioenen op de fantastische branding hun kunsten laten zien.

Voorstellingsanalyse: stappenplan

- 1 Schrijf één alinea over het eerste theaterteken dat je hebt gekozen en waarover je het meeste meent te kunnen schrijven. Schrijf in een directe, heldere, objectieve taal. Opgelet, je mag je mening wel geven in de analyse, maar deze moet objectief geformuleerd zijn. Schrijf bijvoorbeeld 'het decor was heel kaal en strak opgebouwd' in plaats van 'persoonlijk vond ik dat het decor kaal en strak opgebouwd was'.
- 2 Herhaal de vorige stap voor het tweede en derde theaterteken.
- 3 In een conclusie geef je een oordeel over het stuk. Let erop dat je hier geen nieuwe informatie opneemt en dat je besluit logisch volgt op wat je geanalyseerd hebt.
- 4 Schrijf helemaal op het einde een korte inleiding. Hierin kun je eventueel kort het verhaal schetsen of iets over het toneelgezelschap kwijt. Opgelet, je voorstellingsanalyse hoeft niet lang te zijn. Een halve tot één pagina volstaat. Let vooral op de kwaliteit van je tekst.

Gangreen 2

3.9

In 1972 verscheen *Gangreen 2*. De goede moordenaar van Jef Geeraerts, het tweede deel van een vierdelige cyclus die begon met *Gangreen 1. Black Venus*. De ik-figuur, aangeduid met de voornaam Jef, heeft zich in april 1959 vrijwillig aangeboden om twee oorlogvoerende Congolese stammen, de Lulua en Baluba, uit elkaar te houden. Zijn vrouw, die zwanger is van hun derde kind, heeft hij achtergelaten. Hij krijgt eerst een speciale opdracht in Coquilhatstad, dan in Kamina, waar hij de knappe My leert kennen, met wie hij een passionele relatie heeft. Uiteindelijk krijgt hij het bevel over 43 elitesoldaten die hij bijzon-

der hard heeft getraind. Op twee september komt een jonge Lulua hem melden dat zijn dorp (ongeveer 260 mensen) bijna helemaal is uitgeroeid door Baluba. Jef en zijn keurgroep gaan met hem mee om de situatie ter plaatse te onderzoeken. Overal liggen zwaar verminkte liken en de hutten zijn platgebrand. Er zijn zelfs stukken vlees uit de billen van veel bewoners gesneden. Ze vinden al snel voetsporen. De ik-figuur voelt zich opeens moe: 'niet de goede fysieke moetheid van een harde kompasmars die verdwijnt na een bad en een stevige maaltijd, het was alsof mijn bloeddruk opeens pijsnel omlaag ging en ik moest enkele malen diep ademen om de beklemming uit mijn borst weg te krijgen, ik denk dat een echtgenoot zich zo moet voelen die wet vermoedt dat zijn vrouw hem bedriegt, maar nooit zeker is geweest, en dan doet hij opeens de slaapkamerdeur open en hij ziet "het": ik liet verzameling fluiten en liep langs de gelederen, ik liet niet merken dat ik kapot was, ik vroeg of iedereen zich oké voelde, of ze hun rantsioenen bij zich hadden, de zoutpillen, en of de wapens in orde waren en de munitiezakjes gevuld'. Hij houdt een ultrakorte briefing: 'de pelotonscommandanten antwoordden instemmend met een klikkend keelgeluid, ze hadden godnogantoe hun amuletten zomaar bloot om hun nek hangen, hun ogen waren rood van de hennep, ze waren buiten zichzelf van bloeddorst, Lisangi was toen al een kwartier bezig drie kurken zwart te branden, en voordat de groep vertrok, overhandigde hij ze en ik maakte vlug mijn gezicht en armen zwart, straks als het warm werd, zou het zwart er in min of meer verticale strepen aflopen, en die godverdommese jeuk en de smeerbeel als je per ongeluk een mug doodsloeg, vanwege het regenseizoen waren ze met miljoenen komen aanzetten, en de lucht zag wit van de vlinders, die in de plassen op de weg zaten te azen, we hadden er duizenden platgedren maar ze bleven in wolken voorbijvliegen, en toen begonnen we in ingehouden speedmars het spoor te volgen, de groep Baluba had zes, hooguit zeven uur voorsprong, en dat was niet weinig, de mannen waren hitsig als een meute jachthonden die een bloedspoor hebben gevonden, maar ik controleerde strikt het tempo. . . Mwata Jef heeft voor deze achtervolging nog een heel persoonlijke reden: Mwata Yamvu, de leider van de Baluba, heeft hem enige tijd geleden gedroogd mensenvlees voorgeschoten. Ze lopen uren aan een stuk, hoewel ze het ene moment drijft zijn van de hevige regen en het andere zweten in de hete zon. Zoals je al hebt gemerkt, gebruikt Geeraerts een heel aparte, koortsige stijl. Het is even wennen want er zijn alleen komma's of gedachtestrepen. De tekst maakt bovendien deel uit van een brief aan zijn vriendin My.

Nkundibeeld uit Congo.

1 ... die hele nacht tiepen we als maf, gelukkig stond de maan aan de hemel en waren er geen wolken, zo konden we de sporen makkelijk volgen, dat was onze enige kans om de Baluba in te halen en toen de dag aanbrak vonden we de as van enkele vuren, de as was nog lauw en hier en daar vonden we ook afgekloven geitenbeenderen, Mwembu knikte en zei nerveus dat de afstand véél, véél kleiner geworden was, en hij verzamelde de man- nen en beet hun gedempt toe dat er voort- aan niet meer mocht worden gerookt of gepraat en als één het waagde op een tak te trappen, dan mocht hij zijn Australische hoed ter plaatse opreten, de mannen giehelden toen hij dat zei, maar het was een heel serieuze grap, ik voelde mij gespannen als op buffeljacht wanneer het spoor warm wordt, en een uur later stootte de voorhoede op iets wat belang- rijk genoeg leek om een man naar mij toe te sturen, ik liep met hem mee naar de spits die zwijgend samentrepte, toen ik aankwam, hoorde ik eerst vliegen zoemen en toen zag ik het, het waren de verminkte lijen van veer- tien Luluavrouwen, die de Baluba hadden gekidnappt, na gebruik hadden ze hen doodgeschoten met machetes en de beste stukken meegenomen, maar vooraleer hen dood te slaan hadden ze een symbolische daad gesteld, al de vrouwen hadden namelijk een vrij dikke puntige stok tot aan de keel in hun lichaam steken, te beginnen vanaf de vagina, waar gestald bloed en smeer- lapperij aan de stok zat, en alles natuurlijk zwart van de vliegen maar stinken deden ze nog niet en dat was een goed teken, we hadden niet meer aan de Lulua gedacht, toen hij het zag, begon hij te jammeren en door de modder te rollen, hij sloeg hysterisch op zijn borst en trok al de kleren van zijn lichaam, er was een zuster bij van hem en een tante, ik had hetzelfde gevoel, My, als de vorige dag met die FN-patroonhuls, mijn slokdarm deed pijn alsof ik per ongeluk een teug zure melk naar binnen had gekregen die ik niet meer uit kon spuwen, en ik begon te beseffen dat ik voortaan de mannen niet meer zou kunnen tegenhouden om bepaalde dingen te doen, op het ogenblik dat ik zogenaamd de operatie tot elke prijs onder controle moest houden, je had de uitzinnige gloed in hun ogen moeten zien, het was alsof alle moeheid opeens uit hun lichamen was verdwenen, en wat het uur daarop gebeurde, dreef de hele toestand op de spits, eindelijk kom ik aan de passus uit het begin van deze brief: korporaal Joseph Kamangu, die door een sluipschutter met een giftige pijl werd gedood, en de soldaat die per ongeluk drie afgewijde machinepistoolkogels in zijn rug kreeg, het was alsof we allemaal een slag met een knots op ons hoofd kregen, de eerste ogenblikken knielden Mwembu en ik ongelovig bij de lichamen van onze kameraden, de compagnie lag in dekking met de vinger aan de trekker, het was in een galerijbos bij een rivier, de ideale plek voor een hinderlaag, en we vonden sluipschutter, hij lag op ongeveer zeven meter van de begane grond tegen

50 een dikke tak van een eshetegboom aan geplakt als een eekhoorn, hij had een kleine boog in de handen, we zagen hem ademen, maar hij bewoog niet, Mwembu riep dat hij naar beneden moest komen, gevolgd door een onnoe- melijke stroom scheldwoorden, maar de Moluba bewoog niet, en toen moest ik het lang afgesproken spelletje 'kruis of munt' doen met soldaat eerste klasse Kitoko, Onze Mooie Jongen, in een onbewaakt ogenblik, waken ge- leden, had ik hun uitdaging aangenomen, maar nu het zover was, protes- teerde alles in mij tegen iets wat ik nu moest doen, anders was het voorgoed uit met mijn prestige, ik had één kans en dat was het spelletje verliezen, maar ik won, My, godinogantoe, ik die anders nooit dergelijke spelletjes win, ik won, telkens goaide ik kruis, en ik kreeg een Fal, het kon ons niet meer schelen dat de Baluba misschien de schoten zouden horen, en ik schoot een kogel door zijn pols en één door zijn kniegewricht en toen viel hij uit de boom, de sluipschutter, toen hij met een doffe smak op de laag bladeren terecht kwam, dacht ik, net een aap die uit een boom valt tijdens de jacht en ik probeerde hem te beschouwen als een dier maar het ging niet, als afge- sproken gaf ik de Fal terug aan de soldaat, deed mijn rugzak uit, maakte enkele spierbewegingen om de stijfheid uit mijn schouders te krijgen, ik ademde diep in en trok de machete uit de schede, het staal weerklonk helder toen ik het uit de leren schede trok, de sluipschutter leefde nog, hij drukte de kin tegen zijn borst en sloot de ogen, en ik hakte, toen het staal van de machete de nekvervels raakte, gaf het een even heldere klank als toen ik het uit de schede trok en ik moest drie keer hakken voordat het hoofd op de grond roide en het bloed borrelde uit de halsslagaders als uit een bron, ik veegde de machete af aan een bundel bladeren en stak 'm terug in de schede, 85 en terwijl twee kuilen werden gegraven voor de dode kameraden, rookte ik tegen alle voorschriften een sigaret, om de twee seconden deed ik een trek en inhaleerde en blies de rook uit en mijn rechterhand beëfde dermate dat ik de sigaret niet zonder hulp van de andere hand tussen mijn lippen kon krijgen, mijn maag was leeg op dat ogenblik, maar ik moest voortdurend zure oprispingen wegslikken en het was alsof ik nooit meer iets door mijn keel zou kunnen krijgen, tijdens de hinderlaag aan de grens van Luebo en

30 JUNI 1960
INDEPENDANCE
DU CONGO

1960, onafhankelijkheid van Congo.

Kazumba had ik misschien wel dertig Baluba met de mitrailleur neerge-
maaid, tijdens het schieten was ik enorm opgewonden geweest, maar nadien
was ik doodkalm, nu was het net andersom, tijdens het hakken had mijn hart
geen klop sneller geslagen dan normaal, maar nadien, nadien had ik een
opwelling moeten onderdrukken om niet opnieuw te hakken in die Moluba,
tot hij helemaal klein zou zijn gehakt, ik werd opeens bezeten van een on-
weerstaanbare vernietigingsdrift, gekoppeld aan een ontzettende angst voor
de lichamelijke pijn, die ik zelf toebrecht, maar het was opwindend, heel
opwindend, als er op dat ogenblik een vrouw in de buurt was geweest, om
het even welke, dan zou ik kort en beestachtig met haar hebben gepaard en
haar daarna misschien met de machete dootgeslagen, ik weet het niet, je
kunt je gewoon niet voorstellen hoeveel bloed een mens in zijn lichaam
heeft, je hakt en het spuit er aan alle kanten uit en het blijft spuiten als een
kraan, er zaten bloedspatten op mijn uniform en mijn handen waren hele-
maal rood en ze kleeiden alsof er verf op zat, ik denk dat een mens die een
ander mens met de handen heeft gedood, nadien nooit meer op dezelfde
110 manier kan denken of voelen, iets wordt definitief van hem afgetrokken als
de huid van een levend gevild dier, hij is voortaan gedoemd om verder te
leven in een toestand van latente waanzin, een verschrikkelijk isolement dat
even ophoudt als hij opnieuw een mens doot of een orgasme ervaart, en
dan doemt het spook weer op, erger dan ooit tevoren, en nadat de twee
kameraden waren begraven, zonder plechtigheid, daar waren we te afge-
stompt voor, stak ik hun identiteitsplaatjes in de zak van mijn combat shirt,
alleen de wapens namen we mee, en toen gaf Mwembu me een halsnoer
met twee doorboorde beenjes eraan, een stukje kaakbeen van een klipdas
Ebea en de hoekband van Mambomo, mijn totemdier, ze kwamen uit het
125 woud van de Bokoi, zei hij, maar het geeft slechts bescherming als je erin
geloof, ik hing het snoer om mijn hals en vanaf dat ogenblik was het alsof
mijn bevelen veel gewilliger werden opgevolgd, ik had nooit te klagen gehad
over gebrek aan discipline, maar nu was er iets anders bijgekomen, het was
alsof we elkaar bij het eerste woord begrepen, een beetje als jij en ik, My,
130 zeldzaam is zoiets en het vergemakelijkt vele dingen, en toen zetten we
opnieuw de achtervolging in, de sporen waren vers, en de Baluba werden
onvoorzichtig, die middag om klokslag twee uur hoorden we in de verte twee
geweerschoten kort na elkaar, we versnelen het tempo en om kwart voor
drie vonden we de darmen en de kop van een rietbok, een grote antilooop met
135 oneetbaar vlees, de darmen waren nog warm en het bloed was nog niet
helemaal in de grond getrokken, ik stuurde een verkennerafdeling voorop
met verrekijkers en die pasten onze vaak ingeoefende methode met dieren-
kreten toe, ik zal je die wet eens uitleggen als we weer bij elkaar zijn, en om
halfvijf, een uur voordat de avond in zou vallen, kwam de verkennerafdeling
140 terug in een vreselijk opgewonden toestand, ze zeiden dat de Baluba plotsel-
ling halt hadden gehouden en dat ze ons rechtop stonden af te wachten,
Mwembu greep de korporaal sectiecommandant bij zijn hemd en vroeg uitleg
over die nonsens, de Baluba staan klaar met veel amuletten en veren op hun
lichaam, ze dansen en roepen en wachten op ons, sergeant-majoor, zei de
145 korporaal die erg zweette en van opwindend bijna niet kon spreken, ik hield
een briefing en zei kort: rugzakken hier achterlaten, formatie B op bevel, één
fluittoon, en alleen schieten als ik begin te vuren, Asap kogel in de loop en

veiligheid op, en nu veel lichter gingen we ervandoor in onze speciaal ge-
trainde trage looppas van negen kilometer per uur, een tempo waar je niet
van buiten anders raakt, we hadden onze helmen opgezet en als een meute
150 jachthonden slopen we in tirailleurformatie vooruit en na een kwartier
konden we het geschreeuw duidelijk horen, ik liet halt houden en klom op
een termietheuvel, in de verte zag ik een grote groep negers tussen
bomen staan, onder de bomen groeide kort gras, dat zag ik nadat ik de Zeiss
8 x 50 scherp had gesteld, we waren toen tot op minder dan vijfhonderd
155 meter genaderd, ik gaf een kort signaal met het politiefluitje en halfgebukt
in V-formatie slopen we naderbij, ze kregen ons in het oog en begonnen nog
luider te schreeuwen en toen we op tweehonderd meter waren genaderd,
zag ik dat ze als gekken stonden te dansen, ze stonden op de oever van een
160 smalle rivier onder dunne bomen, ze hadden sporen in de hand, machetes
en geweren, het was een hallucinant schouwspel, meer dan honderd Baluba,
beschield, behangen met veren en amuletten, halfnaakt, wild schreeu-
wend, die in sprongen naderden toen we tot op ongeveer vijftig meter waren
gekomen, ik drukte de veiligheidspal van de Thompson omlaag en met de
165 vinger aan de trekker wachtte ik op de Baluba die nu schijnvallend begon-
nen te doen tegen een ingebeelde vijand, mijn hart klopte wild in mijn keel
en mijn borst deed pijn, ik kon nu duidelijk hun gezichten onderscheiden en
ik kon ook de woorden horen die ze met rauwe keelklanken uitstootten, ze
zaten boordevol hasjes, toen slingerde er een zijn speer in onze richting,
170 deze kwam trillend in het gras terecht en toen begon ik met enkelvoudig
vuur vanuit de heup te schieten, ik schatte dat ze nog ongeveer twintig meter
van ons af waren, onmiddellijk gingen aan alle kanten geweerschoten af,
overal zag ik Baluba omvertuimelen, maar de anderen letten daar niet op, ze
naderden dansend als gekken en ik miktte zorgvuldig en met ieder schot trof
175 één liep nog door nadat hij was getroffen, en ik schoot en mijn mannen
schoten, de M.G.'s gaven korte salvo's, ze vuurden kalm, spaarzaam, effici-
ent, en naast mij stond Mwembu die evenals ik zijn doelen koos en kalm
leeggevuurd, toen alle Baluba dood of zwaargewond op de grond lagen, en
180 niet één die een schot had gelost hoewel er nu geen sprake was van een
hinderlaag, we slopen naderbij, het wapen in aanslag, op alles wat nog
enigszins bewoog werd geschoten, het enige verschil met het vorig gevecht
was dat de Baluba allemaal één of meer grote gaten in hun lichaam hadden
185 en dat er veel minder munitie was verschoten, ze hadden zich vol hempep
gestopt maar ze waren gewoon leeggebloed voordat ze weer hadden kunnen
opspringen onder invloed van de hempep, en om de zaak rond te maken
schoten we professioneel in het hoofd van ieder lijk dat we passeerden en
het vloog uit elkaar als pap, we konden ons de luxe permitteren een beetje
190 munitie te verspillen en nadat de mannen (ook de Lulua die tekeering als
een bezetene) zich nog gedurende een kwartier als wilden hadden gedragen
tijdens het afhakken van de geslachtsorganen, die ze snel in bundels gras
wikkelde, rookte ik een Player en keek de andere kant uit, toen mijn sigaret
op hen was en dat ze te luipaarden met klauwen en tanden waren, en ook met
195 kloten, niep ik, waarbij ze luid begonnen te lachen, ik moest herhaalde

malen fluiten om ze tot bedaren te brengen, en toen gaf ik kort, militair het bevel om Asap de rugzakken te halen, daarna opslaan van bivak, warme maaltijd na wassen van lichamen en kleren, morgenvroeg een halve dag rust, scheren, uitrustingschoonmaken, inspectie wapens en *opgeperste umlor-men!* riep ik waarbij ze opnieuw als maf begonnen te lachen, de avond viel langzaam en toen we allemaal bezig waren in het riviertje als een troep zeehonden, later vijftige wasvrouwen, weerklonk opeens een stem vanachter de bomen die in het Frans riep: 'Lieutenant, je suis soldat de la Force

200 Publique et de ce fait sous le coup de la Convention de Genève', de mannen hielden op met wassen, ze konden geen beweging meer maken want iedereen had de stem herkend, slechts één bleef koelbloedig, en dat was Mwem-bu die poedelmaakt, snel als een kat naar zijn Thompson sprong en zich in dekking liet vallen, de anderen renden naar de oever naar hun wapens, en toen schreeuwde Mwembu: 'Kanza, sortez des rangs, nom de Dieu, espèce de sale fils de putain Mokongo!', ik fluisterde hem hevig in het oor dat hij nu geen stommitelten moest uithalen, en dat ik Kanza wel uit zijn tent zou lokken, ik riep: 'Soldat de deuxième classe Antoine Kanza, sortez et rendez

201 votre arme, approchez-vous avec les mains sur la tête!', en opeens, op geen twintig meter van ons rees Kanza uit het hoge gras op, in volledig gevechtstenu, hij gooide zijn Fal vèr weg en naderde met de handen boven zijn hoofd, hij had Baluba-amuletten om zijn hals hangen en hij was fel vermagder, almaar door de Conventie van Genève inroepend kwam hij tot waar we in

202 dekking lagen en toen zag ik dat hij drie gouden sterren op zijn schouderstukken droeg, ik stond op en zei spottend: 'Eh bien, capitaine de deuxième classe Kanza, ça va?'; de mannen lachten natuurlijk om het flauwe grapje, de zenuwspanning ontlaadde zich en ze lachten, ze rolden over de grond van het lachen, maar het gelach verstornde toen Kanza, duidelijk onder invloed van

203 hennep, zei dat ik zijn overste niet was met dat zwarte smoel, ik had me namelijk nog niet gewassen, en Mwembu vloog overeind, rukte de schouderstukken van Kanza's uniform en gaf hem een kopstoot dat hij met een bloedend gezicht op de grond vloog, de duisternis viel in, ik gaf order door te gaan met wassen en Kanza stevig vast te binden, de ochtend daarop zouden

204 we de balans opmaken en de buit verzamelen voor het rapport, de wapens en uitrustingsstukken van de Baluba lagen overal verspreid, en met lenden-doeken aan kooften we onze five-in-one-maaltijd, we verzamelden brandhout en maakten twee grote vuren en toen aten we en we hadden vreselijke

205 honger, ik geloof dat sommige mannen wel drie normale porties naar binnen hebben gewerkt en toen zag ik in het licht van de vlammen dat ze pijpjes vulden met hennepbolletjes en mijn eenheid van elitesoldaten schoof zich

206 toen in recordtijd barstensvol Arabische hennep eerste kwaliteit, buitge-maakt op de vijand, en Kanza jammerde zacht en riep de Conventie van Genève in en Mwembu schreeuwde: 'Ta gueule, espèce de sale fils de putain Mokongo, nom de Dieu!', en toen zweeg Kanza een poos en hij had dorst,

207 riep hij, maar we gaven hem niet te drinken, en de blanke luitenant schoof mee hennep met zijn manschappen en hij zweefde, My, als een koningsda-laar en de tijd stond stil en hij begreep weer de bomen, het water, het vuur

208 en het universum en hij viel in slaap, maakt in het gras van de Afrikaanse savanne, de nachtelijke koude deerde hem niet, en toen hij de ochtend daarop met de zon wakker werd, rekte hij zich en dadelijk was hij een wild

209

210

211

212

213

250 beest met soepele spieren en nauwkeurige bewegingen, en lucide, o My, wat was dat beest lucide, hij zou zijn moeder hebben gewurd als die een aanmerking had gemaakt en de andere beesten

251 gehoorzaamden hem feilloos, en Kanza-de-prooi lag met zijn kapotte smoel te loops gaf ik hem een harde trap tegen zijn ribben zonder hem zelfs een blik te gunnen, alleen de buit interesseerde mij,

252 de oortogsbuit, wapens, wat houd ik van de meest belachelijke hoop rommel die ik ooit in mijn leven heb gezien, hoofdza-kelijik veren, repen dierenhuid, pijltjes, bogen, fietskettingen, machetes, speren

253 en silexgeweren, voorts nagemaakte oortogswapens met withouten kolven en eindjes gaspijp, totaal onbruikbaar als kinderspeelgoed, ook de munitie was

254 een merkwaardig allegaartje, een uitgebreid staalboek uit de wapenindustrie van alle landen, onder meer Express-405-patronen om olifanten te schieten, 375 Magnum, Kynoch Destructor bullets, Brenneke-balles à hélice, een hoop

255 amuletten eromheen gewonden, duidelijk gestolen bij blanken door huisboys in opdracht van de rebellen, de enige wapens met een kist munitie .503 in bulk, een verroeste Brengun zonder magazijnen met een kist munitie .503 in bulk, die

256 dus waardeloos, twee geladen Lee-Enfield geweren en de Fal van Kanza die welgeteld nog zes patronen bevatte, zijn hele voorraad ocharme, ik noteerde

257 alles zorgvuldig in mijn rapport, Mwembu en vijf mannen rangschikten de rest van de munitie maakten we onbruikbaar door de koppen van de hulzen te halen met een tang en het poeder in brand te steken

258 als schooljongens, en terwijl we daarmee bezig waren, werd ik me opeens bewust van de absurde, waanzinnige confrontatie van magie met techniek en iets werd toen definitief zonnklaar voor mij: dat de notoire stommitelten van de

259 rebellen hadden gemaakt die niet zullen ophouden met vechten tot de laatste blanke zijn geprivilegeerde positie heeft opgegeven, want wij blanken

260 houden kunstmatig een soort van onbegrijpelijke afstamming uit een gods-beeld in ere, een uit de lucht gegrepen transcendentie, daarom zijn wij ook

261 metafysische onrust te sublimeren, het is vreemd, maar nergens is een blanke zo koortsachtig actief als in de tropen, elke blanke is een individu,

262 een Bewustzijn met daartegenover de zwarte wereld die sedert die opgedo-ken uit het oorspronkelijke Woud Van Het Onbewuste, duizenden jaren leefden

263 de zwarten in een kleine, gesloten gemeenschap, in de schaduw van clan-

264

265

3.10 Grenzen overschrijden

Op 13 januari 1982 vertrok een Boeing 737-222 van Air Florida vanop Washington National Airport naar Fort Lauderdale in Florida. Het was ijskoud die avond en het sneeuwde. Hierna volgen fragmenten uit het gesprek tussen de twee piloten, zoals geregistreerd door de teruggevonden zwarte doos.

Tweede piloot: Moet je zien hoeveel ijs daar hangt aan zijn, eh, zijn achterkant, daarachter, zie je dat?

Gezagvoerder: Die kant daar.

Tweede piloot: Zie je al die ijspegels daar aan de achterkant en zo?

Gezagvoerder: Ja.

Eerder had de tweede piloot zich al bezorgd uitgelaten over de lange wacht-tijden tussen de periodes waarop het toestel ijsvrij gemaakt werd.

Tweede piloot: Man, dit is onbegonnen werk hier om te proberen die dingen ijsvrij te maken. Het geeft je een vals gevoel van veiligheid, meer niet. Kort nadat ze toestemming voor de start hadden gekregen, liet hij opnieuw zijn bezorgdheid blijken.

Tweede piloot: Laten we die vleugeltypen nog een keer checken, omdat we hier alweer een tijdje staan.

Gezagvoerder: Ik denk dat we binnen een minuut moeten vertrekken.

Vlak voor de start wees de tweede piloot op de meterstanden van de motoren, die niet normaal waren.

Tweede piloot: Dat ziet er niet goed uit, hé? (Drie seconden stilte.)

Dat is niet goed ... Nou ...

Gezagvoerder: Ja, toch wel, daar is tachtig.

Tweede piloot: Neen, ik geloof niet dat dat goed is. (Zeven seconden stilte.) Eh, misschien ook wel.

Gezagvoerder: Honderdtwintig

Tweede piloot: Ik weet het niet.

De start ging door en zevenendertig seconden later wisselden de gezagvoerder en de tweede piloot hun laatste woorden.

Tweede piloot: Larry, we storten neer, Larry.

Gezagvoerder: Ik weet het ... (Geluid van de inslag.)

295 oversten en fetsijen, zandkorrel in een zandhoop, zonder vrijheid of verantwoording, en toen werd in enkele jaren die oeroude samenleving door de komst van de blanke letterlijk uit elkaar gehaald, maar alles liep voorspeld nog gesmeerd, de mannen sloegen vrolijk de geweerlopen krom en gooiden alles in het water, de zon scheen, de kleren waren droog, het bivak leek wel een zigeunerkamp, aan de vier hoeken had ik echter waarnemingsposten met verrekijkers uitgezet en overal weerklonk gelach, gepraat van soldaten-op-rust-na-een-zware-opdracht, de uitrusting werd gepoetst, de wapens gedemonteerd en schoongemaakt, om twee uur 's middags had ik appel en inspectie vastgesteld, het enige waar ik me een beetje ongerust over maakte, was mijn gezondheidstoestand, al drie keer had ik enorme buikkrampen gekregen, maar na de ontlasting voelde ik niets meer, gewoon shit zoals zo vaak in de tropen, ik moest ook abnormaal veel drinken, maar dat weet ik aan de zware inspanning van de vorige uren, nog twee dagen en dan als de wind naar Kamina, rusten, vrijen met mijn wijfje, ach, en de inspectie om twee uur vertiep normaal, alles was perfect, de rugzakken wogen veel lichter en net wilden we de terugtocht aanvangen naar de voertuigen toen Kanza verklaarde dat we niet al de oorlogsbuit hadden gevonden, we hadden ons nog niet met hem beziggehouden, dat was de taak van de Krijgsraad in Leopoldstad, zo, zei ik ...

300 Er volgen nog enkele raids om de twee stammen uit elkaar te houden. Het boek stopt nadat Jef in maart 1960 in een hinderlaag is gevallen en zwaargewond is geraakt door een handgranaat. Na het boek volgt onder meer nog een verslag van Operatie Dragon Rouge in november 1964. Toen moesten Belgische paracommando's Belgen uit Stanleystad bevrijden van opstandelingen, waarbij allerlei wredeheden zijn begaan. Op het einde van het boek volgen nog kopieën van de briefwisseling tussen Jef Geeraerts en de generale staf van de landmacht.

305 Jef Geeraerts, *Gangreen 2 (De guede moordenaar)*, Antwerpen/Amsterdam: Elsevier/Manteau, 1980.

310

315

320

325

330

335

340

345

350

355

360

365

370

375

380

385

390

395

400

4. Frappant werkboek

David van Reybrouck, Congo, een geschiedenis

3 Lees de onderstaande tekst (uit een geschiedenis-handboek) over de koloniale geschiedenis van Congo

De hele Congo-onderneming was hoofdzakelijk een privé-initiatief van Leopold II. Hij stopte er heel wat eigen kapitaal in. De nadruk lag vooral op het winnen van rubber. De Belgische staat steunde de Congopolitiek van zijn vorst wel, maar ondernam zelf niets, de regering schreef alleen enkele staatsleningen uit. Ondanks de akkoord van Berlijn (waarin beslist werd dat een vrije handel en scheepvaart gewaarborgd zouden zijn) gaf Leopold in 1891 Congo-Vrijstaat het monopolie van de handel en beschouwde hij het grootste deel van het gebied als kroonland. Land en bevolking werden op een meedogenloze manier geterroriseerd en uitgezogen; enkel de enorme winsten telden. Daar was het Leopold II ten slotte om te doen. Schulden, maar vooral de hevige kritiek op het beleid en op de onmenselijke omstandigheden dwongen Leopold II in 1908 Congo aan de Belgische staat af te staan (Belgisch Congo tot 1960).

Uit: *Handboek 5*

- a Wat zijn volgens jou kenmerken van een goed geschiedenis-handboek? (Denk aan inhoud, schrijfstijl ...)
- b Vind je die kenmerken terug in de tekst hierboven? Licht toe.

4 Lees het onderstaande fragment. Uit welke bron zou deze tekst komen (een encyclopedie, een historische roman, een website ...)? Waarop baseer je je antwoord?

In het Kroonland bleef de gewestbeheerder een schatting op, vervolgens zorgden de militairen van Force Publique voor het ophalen van de rubberbalks. In de gebieden waar de concessieaant-schappij actief waren, werd dat gedaan door gewapende bewakers, de zogenaamde *senry's*. In beide gevallen ging het om Afrikanen met een geringe vorming en weinig discipline. Dat dit tot niet anders dan misstanden kon leiden, stond in de sterren geschreven. De mannen die het rubber moesten innen, werden betaald naar de hoeveelheid opgehaalde rubber. *No rubber, no pay*. Zij deden er dus alles aan om de opbrengst te maximaliseren. In de praktijk betekende dat: overal schrikbewind. Omdat ze gewapend waren, konden ze de lokale bevolking genaadoos terroriseren. In de concessieaantschappijen ging het er bar aan toe, maar in de gebieden die aan de Vrijstaat toebehoorden, was het nauwelijks beter.

Had men ook hier het premiestelsel ingevoerd zoals bij de aanleg van de spoorwieg in Bas-Congo, dan was er totaal andere dynamiek ontstaan. Mensen zouden dan beloofd zijn voor hun inspanningen en waren gemotiveerd blijven produceren. De Congolezen waren trouwens vragende partij, maar het bewind ging daar niet op in. 'Als we mitako's vragen, krijgen we met de *chicote*,' zei iemand. Het rubber moest gratis naar de staat vloeien. Het ging om belasting, niet om bezoldiging; in wezen echter kwam het neer op plundering.

5

De bovenstaande tekst is een ingekorte versie van een tekst in Congo, een geschiedenis van David Van Reybrouck. Lees de volledige versie in je basisboek (regel 51-156) en beantwoord de vragen.

- a Welk verschil constateer je tussen de volledige en de ingekorte versie?
- b Heeft de volledige versie volgens jou een meerwaarde? Waarom (niet)?

6

Lees nu het volledige uittreksel en maak de opdrachten.

- a Heb je nu een beter inzicht in wat de beschreven plundering mogelijk maakte? Verklaar waarom wel/niet.
- b Van Reybrouck schrijft niet 'sec' over de geschiedenis van Congo. Hoe kun je zijn stijl typeren? Illustreer met enkele goede voorbeelden uit de tekst.
- c Herlees r. 279-291. Gaat de auteur hier volgens jou een brug te ver? Ondermijnt hij hiermee de geloofwaardigheid van zijn boek? Geef goede argumenten.

7

Luister naar de leeservaring van twee leeftijdsgenoten en maak daarna zelf een 'recensie van één minuut' over het gelezen fragment. Neem thuis op met je gsm, tablet ... en bekijk daarna met de klas. Geef feedback aan elkaar.

verkraant blok. Zijn hoofd steekt tot in de blauwe lucht, vanaf die hoogte moet hij heel Mexico kunnen zien. Zou hij levreden zijn over wat hij ziet? Zou hij het nog herkennen? Een *labyrinth van tenten* riep de dichter Octavio Paz zijn land. De afstand die het sinds de dagen van Morelos heeft afgelegd, is gigantisch, een geschiedenis van ontwikkeling maar ook van corruptie, van rijkdom en moderniteit maar ook van corruptie, van revolutie, uitbuiting en armoede en de gevolgen daarvan, een verborgen guerrilla in het Zuiden en de openlijke vlucht naar het andere Amerika in het Noorden.

heeft meegemaakt, gevangenschap zoals hij die gekend heeft, heersers en slaven, hij kijkt me een beetje schief aan, alsof hij me nog van alles uit moet leggen daar onder die palmen. Vreemd beroep, standbeeld, alsof er zitting om mensen ergens aan te beïnvloeden. Zou er iemand zijn die daar langs loopt en denkt: ik zou toch eigenlijk eens een boek van hem moeten lezen? Ik weet niet of het zo werkt. Ik zie je om vijf uur bij het beeld van Cervantes, dat is waar standbeelden goed voor zijn.

Foto 1

Als we aankomen, is het eiland verrassend hoog. Boven alles uit staat het beeld van Morelos, de priester die met Hidalgo de grote held van de Mexicaanse geschiedenis is. Als je naar hem toe wilt, moet je sinderioze trappen bedlimmen, je ziet het meer steeds dieper bensenen je, je komt voorbij een kerkhof met lichtgeleerde graven, alsof het er elke dag feest is en ten slotte, met als je op wilt geven, sta je boven op het eiland voor het beeld van een reus die is opgebouwd uit vierkanten. Zelfs de hand waarmee deze stenen reus de grondwet van Mexico schreef, is gebald tot een vuist die eruitziet als een

Foto 2

De eerste die ik tegenkom, is Cervantes. Hij zit meekwaadig rechtop met zijn twee benen heel vastbesloten naast elkaar geplaat. Het is niet overdreven, het getal twee, het beeld insisterend op die belachelijke nadruk. Die benen zijn glad en hoog als zuilen, alsof de beeldhouwer niet wist hoe hij een kous moest doen. Cervantes' hier nog jonge hoofd zit stevig in de molenkraag, een man die met zijn taal maar dit vreemde continent gereisd is en er zich niet over verbaast dat de wereld er hetzelfde gebleven is als vroeger, oordogen zoals hij ze

Foto 3

Zijn [Neruda's] graf beneden in de tuin lijkt op een Iltjumeaux, hij ligt er samen met Mattilde Urrutia, die hem nog twaalf jaar overleefd heeft, twee enorme ankers er vlakbij, een grote kei op het graf zelf, het lijkt of er iemand bang is geweest dat de dichter alsnog zou willen ontsnappen. Hij stierf twaalf dagen na de staatsgreep. In de paar dagen voor zijn dood schreef hij hier aan zijn autobiograaf *Confieso que he vivido, Ik bekken dat ik heb geleefd*. Het zijn bittere woorden over de wereld die zijn land verraden heeft door deze staatsgreep toe te laten. Met geweld werd een democratisch gekozen regering verdreven die eindelijk probeerde iets van rechtvaardig-

De reis als literair-historisch motief

De reis of zoektocht is een geliefd literair motief. De *Odyssee*, *Gullivers reizen*, *Moby Dick* en *In de ban van de ring* zijn beroemde fictieve reisverhalen. Denk ook aan het queestermotief in de middeleeuwse Arthurroman, waarbij de reis overdrachtelijk wordt gezien als 'vormende tocht', of aan symbolische tochten zoals in de *Divina Commedia* of *Eckerlyc*. Een reis is bovendien een dankbaar structurend element voor een verhaal, bv. in een raamverhaal als *The Canterbury Tales* (14e eeuw) van Geoffrey Chaucer. Vaak zorgt een reis voor een strakke spanningsboog, zoals in *De reis om de wereld in tachtig dagen* van Jules Verne.

8 Congo, een geschiedenis, kreeg veel lof in de pers en won diverse literaire prijzen. Het boek oogstte echter ook kritiek. Welke kritiek duidt op in de onderstaande reacties?

1 Congolezen zijn geboren verhalenvertellers. Als ze geen verhalen meer te vertellen hebben, zullen ze er verzinnen, om bezig te blijven. Als ze merken dat bezoekers geïnteresseerd zijn in hun verhalen, zeker als ze veronderstellen dat die bezoekers geld hebben, zullen ze trachten hen aan het lipje te houden. Het is een klassiek gegeven in de Congolese cultuur, waar Van Reybrouck zich van bewust moet zijn geweest. Sommige informanten lechten meer belang aan een antwoord dan aan een juist antwoord, schreef hij in het begin van zijn boek. Hij rekent op de goodwill van zijn lezers om de geloofwaardigheid van zijn gesprekspartners in een als non-fictie verkocht werk te aanvaarden.

2 Is het boek een waarheidsgetrouwe weergave van de geschiedenis van Congo? Niet echt. Van Reybrouck schreef een geschiedenis waarin nogal wat westerse bevoorliefden worden weggelaten. Bladzijden die de Belgische autoriteiten in een kwaad daglicht zouden kunnen plaatsen, lijken wel uit het boek gescheurd. Het volstaat niet om enkele verklaringen van Congolezen op zak te hebben om te kunnen spreken van respect voor 'het Congolese perspectief'.

Dirk Draulants (foto: Valerie Coak)

Lidie De Witte.

A.F.Th. van der Heijden, *Het Schervengericht*

9 Lees het onderstaande bericht uit *BBC Home* van 9 augustus 1969 en maak er in het Nederlands een kort bericht van honderd woorden van dat de essentie van de moordpartij bevat.

1969: FILM STAR STAB-BED IN 'RITUALISTIC' KILLINGS

Actress Sharon Tate has been found brutally murdered in her Los Angeles home, along with three high-society friends and a fifth, as yet unnamed victim.

All five died from shooting and multiple stab wounds. Sharon Tate, 26, was the wife of film director Roman Polanski and was eight months pregnant.

In what police said appeared to be a 'ritualistic' murder, she was found tied together with her former fiancé, hair stylist Jay Sebring. Police said both had nylon noses around their necks, and Mr Sebring's head was covered with a black hood. They said both probably died of stab wounds.

HORRIFIC SCENE

The bodies of Abigail Folger, 25, a member of a wealthy coffee-manufacturing family, and her boyfriend Voytek Frykowski, 32, were found sprawled on the lawn outside. Both had been shot.

The film victim, a man, was found slumped over the wheel of a car with multiple gunshot wounds. Police described a horrific scene at the hilltop house in the wealthy Bel Air district of the city.

Some of the bodies had been mutilated, with blood smeared everywhere and the word 'F.U.G.' scrawled on the front door in blood. Police said the phone and electricity lines had been cut.

It is believed that Miss Folger and Mr Frykowski, as well as Mr Sebring, had come from San Francisco to spend the weekend at the house.

ISOLATED AREA

The bungalow-style property, in an isolated area between Beverly Hills and the San Fernando Valley, is owned by Terry Malcher, son of film star Doris Day.

It was being rented by Roman Polanski and Sharon Tate who had recently returned there to have her baby after working in London.

Mr Polanski was still in Europe directing his latest film, but left immediately for

Sharon Tate.

Los Angeles on hearing the news. Sharon Tate began her acting career in the television series, *Beverly Hills 90210*. She also had parts in the films *Valley of the Dolls*, *The Americanisation of Emily*, and *The Sandlot*.

Uit: *BBC Home*

Lees de toelichting en daarna het fragment in het basisboek en beantwoord de vragen.

De 'Manson Family'

De moorden werden gepleegd door vier leden van de 'Manson Family', een moorddadige sekte onder leiding van Charles Manson. Ze vermoorden op beestachtige wijze eerst de vier andere aanwezigen en als laatste Sharon Tate. Ook haar ongeboren zoon. Die later de namen Paul Richard kreeg, overleefde het niet. De daders werden in 1971 schuldig verklaard en tot de gaskamer veroordeeld. Een jaar na hun veroordeling werd de doodstraf in Californië echter afgeschaft en werden alle vonnissen omgezet in een levenslange gevangenisstraf.

- Naar wie verwijst 'Remo' en hoe weet je dat? (r. 1-66)
- Wat zijn precies die 'samenkomsten' uit de geschiedenis van de mensheid? (ook al merkbaar in r. 24)
- Wie is er 'aan het woord' vanaf r. 67? (ook al merkbaar in r. 24)
- Is dat ook in realiteit het geval? (r. 59-66) Motiveer je antwoord.
- Wat is de vertelde tijd in het fragment vanaf r. 59?
- Welke informatie krijg je hierin met betrekking tot:
 - de ontwikkeling van de focus,
 - de persoonlijkheid van de moeder,
 - de moordenaars van moeder (en kind)?
- Wat speelt dit fragment zich af?

11 Lees ter aanvulling de samenvatting van *Het Schervengericht* en zeg welke parallel je volgens de auteur kunt trekken tussen Woodhouse en Maddox. Ben je het eens met deze vergelijking? Bediscussieer met je klas.

Het schervengericht – Samenvatting

Het schervengericht kristalliseert zich rond twee dramatische momenten uit het leven van cineast Roman Polanski: de moord op zijn hoogzwangere vrouw Sharon Tate door de bende van Charles Manson in de zomer van 1969, en zijn veroordeling wegens zedenfeiten met een meisje van dertien, acht jaar later. De roman speelt zich grotere delen af in de Californische staatsgevangenis Choro, waar de geïnterneerde paden van Polanski en Manson elkaar zeven weken lang kruisen. De meeste biografische verwijzingen zijn historisch correct, al noemt van der Heijden de twee nooit bij naam: ze figureren onder hun respectievelijke schuilnamen, Remo Woodhouse en Scott Maddox – schuilnamen die ze nodig hebben, om wrekacties van collega-gevangenen met een levensvaarlijke hekel aan goeres en kinderscherders te vermijden. Ze ontmoeten elkaar identiek ook pas na ruim 300 bladzijden: Remo heeft zich vermomd met een zware bril en baard. Maddox toopt met een omzwacht hoofd. De gevangensdialogen tussen de twee fascinerende protagonisten walsen tussen goed en kwaad, schuld en boete, liefde en haat. Racend over de snelweg naar de Grote Thema's houden ze elkaar een spiegel voor: 'Twee dwergen die, ieder op hun eigen manier, jonge vrouwen uitknijpen. We hebben elkaar in de tang. Mens en monster wisselen stuwertje in dezelfde inborst. Op een dag bekijken we een en dezelfde peissom te zijn.'

A.F.Th. van der Heijden.

Uit: *Homo br 'The Wild Side'*

5. Frappant handboek

David Van Reybrouck

AUTEUR David Van Reybrouck

KALENDER 1971-

KEYBEREIP document

SITUERING Van Reybrouck won met Congo: Een geschiedenis (2010) de AKO Literatuurprijs 2010. Volgens de jury is het een knap gecomponeerd verhaal over een koloniale, veerkracht en overleven. Een meeslepende roman met een historisch én romancerig. In zijn voorwoord benoemt hij met dit boek ook de *Libris Geschiedenis Prijs*. Verder oordeelde de jury dat de auteur grote indruk maakt met de keuze van het onderwerp in een rijke, bijna barokke stijl. 'Het boek is een originele combinatie van persoonlijke betrokkenheid en journalistieke distantie, dat archiefmateriaal, interviews en persoonlijke observaties vermengt', gaf de jury nog mee.

David Van Reybrouck.

CONGO. EEN GESCHIEDENIS

De grote economische belangstelling voor Congo draaide niet langer alleen om ivoor. In 1888 knutselde een Schotse vesarist, John Boyd Dunlop, een uitvinding ineen die niet alleen het comfort van duizenden reizigers in Europa en Amerika aanzienlijk zou verbeteren, maar ook het leven van miljoenen Congolezen zou behalen. In zels beëindigen – de opblaasbare rubberband. In een tijd dat nieuwe uitvindingen als de auto en de fiets zich nog steeds moesten behelpen met beslagen houten wielen, kwam die rubberband als geroepen. De mondiale vraag naar rubber nam een enorme vlucht. Voor Leopold betekende het een miraculeuze redding. Olfantien lepen er in zijn Vrijstaat steeds minder rond, maar rubberbomen groeiden er bij de vleet. De timing had niet beter gekund. Zijn Congo balanceerde op de rand van het bankroet. België stond klaar om de zaak, weliswaar met tegen zin, over te nemen. Plots bleek dat niet meer nodig. In 1891 leverde Congo slechts een honderd ton rubber op, maar in 1896 was dat opeens dertienhonderd ton en in 1901 zesduizend ton. Van een slakkend project in Centraal-Afrika was de Vrijstaat een slaagsplek van een verbluffend economisch wonder geworden. Leopold schraapte de miljoenen binnen en kreeg, na zeer lang wachten en roekeloos ondernemen, eindelijk zijn *return on investment*. Eindelijk kon hij laten zien waar een kolonie goed voor was: economische explosie, imperiale roem en nationale trots. Met de inkomsten uit Congo liet hij België grootscheeps verfransen. In Brussel verrees het Jubelparkmuseum en een nieuw koninklijk paleis. In Tervuren werd een immens koloniaal museum en park geïnspireerd op Versailles, aangelegd, in Coostende verschenen de Venetiaanse gaanderijen.

De keerzijde van de medaille viel alleen in Congo

cessemaatschappijen ging het er bar aan toe, maar in de gebieden die aan de Vrijstaat toebehoorden, was het nauwelijks beter. Diyasi Makulo maakte het zelf mee op de missiepost van Yalumba die hij had gesticht. Het onheil zat hem niet alleen in de hedenise dorplingen van zijn streek, moest hij vaststellen, maar ook in de Congolezen van elders die in dienst waren van de Vrijstaat.

Ze profiteerden dikwijls van de afwezigheid van hun oversten. Ze mishandelden, martelden en moordden soms zelfs. [...] Op de post van Bando was er een man wiens bijnaam Allo was ('arend') vanwege zijn vreedheid. Hij was algemeen opzichter voor de levering van rubber. Die man was vreselijk vreedzaam. Hij dooide heel veel mensen! Op een dag stak hij met zijn gevoig de rivier over om naar de Turumba te gaan, een stam die op de rechteroever van de rivier woont. Zoals gewoonlijk vroeg hij in elk dorp om geiten, kippen, ivoor, enzovoort enzovoort. Dit keer zorgde hij voor zeer ernstige problemen. Een man werd zelfs gedood.

Toen ik vernam dat hij op weg was naar mijn dorp Bando [...] nam ik enkele jongens van de missie mee en zijn we hem gaan opzoeken. Toen we daar aankwamen, troffen we hem net aan terwijl hij aan het slaan was aan het martelen en het plunderen! Zonder enig oogenblik te verzetten ben ik op hem afgestept en heb gezegd: 'U bent in dienst van de staat enkel en alleen om u met de levering van rubber bezig te houden, en niet om te mishandelen, te roven en te moorden. Geef onmiddellijk alles terug, waarop u beslag hebt gelegd, anders zal ik al deze fetten meiden aan het staatsgezag in Basoko.'

Dyasi maakte ook nog mee dat de bewaker van het rubberdorp in zijn dorp een meisje doodschoot. Zijn ervaringen zijn typerend voor eenieder die met de rubberpolitiek in aanraking kwam. Mannen werden het woud in gestuurd om rubber te oogsten, vrouwen werden gesjzeeld tot er voldoende rubber was geleverd. Een menselven stelde niet veel voor, zo leren ons enkele verbijsterende getuigenissen. 'Twee sentry's, Bokombula en Bokusala, arresteerden mijn grootvader Iselunyak, omdat zijn mand rubber niet viel was. Ze stopten hem in een put en vertrappten hem. Daarna is hij gestorven. Toen we hem aan de blanke lieten zien, zei hij: 'Goed zo. Hij was klaar met rubber en dus klaar met leven.'

Elvo, een man uit Esanga, vertelde: 'Wij moesten vijftig maanden rubber leveren. Op een dag tijdens het bestuur van de blanke Intamba (meneer Dineur) hadden we er maar negenveertig en werd ons de ooclog verklaard. De sentry Lomboto kwam met enkele anderen naar ons dorp. Toen hij onderweg lagge een moeras kwam, zag hij mijn zus die aan het

en gewerschot.' Seksueel geweld kwam ook toen al voor. Een gerouwde vrouw vertelde: 'Om me te straffen, trokken de sentry's Nkusu Lomboto en Itokwa mijn *pagne* uit en propsten klei in mijn geslacht, dat was erg pijnlijk. Vreedheid had een functie. Dorpsloofd Iekifusa werd gedood terwijl hij in zijn hut was. Tegelijkertijd werden twee van zijn vrouwen gedood. Een kind werd in tweeën geslekt. Van één vrouw werden de ingewanden uitgehaald.

[...] De mensen van Boeringa die mee waren met de sentry's aten het lijk. Daarop doodden ze tien mannen die naar het bos waren gevlocht. Voor ze bolima werden liet een deel van het lichaam van Lomboto achter, in stukjes gesneden en gemengd met banaan en maniook, duidelijk zichtbaar om de bewoners schrik aan te jagen. De ingewanden van het kind werden rond de luttan van het dorp opgehangen. De lichaamsdelen ervan werden op stokken gespiest.'

Had men ook hier het premiestelsel ingevoerd zoals bij de aanleg van de spoorweg in Bas-Congo, dan was er een totaal andere dynamiek ontstaan. Mensen zouden dan beloofd zijn voor hun inspanningen en waren gemotiveerd blijven produceren. De Congolezen waren trouwens vragende partij, maar het bewind ging daar niet op in. 'Als we mitako's vragen, krijgen we met de *chirofif*', zei iemand. Het rubber moest gratis naar de staat vloeien. Het ging om belasting, niet om bezoliging; in wezen echter kwam het neer op plundering.

Het vuile werk van de belastinginning werd overgelaten aan ondergeschikten met een geweer. Omdat hun blanke chefs zeker wilden zijn dat ze hun wapen niet misbruikten om op wild te jagen, moesten ze kunnen bewijzen wat ze met hun kogels hadden gedaan. Zo ontstond op diverse plekken het gebruik om van slachtoffers de rechterhand af te snijden en mee te nemen als bewijsmateriaal voor afgevuurde munitie. De handen werden gerookt boven een houtvuur, zoals men vandaag nog steeds met etenswaren doet, opdat ze niet zouden rotten. De belastingimmer zag zijn chef pas eens in de zoveel weken, vandaar. Bij de debriefings moest hij de ledematen tonen als *pièces justificatives*, als 'bonnetjes' voor gemaakte omkosten.

In Europa tekende men vanaf 1900 luid protest aan tegen de Belgische worst die handen liet afhakken. Enkele foto's van Congolezen met een stompe aan de arm gingen de wereld rond. Daardoor ontstond de wijdevreide misvatting dat men in Congo op grote schaal de hand van levenden afhaakte. Dat gebeurde, maar minder systematisch dan doorgaans wordt aangenomen. De grootste schande van Leopold's rubberpolitiek was niet dat er van doden handen werden afgehaakt, maar dat er zo lichtzinnig werd gemoord.

Lijkverminking was een secundair effect. Wat niet wegneemt dat in een aantal gevallen de gruwel werkelijk geen grenzen kende. 'Toen ik nog kind was', vertelde Matuli, een 15-jarig meisje dat naar school ging op de missiepost van Ikofo, 'schieten de sentry's omwille van rubber op de mensen in mijn dorp. Mijn vader werd als volgt vermoord: ze bonden hem aan een boom en schoten hem dood en toen de sentry's hem losmaakten, gaven ze hem aan hun boys die hem hebben opgesloten. Mijn moeder en ik werden gearresteerd. De sentry's haken mijn moeders beide handen af terwijl ze nog leefde. Twee dagen later haken ze haar hoofd af. Er was geen blanke bij.' Door ledematen levend af te hakken, spaarden de bewakers niet alleen kogels uit, maar konden ze bij vrouwen ook nog eens de brede koperen sieraden afnemen die rond de pols of enkel geklonken zaten. Het verhaal van Boali is wat dat betreft veelzeggend: 'Op een dag dat mijn man in het oerwoud rubber was gaan tappen, kwam sentry Ikelonda naar mijn hut en vroeg mij me aan hem te geven. Ik weigerde. Woevend vuurde hij zijn geweer op mij, u ziet nog steeds de wonde. Ik viel en Ikelonda dacht dat ik dood was. Om de koperen ring te nemen die ik om mijn enkel droeg, hakte hij mijn rechtervoet af.' Indien Boali nog een teken van leven had gegeven, was ze meteen afgemaakt.

Maar er was meer dan geweld van Afrikanen op Afrikanen. Het bloed vloeide niet alleen onder aan de piramide van de macht. Ook vele Belgische functionarissen maakten er zich schuldig aan. Al werd fysiek geweld toen meer getolereerd dan tegenwoordig – in Belgische cafés werd wakaïjks gevochten, knokpartijen waren deel van de jongerencultuur, op school hanteerde men lijfstraffen – sommigen gingen zich niettemin te buiten aan zeer ernstige vergrijpen. Zweepslagen met de chicotte, een pees van nijlpaardleer, waren een officiële tuchtigingsmaatregel. De ambtenaar bepaalde het aantal slagen, zijn zwarte adjudant dende ze bij het ochtend of avondappel toe, terwijl de vlag van de Vrijstaat wapperde. De pees moest plat zijn, het aantal slagen mocht niet meer dan vijftig bedragen (toe te dienen in twee reeksen van vijftienwintig), men mocht alleen de billen en lagere rug bewerken en wanneer de gestrafte bloede, moest men onmiddellijk stoppen. Maar sommige blanken namen het niet zo nauw: ze gaven de voorkeur aan een niet-reglementaire pees, die getorst en boektig was en daardoor veel pijnlijker. Ze lieten ook de bul, de leunen en de geslachtsdelen afrossen. Soms schreven ze straffen tot verhoorder slagen voor en trokken zich niets aan van eventuele bloedingen of bezwijkingen. Zwangere vrouwen die officieel niet getuchtigd mochten worden, kregen er toch van langs.

Mokolo, een getrouwde vrouw, getuigde: 'Mijn man heette Wisu en bracht om de twee weken samen met Ebohondo en Ebote het rubber van ons dorp naar de factorij van Boyeka. We leverden twintig manden, maar toen boogke de blanken er vijftien twintig. Onze mensen weigerden en wezen erop dat we niet tairijk waren. Maar toen ze de volgende keer slechts twintig manden brachten, werden de blanken kwaad. Een van hen, Nkoi [bijnaam van Ablay], wierp mijn man op de grond en hield hem bij het hoofd vast. De andere, Ekotolongo [bijnaam van Edjien Molle] sloeg hem met *meketete* [frottingen], waarvan hij er zelfs drie brak. Bijna dood werd Wisu weggedragen door Ebohondo en Ebote naar een prauw waarmee ze naar Bokotola voeren. Voor ze de oever bereikten, stierf hij. Ik heb het lijk van Wisu gezien en u ziet nog de sporen van mijn tranen.'

Er zaten onversneden racisten en sadisten in de administratie. Martelingen, machtsmisbruik en massacres kwamen voor. Een figuur als René De Permentier, een officier uit de Force Publique, verlustigde zich in volstrekt gratuite slachtpartijen. Hij liet de *brousse* om zijn huis weghakken zodat hij vanaf zijn veranda op voorbijgangers kon schieten. Finspersoneel dat een foutje maakte, werd zonder pardon afgemaakt. Executies waren dagelijkse kost. Léon Flévez, districtscmissaris in de Equateur en boerenzoorn

uit Wallonië, ging zich te buiten aan bloedige strafexpedities. Al na vier maanden dienst had hij 572 mensen vermoord. Tijdens een ervan liet hij binnen enkele dagen 62 dorpen plunderen en platbranden, akkers verwoesten en 1346 mensen ombrengen. Maar hij genereerde wel de hoogste rubberopbrengst van de hele Vrijstaat. Het gros van de Belgen dat in Congo zijn geluk ging beproeven, kwam uit de provinciestadjes en de lagere burgerij. Velen waren in het fleg geweest en hadden zin in avontuur, roem en fortuin. Maar eenmaal in Congo belandden ze vaak moederziel alleen op verlaten posten in een moordend klimaat. De hitte en de vochtigheid waren onverbidde-lijk, de koortsaanvallen frequent. Nog steeds wist

men niet dat malaria werd overgedragen door muggen. Zo'n jongeman in de bloei van zijn leven kon 's nachts zonder reden wakker worden, bodend in het zweet, jilend, rillend, denkend na al die andere blanken die waren gecrepeerd. Hij hoorde een oerwoud vol vreemde geluiden, herinnerde zich flarden van hitse gesprekken met een dorpshoofd overdag, dacht terug aan de schichtige blikken van mensen die rubber moesten verzamelen, aan het venijgsges in hun onbegrijpelijke taal. In zijn kortsege visioenen tussen waken en slapen passeerden de blikkerende ogen vol achterdocht, de brede, glimmende ruggen bedekt met tatoeages, en de prille borsten van een jong, inlands meisje dat naar hem had gelachen.

Dimitri Verhulst

Dimitri Verhulst.

AUTEUR Dimitri Verhulst
KALENDER 1972-
KERNBEGRIJP familieverhaal, tragikomisch, stilist
SITUERING Verhulst forceerde zijn literaire doorbraak met *De heldenheid der dagen* (2006). Hij won er de publieksprijs van de Gouden Uil mee. *Verloving* liet niet lang op zich wachten. Voor *Gohardinnome dagen op een goederdome bos* (2008) ontving hij de Libris Literatuur Prijs 2009. De jury loofde het werk als 'een sensationele komedie, waarbij de mens zowel dader als lijdend voorwerp is. De laatste *lijgt van mijzelf moeder* verscheen in 2010.

DE LAATSTE LIEFDE VAN MIJN MOEDER

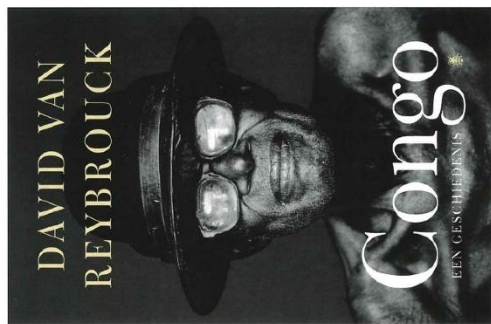
Fragment 1

'Hadden we nu alles mee?'

Als je de ochtend voor hun vertrek had gezien bekeek, leek het weinig waarschijnlijk dat Wannes en Martine iets niet mee hadden. Voor elke broek was er een reservebroek mee de koffer in gedaan. Angezien de Duitse Leuken wijf en zijf geloofd en gesproken werd om haar intense vetigheid had Martine een hele reisopdoek transitvertragers en anti-dia-rectica voorzien. En voor het geval de Germaanse schijfjerij werkelijk op volle kracht zou uitbreken, had ze aan haar huisarts een voorschrijf voor het strafte paar-diemiddel op dat vlak gevraagd; een pil die speciaal door de NASA was ontworpen voor de bemanning van de spaceshuttle Columbia en die de ergenschap had meteen na innamen de complete darminhoud verstenen. De met broeksknoppen gevulde koekestrommel, de noodvoorraad schoenweters, twaalf bobijnjies gaten en evenzoveel naalden, het moest allemaal mee. In Duitsland geldig zijnde kortingsbonnen had Martine niet, helaas. Anderhalve week op voorhand was ze al begonnen met het pakwerk, om zeker te spelen. ('Want als je alles nog op het

laatst moet doen!) Ze had een lijfsje gemaakt met benodigheden en vinkte aan wat was afgehandeld. Een organisatorisch talent, eerlijk is eerlijk. Ze had aan kleidij voor verschillende weersomstandigheden gedacht, was zo slim geweest een strijkijzer plus een flacon gedestilleerd water en een spuitbus stijfel van het wondermerk Remy in de bagage te stoppen, om er nietjes uit te zien aan tafel. ('Dat ze niet denken dat we voor de eerste keer buiten komen!') De haardroger, het douchekeppie, de teesslippers, de schoonsmeer, de badmanteel, de pyjama's ... luups allemaal de koffer in! En niet te vergeten: haar medische encyclopedie, waarin niet alleen de voornaamste lobben stonden beschreven, maar ook tips om zichzelf te genezen van allerlei kwaliteiten, makkelijker te detecteren kwalities. In de zijkanten stopte ze een papertje met contactperso-nen, voor in geval van overvrijden, men wis nooi, een mens zijn kansen om dood te vallen stegen tenslotte met dag, alsook de aanzet tot een soortement laatste wilbeschikking.

Wannes liep niet echt gebukt onder een minder-waardigheidscomplex omdat hij fabrieksarbeider was, maar hij voelde wel dat een gelijkwaardig sentiment op

Cover van *Gongo: Een geschiedenis*.

6. Frappant handleiding

Hoe waar?

Over non-fictie en fictie

Literatuur

- **Studieboek**
p. 359-368
- **Basisboek**
p. 206-209, 242-243, 239-240, 283-285, 340
- **Media**
audio-cd 2 track 9
dvd track 68 en 69
- **Doelstellingen**
ET 14, 23^e derde graad aso.
De leerlingen herkennen de grenzen tussen fictie en non-fictie, denken na over objectieve en subjectieve (literaire) berichtgeving en leren de kenmerken en achtergronden van enkele populaire recente romanvormen kennen.

Lesopbouw

Zie studieboek.

O oplossingen

Oefening 1

a + b

Tekst 1	nogal anekdotisch, weinig relevante informatie, oppervlakkig, subjectieve stijl
Tekst 2	objectief, hoge informatiewaarde, zakelijke stijl
Tekst 3	filosofisch-literaire stijl, verzorgde tekst, zeer persoonlijke stijl

c Tekst 1 komt uit een reisverslag.

Tekst 2 komt uit een reisgids.

Tekst 3 komt uit een reisverhaal.

Oefening 2

- 2a 1 scherp observator: r. 2-7; 49-60; 62-74; 90-105; 143-153
2 goed gedocumenteerd: r. 9-17; 106-143
3 literaire tekst: r. 7-9; 13-49; 89-90; 154-163
4 filosofische gedachtesprongen: r. 60-62; 76-84; 104-106

2b c en d

persoonlijke antwoorden

Oefening 3

- 3a een abstracte voorstelling van de feiten; een bepaald perspectief (de vaderlandse geschiedenis); chronologisch relaas; zakelijke, objectieve stijl; de 'buitenkant' van de geschiedenis; samenhang; causaliteit
- 3b De feiten; de Congopolitiek van Leopold II; hij beschouwde Congo als zijn kroonland, wou winst halen uit rubber en ivoor; de bevolking uit. De houding van de Belgische staat: eerst: afzijdig, daarna gedwongen tot ingrijpen en kolonisatie
- perspectief: hoofdstuk in de geschiedenis van België
 - chronologie: van Congo Vrijstaat tot Belgisch Congo
 - stijl: zakelijk en objectief (behalve: meedogenloze, uitgezogen en geterroriseerd -> gevoelsgeladen woorden die afkeuring laten blijken)
 - causaliteit: het ontstaan van de koloniale staat na het ontstaan van de praktijken van Leopold II

Een ander woord voor schadeboosstelling is schadevergoeding of verhaal, zoals in ze gaat verhaal halen bij haar buurman, maar die wil het geld niet teruggeven.
'Solidair aansprakelijk' wordt vaak in contracten gezet voor niet-aanwijsbare schade aan gemeenschappelijke delen, waardoor alle huurders voor de hele schade kunnen opdraaien. Ze zijn dus elk hoofdelijk aansprakelijk. Ook bij de nieuwere formules van samenhuizen, cohousing, centraal wonen of woongemeenschappen zijn deze begrippen belangrijk.

Oefening 2

- 2a persoonlijk antwoord
- 2b Het laatste antwoord sluit het beste aan bij het contract.
- 2c 1 Dat mag niet, want volgens artikel 1 mag je de kamer niet als hoofdvverblijf nemen.
2 Dat mag. In het contract staat niet dat je aanwezig moet zijn.
3 Dat mag enkel met uitdrukkelijke toestemming van de verhuurder. Door van de kamer je kantoor te maken, verander je immers de bestemming van het goed.
- 2d Omdat alle bepalingen door beide partijen nageleefd moeten worden. Door een paraaf bevestigen beide partijen dat ze op de hoogte zijn van de bepalingen. Geen van beide partijen kan dus geldige wijzigingen aan het contract aanbrengen zonder de goedkeuring van de andere partij.
- 2e 1 Juist
2 Juist
5 Juist: een rechtspersoon is bijvoorbeeld een firma of vennootschap.
6 Juist

Oefening 3

- 3a Het eerste vakje aankruisen en 20 september 20xx tot 19 juli 20xx invullen.
- 3b Het tweede vakje aankruisen, stage schrappen en invullen: 5 maanden, van 15 februari 20xx tot 14 juli 20xx.

Oefening 4

- 4b De eerste vijf hokjes bij 1 aankruisen en bij 2, het laatste: 50 invullen bij de brandverzekering.
- 4c persoonlijk antwoord
- 4d Tegen 15 september bij een vollegd academiejaar
Tegen 10 februari voor het tweede semester

Oefening 5

- 5a De eerste alinea. De tweede alinea gaat immers over huurders die ingeschreven zijn in de bevolkingsregisters van de stad.
- 5b € 650

5c Als de student een bewijs van inschrijving aan een onderwijsinstelling van voltijds dagonderwijs voorlegt: inschrijving bij een organisatie die enkel avondonderwijs organiseert bijvoorbeeld, geldt dus niet.

Wie bewijst dat hij een studiebeurs heeft van minstens € 125 krijgt een nog grotere vermindering.

5d € 650

5e € 75

5f € 75. De studiebeurs is immers kleiner dan € 125.

5g € 575.

Oefening 6

- 6a Omstandig komt overeen met het tweede advies op Kotweb en *egensprekelijk* met het eerste.
- 6b Je merkt dat aan:
- woordgebruik: effectief (werkelijk), addendum (bijvoegsel), ontvangen (krijgen), intrede (intreke);
 - syntaxis: drie van de vier zinnen zijn passief

Oefening 7

persoonlijk antwoord

Oefening 4

Dit is een fragment uit *Congo, een geschiedenis* van David Van Reybrouck

- de feiten: de methode van het ophalen van de rubbertraks (wat, waar, door wie, hoe)
- interpretatie, reflectie ('Had men ook hier...; in de praktijk betekende dat...'), gissing (mensen zouden dan...); kritiek (In wezen...)
- perspectief: ook de Congolezen komen aan bod
- taal en stijl: plastisch en subjectief (stond in de sterren geschreven, genadeloos terroriseren, trouwens, in wezen echter); directe rede (No rubber, no pay; als we mitako's vragen, dan...); inheemse woorden (sentry/s, mitako's, chitotte = Portugees voor zweep)

genre: geen roman, want geen hoofdpersonage (de Congolezen als bevolkingsgroep); klemtoon op duiding, geen literaire ingrepen (beeldspraak...); geen encyclopedie want geen objectieve, gortdroge tekst (zie stijl en duiding)

→ combinatie van twee stijlen: de reconstructie van een stuk geschiedenis en een persoonlijke zoektocht van de schrijver; Van Reybrouck draagt zowel het petje van de belezen historicus als dat van de verhalenverteller.

→ genre: literaire non-fictie

Oefening 5

5a De volledige versie bevat verschillende getuigenissen (Disasi Makalu, Elio en enkele anonieme getuigenissen) met veel concrete voorbeelden. De beschrijving van enkele gewapende bewakers (Alio, de 'arend') toont ons de totale willekeur waarmee de vreedheden werden begaan (mannen, kinderen, grootvader, vrouwen: iedereen kon het slachtoffer zijn). We krijgen ook informatie over de aard van de vreedheden (moord, slaan, plunderen, gijzeling, seksueel geweld, kamibalsme...).

5b We krijgen niet enkel de 'buitenkant' van de geschiedenis, maar ook de 'binnenkant'. Het is 'history from below': hij laat de stemmen horen van mensen wiens perspectief doorgaans niet doordringt tot de geschreven bronnen.

Oefening 6

6a Leopold II had dringend nieuwe inkomsten nodig en de mondiale vraag naar rubber en de talrijke rubberbomen waren zijn weg naar succes. Hij kon met de opbrengst prestigeprojecten financieren in België en zichzelf op de kaart zetten. Zijn inhalingheid was grenzeloos (let bv. geen premiestelsel toe, waardoor de vreedheden hadden kunnen vermeden worden).

- Het oogsten van rubber was zeer arbeidsintensief. Door hoge opgelegde quota af te dwingen en hen te bestraffen als ze die niet haalden kon men de inlanders dwingen het harde werk te doen en grote hoeveelheden op te halen.
- Door het principe van 'no rubber, no pay' deden de gewapende mannen die het rubber moesten ophalen alles om de opbrengst te maximaliseren.
- Het waren Afrikanen met een geringe militaire vorming en weinig discipline, die profiteerden van de afwezigheid van hun blanke chefs.
- Onder de Belgische functionarissen zaten onversneden racisten en sadisten die het niet zo nauw namen met de officiële tuchtigingsmaatregelen (de zweepslagen).
- Het afhakken van handen diende als bewijsmateriaal voor afgevuurde munitie. Om kogels te sparen hakte men de handen van levenden af. Meestal ging het echter om lijkverminking.
- Er was protest van Europa.
- Een paar elementen kunnen dienen als 'verzachende omstandigheden': fysiek geweld werd in die tijd meer getolereerd dan nu (r. 212); de omstandigheden waarin de Belgische functionarissen leefden wogen op hun denken en doen (moordend klimaat, hitte, vochtigheid, het vreemde oerwoud, de onbegrijpelijk taal...).

6b

- Woordkeuze: schrijftaal: bv. economische explosie, imperiale roem, grootscheeps verfraaien, verrees (r. 26-34)
- vreemde woorden, vaak cursief gedrukt: sentry, chicotte, mitako, return on investment, no rubber, no pay, pièces justificatives, ook veel Congolese namen (authenticiteit, couleur locale)
- veel tekenende woorden: bv. schichtige bliken, venijning gesis, blikkerende ogen (r. 285-289)
- veel gevoelsladen woorden: bv. verbijsterende getuigenissen (r. 111), onversneden racisten (r. 253), volstrekt gratuite slachtoppartijen (r. 257)
- weinig beeldspraak
- enkele voorbeelden: het bloed vloeide (r. 209), als bonnetjes voor gemaakte onkosten (r. 170)

Zinsbouw:

- vaak lange, samengestelde zinnen
- omwille van de informatiedichtheid: bv. r. 2-11
- om een sfeer weer te geven: bv. r. 279-291; de onderdampeling in een vreemd en beangstigend milieu
- getuigenissen:
 - eenvoudige, korte zinnen in de getuigenissen: bv. r. 81-91
 - uitroepende zinnen: r. 85, 96 ...
 - directe rede: r. 92, r. 127 ...
 - vrije indirecte rede: het onheil zat hem niet alleen in de heidense dorpelingen, moest hij vaststellen, maar ook in ... (r. 75)

Verteltrant:

De auteur schrijft nu eens zakelijk en objectief, dan weer gemoedelijk en geëngageerd; een enkele keer ook suggestief (zie laatste passage: cf. 6c).

6c Hier laat hij zijn fantasie de vrije loop en dringt hij binnen in de psyche van de jonge Belgen in Congo. We krijgen meer inzicht in wat hen belaagde en beangstigde. Ze worden er een beetje menselijker door. Beeldende, suggestieve passages als deze zorgen voor het literaire gehalte van deze non-fictie.

Oefening 7U

persoonlijk antwoord

Oefening 8

- 1: de geloofwaardigheid van zijn bronnen
- 2: zijn neutraliteit

Oefening 9

persoonlijk antwoord

- Sharon Tate werd brutaal vermoord in een bungalow te Los Angeles, samen met nog vier anderen.
- Allen stierven door kogels en/of talrijke messteken.
- Sharon Tate was de vrouw van de bekende regisseur Roman Polanski en acht maanden zwanger.
- Het lijkt volgens de politie een rituele moord: sommige lichamen waren verminkt en het woord 'Pig' was met bloed op de voordeur geschreven.
- Polanski zelf was nog in Europa toen de moord plaatsvond om zijn laatste film te regisseren.

Oefening 10

10a Roman Polanski. Remo moet het lichaam van zijn vrouw identificeren die met messteken om het leven is gebracht en er is sprake van een volgroeide foetus van het mannelijke geslacht.

10b De tijd dat het kind mogelijk nog heeft geleefd in de baarmoeder na de dood van zijn moeder; twintig minuten volgens Dr. De Rienzo.

10c Paul Richard, de ongeborene baby in de buik van zijn moeder, Sharon Tate.
r. 24 'Mama'
r. 67 e.v. Paul

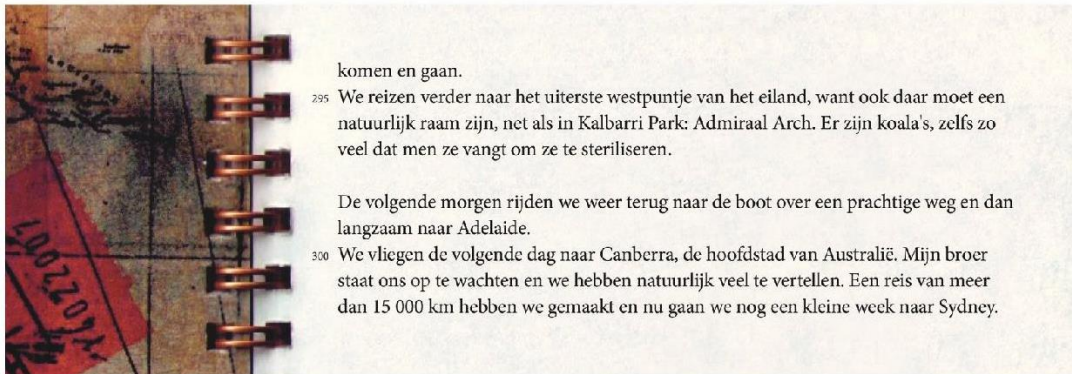
10d Neen, het is Remo die zich voorstelt hoe het Paul Richard zou kunnen vergaan zijn tijdens die minuten – het ongeborene kind is trouwens gestorven, dus kan onmogelijk (later) dit relaas doen, nog los van het feit dat het om een foetus gaat die dit soort van denkpatroon nog niet kan ontwikkelen.

10e De eerste vijf minuten van die twintig na de moord op Sharon Tate, van 00:51 tot 00:55 (Op zijn best nog zo'n vijftien minuten te gaan.)

- Het kind heeft schijmademhaling (kan nog niet schreeuwen), kan zuigen en slikken, een kloppend hartje, blijft nog in leven door voedsel en zuurstof, loost afvalstoffen.
- Ze maakt van alles een feest (opgewekt), drinkt champagne, zingt voor hem, praat met hem, bloedt leeg.
- Ze maken ruzie, zijn nerveus, gletselen, gooien de messen uit de auto (Ford), hebben het kind laten sterven in de moeder, Tex gooit als laatste zijn geweer (Longhorn) weg.

10g In de gevangenis: r. 2 (de cel), r. 59 (de naaktcel)

7. Kapitaal werkboek

5 Bekijk je schrijfsel nu kritisch door de volgende reflectievragen te beantwoorden.

- Lukte het goed om uit tekstmateriaal de nodige elementen te selecteren, er een nieuwe ordening in aan te brengen of ze in verkorte vorm weer te geven om je opdracht tot een goed einde te brengen?
- Slaagde je erin de inhoudelijke en functionele relaties tussen tekstonderdelen vast te stellen?
- Maakte je waar nodig gebruik van hulpbronnen om de opdracht te realiseren?
- Bekijk wat je herschreven hebt. Geef aan wat je vooral rechtgezet hebt: zinsbouw, woordgebruik, te lange zinnen, passieve vormen ...

6 Lees nu een fragment uit *Dans van de luipaard* van Lieve Joris, een bejubeld schrijfster van reisverhalen. Haal er de kenmerken van het literaire reisverhaal uit en bespreek elk kenmerk kort aan de hand van dit fragment.

Lieve Joris
*1953
Vlaams schrijfster van reisverhalen

De eerste weken in Kinshasa leef ik van uur tot uur. Al mijn angsten over deze reis worden bewaarheid: ik ben te traag, ik heb het juiste ritme niet voor deze stad waar alles tegelijk gebeurt. Soms heb ik even het gevoel dat het goed gaat, maar dan sta ik weer op de boulevard van de Dertigste Juni in de brandende zon te wachten op een collectieve taxi – een vogel die uit het nest is gevallen. Ik word bekeken: blanken hebben hier auto's. Ook naar mijn jeans kijken mensen, of verbeeld ik me dat maar? 's Nachts droom ik in eindeloze variaties steeds weer hetzelfde: ik ben in Amsterdam, op weg naar vrienden, maar ik weet niet meer waar ze wonen, ik raak telkens de weg kwijt.

Christine staat elke ochtend voor haar kleerkast te piekeren wat ze aan moet. Een losse jurk, een paan⁽¹⁾ – broeken zijn uit den boze. Ik heb weinig keuze, want mijn bagage is nog steeds in Brazzaville en de haven wil maar niet opengaan; er zijn te veel DSP-soldaten naar de overkant gevluht, die van de gelegenheid gebruik zouden kunnen maken om terug te komen. Soms denk ik: ik ga mijn spullen halen, met een prauw⁽²⁾, via de bekende route. Maar mensen waarschuwen me dat ik de goden niet moet verzoeken. Elke avond tegen zessen slaat mijn hart over: hoe kom ik thuis? Op de kop van de boulevard vertrekken de taxi's naar de buitenwijken van de stad.

(1) paan = lendendoek
(2) prauw = schip

'Kingsami! Matete!' Iedereen is gehaast, niemand houdt van het donker dezer dagen, ook de taxichauffeurs niet. 'Limete?' Een jongen rent voor me uit en wijst me de weg, roept iets naar een aankomende taxi, loopt terug. Ik schuif naast twee dikke *mamas* met een onverzichtelijke buyeelheid tussen op schoor naar binnen. Net als de chauffeur de motor start, verschijnt het verhitte gezicht van de jongen in het open raam. Hij schreeuwt tegen me, opgewonden, agressief. Zijn ogen zijn bloeddorpen. Drugs, schiet het door me heen – instinctief grijp ik naar de knoop om het raam te sluiten. Waarop hij de deur opentrekt en me bijna uit de rijdende auto sleurt!

De chauffeur is gestopt. 'Je moet hem iets geven', susst de *maman* naast me. Trillend haal ik een biljet uit mijn tas. De mensen zijn hier hard geworden. Z'n spektakel maken, voor tienduizend zaites – acht dollarcent! Maar als we wegrijden en ik een luide 'Oef!' slaak, schieten mijn medepassagiers in de lach en ontspringt zich een genuïneerd gesprek. Iedereen blaast stoom af, vertelt zijn belevenissen van die dag. De man voorin werkt in de haven waar het luxejacht Kamanioola ligt aangemeerd waarmee Mobutu over de Congostroom voer toen de Kinoois hem het leven steeds zunder maakte. Hij is vandaag aan boord geweest. In het ruim staan vol vijftien kisten vol kleren en schoenen van Mobutu en zijn vrouw Bobi.

'Zijn die nog niet gestolen?'

'Nee, nee, niemand durft er aan te komen!'

'Waar, wordt de boot bewaakt door de APDL? Hoe kunnen mensen er dan op?'

De man draait zich om. 'Niemand maakt die spullen aan omdat ze behekt zijn. Wist je niet dat Mobutu een duivel is die eigenlijk allang dood is? De anderen knikken instemmend – dat hebben ze wel eens eerder gehoord.

Op een avond mis ik de laatste taxi op de kop van de boulevard. Nu moet ik een omweg maken via Victoire, het verkeersknooppunt in de cité Matonge. Het centrum van de stad is al in diepe rust gedompeld, maar bij de rotonde Victoire is het even druk als overdag. Terwijl ik me tegen de mensenstroom in voortspeerd naar de taxisandplaats, vech ik tegen de opkomende nostalgie. Hier reed ik vroeger rond achter op de motor van François. Ergens in het labyrint van straatjes verderop aten we gegripte kip, verpakt in bruin papier, waarna we naar een concert van Victoria Eleison gingen, of dansten onder de bungelende lampjes in een openluchtcafé. Hoe vertrouwd was deze stad me destijds, vol plaatsen en mensen die me dierbaar waren. De jongen die zijn kop door het open raam van François' auto stak, de wind door zijn haren liet strijken en verzachtte: 'Oh, nu weet ik hoe het voelt de hond van een blanke te zijn!' – ik zal hem nooit vergeten. We dachten toen nog dat Mobutu het niet lang meer zou maken, dat het land niet dieper kon zinken, dat de Zairezen genoeg hadden geleiden.

Op de rotonde blokkeert een gehavende jeep het verkeer. Achterop zit een

achtal kindsoldaatjes. Mensen blijven staan langs de kant van de weg en kijken toe, alert. Het is niet de eerste keer dat ik dit zie, de Kinoois observeren de nieuwkomers; elk incident heeft talloze getuigen. Pas als de jeep verder rijdt, lopen ze door.

Nauwelijks heb ik me in een rammelende taxi gewormd, of de chauffeur stopt bij een benzinstation. Had hij niet eerder kunnen tanken? Hij vraagt ons vooruit te betalen – met dat geld rekent hij af. Uit het niets is een man opgedoken die drie houten doosjes door het open raam voor me houdt. Souvenirs, welja, ook dat nog. Zeshonderdruizend zaites vraagt hij. Ik maak een afwerend gebaar. Zijn prijs suist omlaag. Dan buigt hij zich voorover en zegt: 'Madame, ik heb geen geld om mijn vervoer naar huis te betalen. Nu pas kijk ik naar hem en mijn hart breekt. De koersige blik van een man die de hele dag niet heeft gegeten. Een broodmagere papa, vader van wie weet hoeveel kinderen. Hoelang zou hij al met die doosjes aan het leuren zijn? Een enorme troosteloosheid overvalt me. Wat is hier in mijn afwezigheid gebeurd, wat heeft Mobutu van deze mensen gemaakt?'

bron: Lieve Joris, *Dans van de luipaard*

3 IK GA OP REIS EN DE NACHTMERRIE BEGINT ...

7 Los onderstaande vragen op en bespreek met een klasgenoot je antwoorden.

- Waarom denk je bij het zien van de cover en bij het lezen van de titel?
- Waarover zal het boek gaan?
- Welk type boek is dit: volg je jou?
- Ga op zoek naar de flaptekst van het boek en stuur je voorgaande antwoorden bij.

Lees nu de onderstaande fragmenten uit het boek.

Fragment 1

Het moet late namiddag geweest zijn toen we aankwamen aan de grensovergang tussen Rwanda en Zaïre, vlak bij de Zaïrese stad Bukavu. We hadden verlof en dagen aan een stuk op hotel gaan om te drinken was niet aan mij besteed. Samen met enkele collega's - onze baas, sergeant Wevers, en Peeter - had ik een auto gehuurd. In plaats van acht dagen onze tijd te verprutsen, zouden we de toerist gaan uitdagen. We hadden alle vulkanen al beleefd, waren op safari gegaan in het Akagerapark en hadden in de brouse broederlijk naast gorilla's gezeien. We kregen tenslotte maar één keer in ons leven de kans om zo'n ding te doen.

8. Kapitaal handleiding

p. 146

Opdracht 2

Persoonlijke uitwerking van de leerlingen.

p. 146

Opdracht 3

Persoonlijke uitwerking van de leerlingen.

2 IK GA OP REIS EN IK NEEM MEE ...

p. 147

Opdracht 4

Persoonlijke uitwerking van de leerlingen

p. 154

Opdracht 5

Persoonlijk antwoord van de leerlingen.

p. 155

Opdracht 6

- pakkende opening
'leef ik van uur tot uur. Al mijn angsten ... Ik word bekeken ... 's Nachts droom ik van ...'
Je voelt werkelijk de angst en spanning van die begindagen en wordt bij je kraag gegrepen en in de heksenketel van Kinshasa gedropt.
- chronologie
Het verhaal start vanaf haar aankomst in Congo ('De eerste weken in Kinshasa leef ik van uur tot uur') en verhaalt de reis aan de hand van opeenvolgende anekdotes.
- afwisseling persoonlijke gevoelens en gedachten met conversaties tussen mensen die je ontmoet, de lokale geschiedenis, een landschapsbeschrijving ...
'Trillend haal ik een biljet uit mijn tas. De mensen zijn hier hard geworden.'
'Een enorme troosteloosheid overvalt me. Wat is hier in mijn afwezigheid gebeurd, wat heeft Mobutu van deze mensen gemaakt?' (persoonlijke gevoelens en gedachten)
'... en ontspint zich een geanimeerd gesprek met mijn medepassagiers, iedereen blaast stoom af, vertelt zijn belevenissen van de dag (conversaties tussen mensen die je ontmoet)
'het luxejacht Kamaniola ligt aangemeerd waarin Mobutu over de Congostroom voer toen de Kinosis hem het leven steeds zuurder maakten' (lokale geschiedenis)
- literaire technieken zoals flashbacks
'Hier reed ik vroeger rond achter op de motor van François. Ergens ...'
- emotionele band
'De koortsige blik van een man die de hele dag niet heeft gegeten. Een broodmagere papa, vader van wie weet hoeveel kinderen. Hoelang zou hij al met die doosjes aan het leuren zijn?'

OPLOSSINGEN

3.3 Dans van de luipaard

EXPLORATIEOPDRACHT

1. Situatie: Kongo - Zaïre - Congo - Lუმumba - Mobutu - Laurent Kabila. Geef een korte schets van deze figuren en hun leiderschap.
2. Beschrijf kort hoe het zit met de politieke situatie in Congo vandaag. Waarom spreekt men i.v.m. Congo over tribalisme?

Lieve Joris, bekend auteur van reisboeken, reiste in 1985 voor het eerst naar Afrika. Dat deed ze in het voetspoor van haar heeroom, die missionaris was in de Belgische kolonie Kongo. Het werd een 'sentimental journey', die resulteerde in haar boek *Teng naar Kongo* (1987), waarmee ze internationaal bekend werd.

In 1997 keerde Joris terug. Het waren woelige tijden: dictator Mobutu was verdreven, Kabila was de nieuwe leider, hier dan twee jaar vroeger door het land. Ze beschreef haar ervaringen in *Dans van de luipaard*. Haar reis begon met pech: zijzelf bleef in de hoofdstad Kinshasa, terwijl haar bagage achterbleef in de flat van vriendin Luolala in Brazzaville, aan de overkant van de Congo-stroom, waar de rebellen aan het plunderen waren geslagen. Joris miste haar notitieboekjes en kleren en besloot de rijkante tocht naar Brazzaville te ondernemen met de hulp van Bois Noir, een kennis van een van haar zwarte vrienden.

Dans van de luipaard - Lieve Joris

1. Bij de smalle toegangspoort naar de haven van Ndolo staan mensen te krijsen en te gillen. Mannen met zware zakken bloem op de rug denken zich als sieren een weg door de menigte. Ze moeten een deal hebben gesloten met de bewakers, want ze glijpen voor iedereen langs naar binnen, wat tot luid protest leidt. Mannus slaan met hun tassen op de dragers in, bloem struift in het rond. Als Bois Noir en ik eindelijk door de poort zijn, zien we wat van het poeder en hoesten we het stof uit onze longen.
2. Bois Noir had gelijk: dit is een vakkundige haven. Thermalen sierlijke vrouwen met buitenboordmotoren dobberen op het water, ongeduldig. Maar om te verrekken. Mannus slapen zakken met stoffen aan boord, commissarissen trekken mee aan de mouw: 'Ici, madame, par ici!' Ik ruk me los, loop achter Bois Noir aan en maak mee zo ik het mogelijk. Als we een plaatsje hebben gevonden in een prauw, springen jongelui op balende botten en schreeuwen om geld, we zwailen naar ze en geven niks.
3. Naast me harken twee beuzelige. Somsgelezen, ze gaan kijken wat er van hun winkeltje is overgebleven. Een mannetje brengt honderd broden per dag naar Brazzaville, sinds de oorlog is het brood er drie keer duurder dan in Kinshasa. Tegenover me zit een jongen met een glasplaat op schoot. Een raam, een tafelblad? Ik kan er mijn ogen niet van afhouden: de soldaten aan de overkant schieten; alles aan gezinsmensen en iemand heeft besloten dat dit het moment is om er een glasplaat maar toe te brengen! De jongen glimlacht als ik hem toekijk. Hij is vorige week naar Kinshasa geshoten en is met zijn vrouw en twee kinderen op de terugweg. Ook hij heeft een winkeltje - als de situatie in Brazza niet verbeterd, past hij zijn boedje en reist verder het binnenland in.
4. Ik wijs naar de glasplaat. 'Wat ga je daarmee doen?'
5. 'Ik weet nog niet.' Hij wringt er bedroefd over. 'Die heb ik van mijn oom gekregen.'
6. Uit Brazzaville komt een grote prauw aangevaren met mannen in blauwe boubous die zich lachjes waggelen in de bries. Ze hebben banden in verweerde gezichten en luren ernstig in de verte, naar de andere oever. Maurimiers - ze leven beschieden in hun winkeltjes met binnafjes en gebalsloten op de grond, maar worden tijdens crises als eenzaam getroffen. Ze schuiven over de laart van Afrika van oodg naar oorlog. Zonder ons een blik waardig te kuren, glijfen ze voorbij, als een lichtspiegeling.
7. We sturen af op een eilandje in de Congo-stroom. Jongelui met geweren die op hun rug lagen te sullen, schieten overland en schiedronen - lege bierflessen liggen hier en daar in het gras. Jongelui zitten op een beuwalde toe te kijken, als supporters van een match. De passagiers graaien angstig in hun zakken; we moeten betalen, ditmaal CFA-francs - indernarbe - dollar - per persoon. Onze bemindder haalt het geld op. Als hij het niet toereken heeft betaald, schelden de soldaten hem vervol en schieten dreigend in de

licht tot hij hun de rest geeft. Ze maken een hoop kabaal, maar ik merk dat Bois Noir er rustig onder blijft. Ik kramp weg in mijn jelle regenjack en staar naar mijn schoenen.

Bij de haven van Mpala begint het spektakel opnieuw. Voor we aan land gaan, moeten we betalen. Op het belovende strand lopen jongens met stobroden en bier. Het is een zojuip ongeregeld, sommigen dragen een millidare broek of hoed, anderen zijn in burger.

Als we boven zijn, moeten we weer denken: Bois Noir rijdt zorgelijk. 'De soldaten maken van het straathek een gebroek om geld binnen te halen,' zegt hij.

(...)

Er is weinig leven op straat. Soms rijdt een auto met gierenke banden langs. Gevezen steken vervaadlijk uit de ramen, donkere ogen loeren naar buiten - tegen de tijd dat de inzittenden me in de gaten krijgen, zijn ze al voorbij. Een auto sleept een Mercedes met kapotte grote wielen weg, wat een akelige schreeuwacht achterlaat. We passeren een medisch depot dat vakdandig wordt heesgemaakt, grove witte dozen met rode etiketten gaan van hand tot hand en verdwijnen in een klein raam van een kraanstaand busje.

Op de hoek van de straat staat een man tegen zijn vrouw te schreeuwen. Zijn kinderen houden zich vast aan hun moeders paan en kijken hem bang aan. In de krauwagen die de man heeft neergezet, ligt een oude vrouw die zijn gewas met half gesloten ogen over zich heen laat gaan. Bois Noir draait zijn hoofd met moeite weg van de scène. 'De man wil terug,' zegt hij, 'hij wil zijn oude moeder niet verder op die manier transporteren, roept hij, hij sterft nog liever in zijn eigen huis.'

We naderen het centrum van de stad. Mensen komen uit de zijstraten met flessen strofodrank, elektrische apparaten en dozen met onduidelijk inhoud. 'Plunderaars', fluistert Bois Noir. Ze kijken verdoevast, als mensen die van de dansermis het felle licht indopen; net nog waren ze onder elkaar, pleesing besloten ze zich te midden van vluchtelingen en afgeloope passanten. Ze gaan dichtertegen de huizen lopen, proberen hun gesloten waar te verborgen onder hun kleren.

'Heb jij ooit gepolundert, Bois Noir?'

'Nee, dat verbijdt mijn religie me.' Plunderen is gevaadlijk, zegt hij, vaak wordt er geschoten omdat soldaten en burgers elkaar de hant betwisten.

(...)

Voorbij de rotonde ligt het niemansland, een brede onheilspeidende verlaten weg. 'In het midden van de boulevard lopen,' zeggen de Colons bij de verspreping, 'als ze julle aan zien komen, doen ze niks. Niet wegdrukken als ze schreeuwen, anders zijn julle er geweest.'

Ze weten waar ze het over hebben, want als we zo'n tweehonderd meter over de doodlelijke boulevard hebben gelopen, schiet er een discussie van een soldaat uit een portiek vandaan, die met veel misbaar met zijn geweer zwaait. Hij knikt ons iets toe in een taal die ik niet versta. 'Hij wil geld,' zegt Bois Noir heesgand.

Het jochie is beledigend opgewonden, hij springt op en neer om ons te intimideren. 'Wie, vite! Deux mille par personne! Sinon, je ik heb mijn geld op verschillende plaatsen verborgen, laat in een zak van mijn jek en geef hem met trillende handen tweehonderd francs descends sur place!'

'Meer heb ik niet, sorry.'

'Wegwezen, en vlieg!' Hij wijkt met zijn geweer naar een zijsteeg, waar we danbaar in verdwijnen, want in de dwarsstraat lopen

LITERAIRE ANALYSE

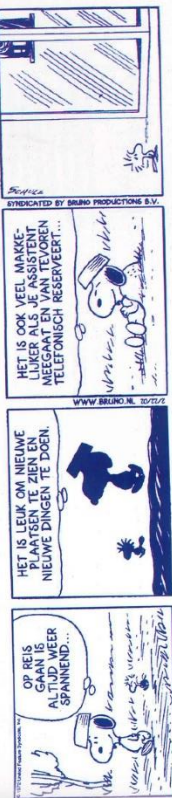
- Lieve Joris volgde een opleiding aan de School voor Journalistiek in Utrecht en schreef o.m. voor de Haagse Post en NRC Handelsblad.
 - Die opleiding heeft duidelijke gevolgen voor haar reisverhalen. Soms lijkt het alsof je de fêten meevolgt door het oog van een camera. Toon aan met minstens twee voorbeelden.
 - Elders in het boek schrijft Joris: "Ik ben tussen de tv-beelden doorgeglip en in het gewone leven daarsachter terechtgekomen." Wat bedoelt ze met deze uitspraak? Licht toe.
- Dans van de luipaard* is in de eerste plaats een reisverhaal. De gebeurtenissen zijn soms bloedschokkend spannend en krijgen bijna de allure van een thriller. Welke verhaalelementen dragen bij tot die spanning? Illustreer met duidelijke voorbeelden.
- Lieve Joris is geen bange meid. Ze gaat op reis in oorlogsgebied en zoekt dan nog bewust het gevaar op.
 - Wat zijn haar overheersende gevoelens tijdens de spannende tocht? Waar vind je die in de tekst?
 - Kun je die begrijpen?
 - Hoe reageren de zwarten op haar aanwezigheid?
- Heeft de escapade van Lieve Joris naar haar verloren gewaande bagage volgens jou ook een diepere betekenis?
- In *Dans van de luipaard* schetst Joris het beeld van een land in oorlog. Toch loopt het gewone leven door, wat soms tot absurde situaties leidt. Toon aan met twee voorbeelden.

Beleust de fragmenten uit een interview met Lieve Joris. Beantwoord de volgende vragen mondeling.

- Waarom is het belangrijk voor Lieve Joris dat haar werk in het Frans vertaald wordt?
- Leg uit: "Wie reist, reist niet alleen in de ruimte, maar ook in de tijd."
- Wat heeft Joris nodig om te kunnen schrijven? Kun je dat begrijpen?

PEANUTS® door Charles M. Schulz

mensen als een dikke colonne mieren in beide richtingen. Ze hebben bundels kleren op het hoofd, knieën op de schouders - ze trekken naar buurten waar ze minder gearaaid denken te lopen. We duiten rechts de rij in en laten ons voortdrijven. Iedereen praat door elkaar heen, mensen waarschuwen elkaar voor de soldaten verderop, vragen hoe het aan de andere kant is geseid, zonder hun pas te vertragen. Ze vertaalen zich over de aanwezigheid van een blanke in hun midden, herhaalkelijk hoor ik hem 'Mundale!' roepen. Later zal Bois Noir me vertellen wat ze verder nog zeggen: 'Waar gaat die blanke naar toe?' 'Zekt ze naar dood?'

We worden zandgestoten en gestompt, maar nu onze algehele tocht over de boulevard koester ik me in dit warme mensendal. Waar vrouwen en kinderen zijn, is het veilig. Soms stikt de colonne en ontstaat er opstootjes, soldaten controleren de bagage en vragen om geld. Ik zie dat de anderen klingsel geven en doe hetzelfde. Dat had ik natuurlijk vanaf het begin moeten doen. De rij wordt steeds dunner en glansloos zijn we bijna alleen. Mensen zeggen dat het verloop gemakkelijk is, dat we, eenmaal daar, niet meer terug kunnen. Ik kan me moeilijk oriënteren, al meen ik de bomen in de buurt van Nicolas' huis te herkennen. Als we verder lopen, zie ik door het bosschage de toer des coöperants schemeren. Mijn hart gaat sneller kloppen, we staan aan de achterkant van het gebouw! Ik wank Bois Noir: 'We zijn er!' 'We spelen door het gebloekte: geen beweging te bespeuren. Wat nu? We sluiten om het gebouw heen, tot we de voorkant kunnen zien.'

Op de hogere etages van de toer des coöperants staan soldaten voor de stuiggestegen ramen, de loop van hun geweer naar buiten gericht. De glazen deuren van de hoofdingang zijn open, mensen spjuten met furore, geluidsinstrumenten, tv's, tassen en dozen. Niet alleen soldaten, ook mannaans, zelfs kinderen. Ze zetten de spullen neer op de parkeerplaats en lopen opnieuw naar binnen. Het zijn met verhuizers, ze gaan zeer georganiseerd te werk, alsof ze dit al eerder hebben gedaan. Zo wordt een gebouw dus uitgekleeft. Ik heb er zo vaak over gehoord, maar het is voor het eerst dat ik het zie. Dit is pas het begin, als de inbode is weggehaald, worden de tralieten en wastafels losgemaakt, de stopcontacten uit de muren gemikt. Zouden ze al op de vijfde etage zijn, zouden ze mijn koffers al gevonden hebben?

Ik merk dat Bois Noir weinig animo heeft om verder te lopen. 'Wacht maar,' zeg ik, 'ik ga wel alleen. Bij de slagboom blijft ik staan, tot een Zoulou me in de gaten krijgt. Ik steek mijn vinger op.' 'Commandant, s'il vous plaît.' 'Stoom waardt hij in mijn richting. Ik zeg dat ik kerans ben, dat mijn koffers op de vijfde etage liggen, of ik ze afschietf mag gaan halen. Hij gaat zijn hoofd in de neek en neemt me van top tot teen op. 'Boeken, zeg je?' 'Om zijn mond speelt een glimlach. 'Op alle etages liggen boeken. Kom maar mee.' Terwijl we naar de ingang lopen, put hij zich uit in warrige excuses. De Cobars hebben vanaacht van het snakt-het-vuren gebruik gemaakt om het gebouw binnen te vallen. Gelukkig hebben de Zoulous het ontdakt: zij zijn drak doende de schade te herstellen. Ik gliml met een garage sale. Mijn koffers zie ik niet.'

Mijn escorte overlegt met de soldaten bij de glazen deur en gebaart dat ik hen kan volgen. Ergens in het gebouw moet een leding zijn smagslagen, water slijpelt langs de trappen naar beneden. Ik strakel bijna over een houten beelde dat aan de voet van de trap ligt, alsof iemand er een flinke schop tegen heeft gegeven. Afhaisanse beedjes, daar heeft niemand hier behoefte aan. 'Voorzichtig, mannaans...' 'Verzakt kijk ik om Bois Noir is me gevolgt.'

De deuren naar de flats die we passeren, zijn opengestoken, binnen inspecteren ljtige mannaans het huuraad. Het zijn familieleden van de soldaten, zal Bois Noir me vertellen, die hen helpen met het evacteren van de spullen. Een open ledelkast waar kleren uitsakken, een kindertseje met een pop, een elektrisch orgeltje, gebroken glas - op weg naar hoven kijkt ik de kamers binnen en beelden mijn kansen nog iets van mijn bagage terug te vinden. Boven me klinkt het geluid van spjldend hout, zeker een deur die met een machete wordt opengestrikt. Schade herstellen, zoals onze escorte het noemde.

Zijn we al op de vijfde etage? Ik ben de tel kwijt. Uit de deur van de flat waar we voor staan, is een rumm vterkant gesneden. Mijn hart springt op - daar kunnen mijn koffers niet doorheen. Als ik me bukt om naar binnen te kijken, zie ik dat het Nicolas' appartement niet is.

'Kom er nog wat van?' Onze escorte wordt ongeduldig. 'Je moet nu beslissen wat je wilt, anders krijg je problemen.' 'Ik weet niet meer waar we zijn,' beken ik, 'we gingen altijd met de lift...'

We lopen de trap op. De deur naar Nicolas' flat is open. De geur van zijn tabak, flessen drank op de grond, een faxapparaat op tafel - klaar om meegenomen te worden. De deurtjes van de kast met onrijgsjullen zijn uit het hengsel getrokken. Alleen Nicolas' boeken staan onaangetroefd in de kast. Werknuglijk loop ik verder, de hoek om, naar mijn kamer. De piano, het matrasje op de grond - de plek waar mijn koffers stonden, is leeg. Het zweet breekt me uit, mijn hart bonkt in mijn keel. Dat was het dus.

Ik rook steun tegen de muur. Dan zie ik mijn stapeltje schrijftjes in de hoek liggen, naast mijn boeken. Ook het T-shirt op de piano herken ik. Daar is mijn gele linnen jasje, mijn rok uit Mali, mijn kaki broek - de soldaten hebben vijf gelat om mijn bagage te sekeren, ze hebben de zaken die hen niet interesserden, achtergelaten.

Een tweede soldaat is bliumngelopen, die gezigtend op onze escorte ingruapt. 'Voortmaken, fluisst Bois Noir, ze willen niet dat een blanke ziet wat ze aan het doen zijn.'

Ontdand sta ik in de kamer. Mijn koffers zijn weg, hoe moe ik mijn spullen nu meenemen? Haastig loop ik de gang op, doorzoek Nicolas' besen, vind een rooi plastic zak en begin mijn kleren, boeken en schriften erop te gooien. Een soldaatje komt aandragen met een koffer die hij in een belendende flat moet hebben gevonden. Vragend houdt hij hem voor me. 'Is deze goed?' Het is een degelijke koffer - dankbaar neem ik hem aan en leg hem naast het pastete zeil op de grond.

Uit Lieve Joris, Dans van de luipaard

10. Nieuw Netwerk Nederlands handleiding

- De gepaste evaluatieformulieren vind je:
 - voor het schrijven van een nieuwe zinnes in het werkboek;
 - voor het schrijven van een zakelijke brief/mail: micromodule 'Wie schrijft, die blijft'.

OPLOSSINGEN

Exploratieopdracht (blz. 78)

- Backpackers: speciale reisgidsen voor backpackers - de bekendste: The Lonely Planet
- Manu Chao: zanger - een van de grondleggers van de 'latin alternative movement' - geboren in Parijs (1961), schrijft Frans-Spaanse songs, zeer populair in Europa en Zuid-Amerika
- Democratische globalisten: beweging die zich kant tegen de uitwassen van het wereldkapitalisme (ongelijkheid, uitbuiting, armoedekloof, milieuvervalsing, crisis van de financiële markten ...)
- AFS: intercontinentale uitwisselingsorganisatie voor studenten
- Camel Trophy: autorace gesponsord door Camel (sigaretten)
- Che Guevara: Argentijnse vrijheidsstrijder, guerrillacommandant, die probeerde de Boliviaanse regering ten val te brengen - werd brutaal geëxecuteerd - symbool van de goede rebel, die vond dat enkel revolutie de armoede kon oplossen; op de bedoelde foto lijkt hij op Jezus na de Kruisafname
- Marc Elchardus: socioloog - auteur van o.m. *De dramademocratie* en *De symbolische samenleving* (over het ontstaan van nieuwe relatienetwerken in Vlaanderen, in een samenleving waarin alle zekerheden in rook zijn opgegaan)
- De 'Grand Tour': veel rijke jongeren maakten in de 18de eeuw een educatieve reis door Europa, met Italië als onbetwist hoogtepunt.
- Goethe (1749-1832) was een Duitse schrijver, wetenschapper, filosoof en staatsman. Hij was o. a. de auteur van *Faust* en *Die Leiden des jungen Werthers*, een roman die enorm populair werd gedurende de Sturm und Drang -periode (literaire en muzikale stroming in de tweede helft van de 18de eeuw, die gekenmerkt wordt door de passie voor de natuur. Die is de leidraad op de belangrijkste motivatie van de mens en niet het verstand.) In 1786 vertrok Goethe heimelijk naar Italië om de druk van de zaken te ontlopen en wellicht ook om zijn intieme relatie met een hofdame iets te leren bekoelen. Zijn reis naar Italië kan worden opgevat in de traditie van de kunstreizen (Grand Tours) in die tijd.

Leesopdracht (blz. 80)

- 1 Bij de krant *De Morgen* zijn er tegenwoordig in het weekend drie extra bijlagen:
 - Reporter: nieuwsbijlage
 - Zeno: interview, reportage, essay
 - DM Magazine
- 2 Onze tekst komt uit de tweede rubriek.
- 3 Voor gevoelende, intelligente, cultuurminnende lezers (zie aanhalingen en citaten van schrijvers, cultuurkenners ... gebruik van vreemde talen, moeilijke woorden en ingewikkelde zinnen ... de intellectuele denkwijze van de maatschappelijke achtergrond geplaatst. Ook wordt gezocht naar 'constanten' in het reisgedrag door de eeuwen heen).
- 4 Persoonlijk antwoord van de leerling
- 5 - De mentaliteitswijziging: jongeren denken territoriaal, niet historisch; ze leven in het nu en in de ruimte, educatie wordt iets permanentis en dus wordt het genieten niet meer uitgesteld.
 - De cultus van het zelf: ze willen zichzelf ontdekken door uitdagingen aan te gaan.
 - Reizen wordt gestimuleerd in hun opvoeding; onderwijs en media.
- 6 - De drang om te reizen is van alle tijden: backpacken is de nieuwste trend.
 - Onze maatschappij biedt geen vooruitgangsoptimisme meer; geen langetermijnperspectieven (politiek) meer.
 - Ze is dolgedraaid.
 - Ze is betuttelend.
- 7 a Territoriaal denken
 - b Postponed gratification
 - c Reizen hors du saison
- 8 Nomaden, kosmopolieten, synoniem: globetrotters.

Spreekopdracht: stellingen spel (blz. 80)

De meeste van de volgende uitspraken komen uit het artikel zelf. Stellingen 16 en 17 zijn uitspraken van Alain de Botton uit: *De kunst van het reizen*.

- 1 Ook ik voel de drang om de wereld te verkennen.
- 2 Ik zou het liefst zo ver mogelijk wegtrekken.
- 3 Avontuurlijk reizen trekt me aan.
- 4 Als kind is tegenwoordig geen punt meer.
- 5 Ik wil eerst een diploma op zak, dan pas zou ik een backpack-reis overwegen.
- 6 Je leert meer door op reis te gaan dan op de schoolbanken.
- 7 Je leert meer je pas jezelf kennen.
- 8 Op reis leer je pas jezelf kennen.
- 9 De maatschappij biedt jongeren nog weinig toekomstperspectieven.
- 10 Er zijn geen uitdagingen meer.
- 11 Er is geen generatiekloof meer.
- 12 Ik zou graag een jaar in het buitenland studeren.
- 13 Mensen jongeren moeten subsidies krijgen als ze een interessante reis willen maken.
- 14 Wanneer jongeren een commerciële bedoening geworden.
- 15 Reizen is vooral een commerciële bedoening geworden.
- 16 Reizen is vooral een commerciële bedoening geworden.
- 17 Elke school heeft de plicht de leerlingen een aantal interessante reizen aan te bieden.
- 18 Schoolreizen komen op het verkeerde ogenblik; je bent dan nog niet ontvankelijk voor cultuur.
- 19 Reizen is niet de moderne technologie eigenlijk verbodig geworden; thuis kun je alles over een bestemming lezen, beluisteren, bekijken ...

Luisteren: cultuurflosoof Marc Colpaert (blz. 80; beeldfragment nr. 4)

Backpacking	CONTRA
PRO	Alternatief massatoerisme
Vlucht uit onze verstikkende maatschappij; competitief, te verzorgend	Roefbouw op lokale culturen (attracties zijn fake).
Overgangsrutueel (vaste overgangen zoals leger, verworven)	
Zoektocht naar spiritualiteit; het magische, de erotiek, de zinnelijkheid verrijft en ervaren	
Het gevaar, de grensveraring (in essentie en confrontatie met de dood)	
Komen tot samenleven in de diversiteit	

3.3 Dans van de luipaard

EINDTERMEN

23, 26, 25, 28, 1, 4

KERNDOEELSTELLINGEN

De leerlingen

- maken kennis met het genre van het reisverhaal en een prominente vertegenwoordiger daarvan;
- maken kennis met een andere cultuur;
- leren taksenverand, tekstbestudierend en tekstinterpreterend lezen;
- leren een eigen waardeoordeel vormen.
- Luisteren: ze leren de informatie uit een beluisterd interviewfragment helder weergeven.

OPLOSSINGEN

Exploratieopdracht (blz. 82)

Historische achtergrond

- 1 Belgisch-Kongo: 1908 - 1960
Kongo is een Belgische kolonie, de Kongoleden worden onderdrukt en hebben weinig zeggenschap over bestuur en economie: er ontstaan opstanden tegen het koloniaal gezag.

Op 30 juni 1960 roept koning Boudewijn de onafhankelijkheid uit. Belgisch-Congo wordt de Republiek Congo. Maar een paar dagen later breekt een burgeroorlog uit door de stuurloze situatie in het land. Ondanks de anarchie worden er toch verkiezingen georganiseerd.

2. Lumumba: werd op 30 juni 1960 de premier van de Republiek Congo. Hij werd vermoord op 17 januari 1961, chaos volgde...

3. Mobutu: 1965 - 1997

De gematigd rechtse staatschef van het Congolese leger pleegt tijdens de chaotische periode een staatsgreep in Leopoldville, de hoofdstad. Hij benoemt zichzelf tot president. Al snel weet hij de rijke provincie Katanga weer aan zijn kant te krijgen. Mobutu, befaamd om zijn uipaaradits, zal 32 jaar aan de macht blijven.

Tijdens de Koude Oorlog blijft Mobutu in het zadel, met de steun van de westerse landen. Die zien liever de voormalige militair dan een communistische leider in Congo.

Een belangrijk deel van Mobutu's beleid richt zich op het waarborgen van de Afrikaanse authenticiteit. In 1971 geeft hij Congo een Afrikaanse naam: Zaïre. Zijn eigen naam geeft hij een Afrikaanse toevoeging. Mobutu Sese Seko.

Mobutu leidt de eenpartijregering met strakke hand. Leden van zijn eigen etnische groep geeft hij zeggenschap over allerlei zaken. Dit zet kwaad bloed bij de andere stammen. Al snel komt het tot conflicten en opeenvolgende coupelingen. Het aantal oppositiepartijen groeit snel.

In 1990 heft Mobutu het eenpartijstelsel op. Hij staat toe dat er meer politieke partijen in de regering komen, maar blijft zelf staatshoofd, boven alle partijen. Het land blijft van corruptie doordrongen en aan de economische malaise lijkt geen einde te komen.

De problemen worden nog groter als in 1994 honderdduizenden Hutu's de greis met Rwanda overkomen als gevolg van de oorlog met de Tutsi's in dat land. Zij vormen een grote druk op de levensstandaard van de lokale bevolking. Bovendien verhoogt het de spanningen tussen Congolese Tutsi's en andere etnische groepen.

In de loop van zijn presidentschap weet Mobutu naar schatting vijf miljard euro naar zijn buitenlandse bankrekeningen te sluisen. In 1994 verblijft hij in Europa voor een behandeling van kanker. De rebellen, geleid door Laurent Kabila, krijgen in Congo de overhand. Mobutu's regime is in 1997 officieel ten einde. De initiële is dan tot boven de vijfhonderd procent gestegen.

4. Laurent Kabila (1937 - 2001)
De rebellenleider Laurent Kabila werpt het regime van Mobutu omver en wordt op 29 mei 1997 benoemd tot president. Het eerste wat hij doet, is het doorvoeren van een naamswijziging: Zaïre wordt de Democratische Republiek Congo. Hij belooft bij zijn benoeming vrije verkiezingen, maar verbiedt wel meteen alle oppositiepartijen.

In 1998 vallen buurlanden Uganda en Rwanda het oosten van Congo binnen, naar eigen zeggen om hun grenzen te beschermen tegen rebellen die vanuit Congo opereren tegen hun regeringen. Zij steunen tegelijkertijd de Congolese rebellen in hun strijd tegen de regering van Kabila. Al gauw komen Zimbabwe, Angola en Namibië de Congolese regering ter hulp. Een continentale oorlog op Congolese bodem is het gevolg.

In 1999 sluiten verschillende landen in de regio het Lusaka Vredesakkoord, dat oproept tot het stoppen van de gevechten en de terugtrekking van buitenlandse troepen uit Congo. Ook de twee belangrijkste rebellen groepen ondertekenen het akkoord. Maar het komt nauwelijks van de grond. Kabila's vrouwen voelen niets voor verzoening.

Op 16 januari 2001 wordt Kabila door een bodyguard neergeschoten in het presidentiële paleis in de hoofdstad Kinshasa. Later overlijdt hij aan zijn verwondingen. Wrang genoege is het precies veertig jaar geleden dat Lumumba werd vermoord. Kabila's opvolger is zijn zoon Joseph.

5. Om het machtsvacuüm zo snel mogelijk te vullen, wordt de zoon van Kabila, Joseph, in februari 2001 tot president gekozen. Tot die tijd had hij de leiding over het Congolese leger. De jonge president, hij is 31 jaar Kabila junior hervat onmiddellijk de vredesbesprekingen. Hij wil het Lusaka Vredesakkoord van 1999 nieuw leven inblazen.

Sinds zijn benoeming heeft Kabila benadrukt dat hij er alles aan wil doen om de stabiliteit in Congo te herstellen. Ook stelt hij zich tot doel de economie te liberaliseren en de rechtspraak onafhankelijk te maken.

Hoewel hij het voor elkaar krijgt dat zowel Rwanda als Uganda zich terugtrekken, blijft de anarchie in het oosten van Congo bestaan. Verschillende stammen waaronder de Hema en de Lendu, strijden nog altijd met elkaar. Kabila kan hier geen vat op krijgen.

Literaire analyse (blz. 85)

1. a - Ze observeert scherp en let op details.

b - Ze beschrijft en kleet geen partij, maar haar woordkeuze is toch niet objectief: 'Het is een zootje-ongeregd' (r. 34). 'Donkere ogen loeren naar buiten ...' (r. 38). 'Het jochie is behoorlijk opgewonden.' (r. 60).

We weten ook wat ze zelf voelt en denkt. (Zie vraag 3.)

b. Bepaalde gebeurtenissen doen je denken aan het tv-journaal:

- het beeld van de auto met gierende banden en de geweren die door de ramen steken, de kolonnes vluchtende mensen;

- het beeld van de plunderende mensen;

- als Joris de stroom oversteept op zoek naar haar koffers, komt ze inderdaad in het echte leven terecht. Ze ondervindt wat de gewone mensen ondervinden: de dreiging van de soldaten, de afpersing. ... koester ik me in dit warme mensenbad' (r. 71).

2. De spanning wordt opgevoerd door

a. 'Het vertelstandpunt: de ik vertelt en beleeft de gebeurtenissen; we krijgen ook haar gedachten en gevoelens,

b. 'de plot: de gebeurtenissen op zichzelf zijn spannend. Joris gooit zich in volle oorlogstijd in het strijdgeveel in Brazzaville, alleen om wat bagage op te halen;

c. 'de tijd: Joris vertelt in de tegenwoordige tijd, we beleven de gebeurtenissen dus mee;

d. 'de ruimte: ook de ruimte roept spanning op: de beschrijving van de stad waarin het wemelt van rebellen en kindsoldaten met geweren. Joris slaagt erin om in een paar zinnen de dreigende sfeer op te roepen:

'Er is weinig leven op straat. Soms racet een auto met gierende banden langs. Geweren steken ver-vaartlyk uit ramen, donkere ogen loeren naar buiten.' (r. 54)

'Voortijd de rottonde ligt het niemandsland, een brede onheilspellend verlaten weg.' (r. 54)

'Op de hogere etages van de tour des coopérants staan soldaten voor de stukgeslagen ramen, de loop van hun geweer naar buiten gericht.' (r. 79)

3. a. Lieve Joris is wel niet op haar gemak tijdens haar tocht ('Ik kruip weg in mijn kakt regenjack en staar naar mijn schoenen.' (r. 31). '... en geef hem met trillende handen tweeduizend CFA-francs.' (r. 62), maar ze is toch bezorgd over haar bagage.

Niet de soldaten boezemen haar angst in, wel de vrees dat haar koffers gestolen zijn.

'Zouden ze al op de vijfde etage zijn, zouden ze mijn koffers al gevonden hebben?'

(r. 84); 'Mijn koffers zie ik niet.' (r. 93); '... en bereken mijn kansen nog iets van mijn bagage terug te vinden.' (r. 100).

Als ze denkt dat haar koffers gestolen zijn, komen de echte emoties los: 'Het zweet breekt me uit, mijn hart bonkt in mijn keel. Dat was het dus. Ik zoek steun tegen de muur.' (r. 111)

Als ze eenmaal haar spullen terug heeft, is ook de angst verdwenen.

b. Persoonlijk antwoord van de leerling

c. - Ze zijn verwonderd over de aanwezigheid van een blanke, ze vinden het roekeloos.

- De zoeloe aan het gebouw is eerder geamuseerd en zelfs bereid om haar te helpen.

- Anderzijds willen ze niet dat een blanke hen ziet plunderen.

4. Persoonlijk antwoord van de leerling

5. Situatie 1: in Brazzaville schieten soldaten alles aan gruzelmenen, toch draagt een jongen een glasplaat naar de stad, ook al weet hij nog niet zo meteen wat hij ermee zal doen.

Situatie 2: man die zijn moeder in een kruiswagen vervoert.

Situatie 3: Lieve Joris zelf die in oorlogsgebied een paar koffers gaat halen ...

Situatie 4: de beschrijving van het gebouw dat wordt 'uitsgkleed' ...

Luisteroefening (blz. 85: audio-cd 1, tracknr. 9)

1. De Congolezen kunnen dan alles checken als haar werk uitkomt. Hoe belangrijk haar Nederlandstalig publiek ook is, toch voelt ze niet dat een boek pas is 'aangekomen' als het door de Congolese bevolking op zijn geloofwaardigheid kan worden getest.

2. Lieve Joris móét weggaan, zich verplaatsen in de ruimte. Zo kan ze de dingen met een nieuwe blik bekijken. Maar reizen is ook 'tijdstoetsme': je komt in een andere tijd terecht. Zo komt ze door in Congo te verblijven bv. te weten hoe het vroeger was toen het hier oorlog was bij ons: een mengeling van leven en overleven.

3. Ze kan niet 'ontdekken' als ze in de stad blijft. De dingen openbaren zich niet in de stad. Daarvoor moet ze op het platteland of in kleinere steden zijn. Dan pas is ze in haar element, heeft ze het gevoel van 'ik ben er'.

TAPESCRIPT INTERVIEW

Ik vraag er maar even over door, en dat is niet toevallig: 'Kun je je als reisauteur, en dat bent u bij uitstek, niet heel veel permittieren? Ik bedoel wie checkt dat?'

Lieve Joris: Ik heb het geluk dat mijn boeken vertaald worden en de Congolezen kunnen een deel natuurlijk checken als het boek straks in het Frans uitkomt. Dat is voorlopig even mijn antwoord. Ik moet zeggen dat voor mij – hoe belangrijk mijn Nederlandstalige publiek ook is – een boek pas echt 'gegarveerd' is, als het aangekomen is bij de mensen over wie ik geschreven heb. Ik herinner mij bijvoorbeeld, toen ik in Kinshasa was en ik naar het oostelijke Brazzaville ging om mijn bagage terug te halen, toen ik in het appartement was van mijn gevriende vriend Nicolas, dat ik onder andere toch ook zijn spullen heb meegenomen om te bewijzen dat ik er was geweest voor het geval hij mij niet zou geloven. Ik dacht, laat mij toch ook maar als trofee iets van hem meenemen.

U komt uit Neerpelt, en dat heeft ondertussen mythische proporties aangenomen, dat Neerpelt van u. U schrijft u zegt: 'Ik had nooit kunnen worden wie ik nu ben als ik in Neerpelt was gebleven.' Hozzo?

Lieve Joris: Ik ben iemand die weg moet gaan om de dingen te kunnen zien. Ik ontmoette een tijdje geleiden Leo Pleyzier die nog altijd in zijn geboortedorp woont. Ik vind dat een toppersatie, maar ik kan het mij ook heel goed voorstellen. Hij zegt dat het schrijven voor hem afstand is. Door te schrijven kan hij afstand nemen maar dat kan ik niet. Ik moet weggaan.

Heeft u wel eens voor uzelf gefantaseerd wat er was gebeurd met Lieve Joris als ze in Neerpelt was gebleven?

Lieve Joris: Eigenlijk is dat een vraag die ik in mijn boek 'De poorten van Damascus' ook weer via een omweg heb bestudeerd. Ik ga naar iemand die ik op mijn 25ste had ontmoet en die van plan was geweest om te reizen, maar die door allerlei politieke omstandigheden in haar land daar helemaal niet aan toe gekomen is. Ik zat heel dikwijls naar haar te kijken en te denken: dit zou dus met mij zijn gebeurd als ik was gebleven. Het is een vraag die ik in het halffjaar dat ik bij haar woonde heb uit den treure heb bestudeerd.

Maar u moest weg uit Neerpelt?

Lieve Joris: Ja, maar ik moet ook weg uit Amsterdam. Ik moet dat heen en weer, een bepaalde afstand hebben om opnieuw naar iets te kijken.

Is het dat wat u drijft, onderweg zijn?

Lieve Joris: Nee, niet alleen. Het is tijdstoerme dikwijls, je komt in een andere tijd terecht. Als ik in Oost-Europa ben, de geur rijk van de kachel van mijn grootmoeder en waarschijnlijk nog geuren uit haar kindertijd, dan denk ik: o zo was het vroeger. In Congo te zijn op het moment dat dan bevrijding heet, dat zogenaamd vrede betekent, maar je voelt toch oorlog. Zoveel momenten waarop je denkt: ah, dat was zo als ons ma en onze pa in de oorlog zaten. Mijn ouders zeggen: "Het was kermis, maar het was ook oorlog." Maar hoe kan dat nu, kermis in de oorlog? Als je in Congo komt, dan weet je hoe dat is... kermis in de oorlog.

Wie veel reist, schrijft Godfried Bomans, zal ervaren dat hij het waarlijk interessante aan de mensen in zijn eigen straat oot gaat kunnen opmerken.

Lieve Joris: Ik moet dit wel doen. Ik denk dat ik nderdaad had kunnen ontdekken, de manier waarop ik het inmiddels heb ontdekt, waar je vandaan komt betekent als ik er niet van weg zou zijn gegaan. Dan had ik het allemaal gewoon genomen, zoals de meeste mensen. Terwijl ik het nu eenmaal niet evident vind.

Maar zoals u reist, dat is vaak hard labeur.

Lieve Joris: Ja, maar daar komt ook zoveel voor terug. Dat hard labeur dat lijkt misschien maar zo als je vanr uit Nederland of België in je lute stoel zit om een boek te lezen, dan lijkt dat allemaal moeilijk. En dat is het misschien als ik vanuit de hoofdstad Kinshasa aan het kijken ben ook, maar als ik er eenmaal ben, dan komt dat dorpsmeisje in mij weer naar boven. Zet mij maar in een prauw die van ... naar ... gaat. Dokter O zit aan de fontein contact te houden met de basis en we gaan naar zijn geplunderde ziekenhuis, mijn armen achteruit, mijn handen zo een beetje in het kabbelende water en de prauwen die zo langskomen, dan ben ik in mijn eler-

ment. Ik merk dat ook met mensen die ik in het buitenland tegenkom en die altijd in de stad zitten. Ik ben geen stadsmens. Voor mij opbarenden de dingen zich niet in de stad. Ik moet op het platteland of in de kleine re steden zitten, en dan heb ik het gevoel: ik ben er.

U kunt er toch niet omheen: als u terugkijkt naar het angstige, verwarde, maar toch verwonderde, nostalgische missie van bijna vijftien jaar geleden dat haar oom postuum achterna reist en je vergelijkt haar met nu... Vijftien jaar later in De dans van de lûpaart is dat missie op eens een volbloed reizigster geworden die met haar beide benen in die gruwelijke Afrikaanse realiteit staat.

Lieve Joris: Gelukkig, maar tegelijkertijd die eerste blik op een land, daar ben ik de afgelopen jaren heel dikwijls nostalgisch van geworden. Ik ben mijn onschuld kwijt.

4 | IN HET GELOOF ...

4.1 Mariadevotie (blz. 86)

EINDTERMEN

23, 28, 10, 11

KERNDUOELSTELLINGEN

- De leerlingen maken kennis met de betekenis van het fenomeen van de Mariadevotie in de Middeleeuwen.
- Spreken; de leerlingen leren een klassengesprek voeren.

OPLOSSINGEN

- 1 Traditionele rol: de bemiddelaarster tussen mens en God, de voorspreekster van de mens die diep gezonden, getwined is ... (Maria staat voor de menselijkheid van God en voor het vrouwelijke aspect van het goddelijke; de allesaanvaardende moeder)
- 2 Het legioen Maria-aanbidders in bedevaartsoorden (Fatima, Lourdes, ...) Maria-verschijningen, Mariamirakels (ook paus Johannes Paulus beweerde na de aanslag op zijn leven gered te zijn door Maria, exact op de 64ste verjaardag van haar-verschijning in Fatima), de zaligverklaring van Moeder Theresa, de verering van Lady Di (de barmhartige 'genezeres'), de artiestennaam 'Madonna' (de haar kind 'Lourdes' noemt) enz.

4.2 Beatrijs (blz. 87-89)

EINDTERMEN

23, 28

KERNDUOELSTELLINGEN

De leerlingen

- maken kennis met een werk uit de middeleeuwse canon;
- Kunnen een literair fenomeen vanuit een cultuurhistorische context verklaren;
- Kunnen een Middeleeuws literaire tekst analyseren en interpreteren;
- Kunnen de typisch middeleeuwse symboliek in een tekst verklaren, ze maken kennis met een moderne, poëtische bewerking van een middeleeuws verhaal.

SUGGESTIES VOOR DE LERAAR

- Bij lectuur van het tekstfragment van Ed Franck kun je de leerlingen attent maken op de psychologie (Beatrijs' emoties: angst, heimwee, vertalingen; haar lichaamsstaal, de interactie tussen de personages) en de beeldspraak (de natuurbeelden die wijzen op een nakende transformatie, de kernmetaloor van de koopman met het vaste goud).
- Bij de Telefacts-reportage 'Waar is Maria?' vraag je de leerlingen best een serene sfeer te bewaren. De

Tekst van Ivo Michiels
Frans Kellendonk
Nicolaas Matsiers
D. A. Koiman
Doeschka Meijlsing

Handwriting practice lines (dotted lines) for the text on page 36.

Tekst van Ward Ruyslinck
Jos Vandelloo

Handwriting practice lines (dotted lines) for the text on page 36.

Tekst van Jan Wolkers
Jan Cremer
Jef Geeraerts

Handwriting practice lines (dotted lines) for the text on page 36.

Kenmerk
Motvering

Kenmerk
Motvering

Kenmerk
Motvering

Kenmerk
Motvering

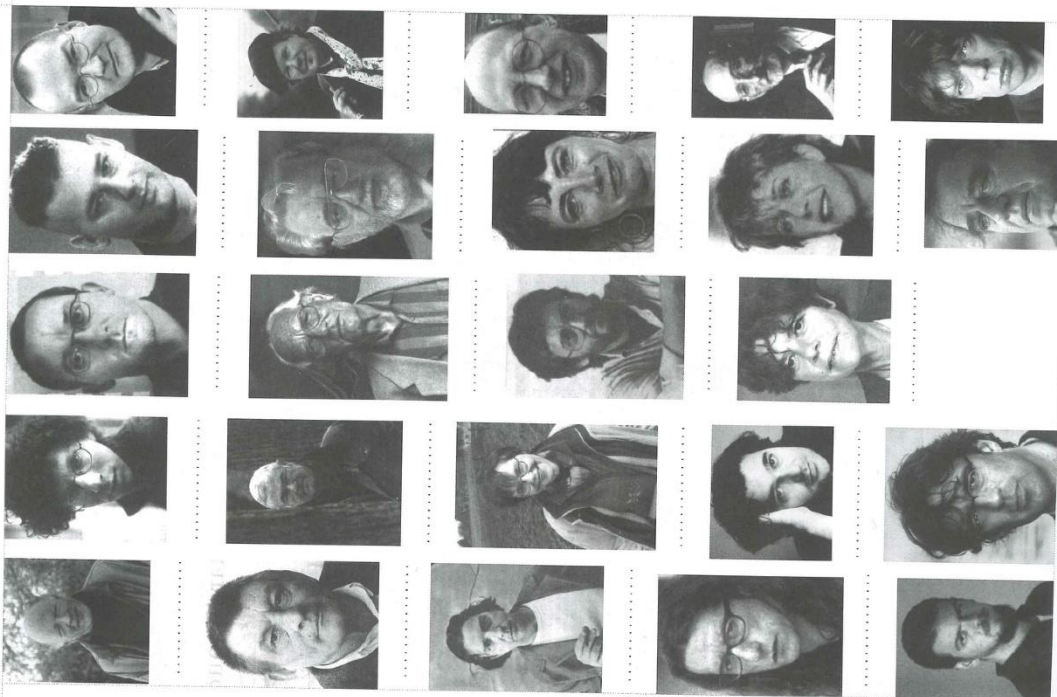
Kenmerk
Motvering

Poëzie en proza 1980-2000 – Wie is wie?

Opricht L19/ – leerboek p. 402

Welke auteurs die aan bod kwamen in de teksten over poëzie en proza van 1980-2000 herkennen jij? Plaats de juiste naam bij het juiste gezicht.

Lezen

Synthesemomenten

Synthesemomenten: toelichting

Om je te helpen bij het verwerken van de lessen en je door de verscheidenheid aan behandelde leerstof te loodsen voorzien we 'synthesemomenten'. Deze 'tests' concentreren zich op de leerstof van de lessen literatuur. De vragen houden telkens verband met teksten of feitenkennis die wij belangrijk vinden. Zo kun je uit de vraagstelling afleiden wat leerstof is en wat tijdens de lessen als illustratie- en instapmateriaal gebruikt werd. Opgelet, telstgebonden vragen bij de literaire teksten zijn niet opgenomen in deze synthesemomenten. We gaan ervan uit dat je de analyse van die teksten sowieso grondig studeert. Ondervind je veel problemen bij het beantwoorden van de vragenreeksen, dan raden we je aan (grondiger) te studeren of raad te vragen aan je leerkracht.

Synthesemoment: Inleiding tot de Middeleeuwen

De Middeleeuwen: periodisering, karakteristiek en waardering

1. Hoelang duren de Middeleeuwen?
2. Waar situeer je de Middeleeuwen geografisch?
3. Volgens welke criteria worden de Middeleeuwen doorgaans van de Oudheid onderscheiden?
4. In welke zin was het christendom belangrijk voor de Middeleeuwen?
5. Waarom is de val van Constantinopel een mijlpaal?
6. Waarom maakt men een verdere onderverdeling in de Middeleeuwen en hoe luidt die dan?
7. Het ontstaan van welke twee instituten bepaalt de Middeleeuwen?

Lezen

- De dichter is objectief, maar suggereert toch een bepaald idee of gevoel.
- Eigenlijk is hij tezelfdertijd subjectief, omdat hij vanuit een ongewone gezichtshoek naar gewone dingen kijkt.
- De taal wijkt af van de directe, communicatieve, eenvoudige taal.
- De dichter houdt zich grotendeels aan de normale grammatica.
- De dichter speelt weinig of niet met enjambementen en leestekens.
- In veel nieuwrealistische gedichten valt een min of meer parallele structuur of constructie op.

151 Vermeld de namen van nieuw-realistische dichters waarvan we werk besproken hebben.

C Poëzie in de jaren zeventig

152 In welke zin is er een groot contrast tussen de tijdgeest van de jaren zestig en die van de jaren zeventig? Som termen op die dat contrast op verschillende vlakken bepalen.

153 Van vernieuwingen met een programmatisch groepskarakter van de poëzie in de jaren zeventig is moeilijk te spreken. Waarom?

D Het proza in de jaren zestig

154 Het proza van de jaren zestig wordt gekenmerkt door 'variatie'. Drie generaties auteurs zijn immers aan het werk. We kunnen echter wel spreken van drie nieuwe 'tendensen' met hun vertegenwoordigers, die hun 'onderwerpen' in hun specifieke 'stijl' op de lezers loslaten. Hieronder vind je alle 'kenmerken' van het proza van de drie 'groepen', maar ze werden door el-

Synthesemomenten

kaar gehaald. Orden ze per 'groep' en vul tot slot het raster aan met de namen van hun vertegenwoordigers.

- aanval op de heersende seksuele moraal
- afkeer van de gevestigde orde
- angst, eenzaamheid, vervreemding als gevolg van snelle technische en wetenschappelijke ontwikkelingen
- bekentenroman; de auteur stelt zichzelf zonder blikken of blozen te kijk
- complex
- de verbeelding maakt de werkelijkheid op meerdere manieren zichtbaar; de werkelijkheid is totaal anders dan in de traditioneel-realistische verhalen
- doorbreken van de chronologie
- een soort van antiutopieën
- egoliteratuur
- geëngageerd
- 'geschoold' taalgebruik; 'academisch'
- hang naar de zelfkant van de maatschappij
- het individu vecht tegen een onpersoonlijke en ongevoelige maatschappij
- het systematisch achterhouden van informatie
- intellectueel en erudiet
- maatschappijkritisch
- nogal eens sprake van onliterair volks taalgebruik
- ongerustheid over de ontwikkeling van de wereld
- gebruik van schuttingtaal
- perspectiefwisselingen
- sterke verhalen in 'storerongenstaal'
- streven naar een bestaan vol avontuur
- vaak neerslachtig en negatief
- versprongen van plaats
- vrijmoedige beschrijvingen van het seksleven
- drang naar intens leven
- wisselingen in werkvoorstijden
- zorgvuldig geconstrueerd

Kenmerken

Groep 1

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

100 Weinig Gezag, voor Niets en Niemand. Trouwens, die erbieb voor het Wetig Gezag hebben ze me gekukig wel bijgebracht. Met knuppelagen, bloedneuzen, stijve nekken, hardhanige terechtwijzingen. De eerste maanden was ik ter observatie in de kliniek en de werkplaatsen. Maar omdat ik een zo grote fantasie had, konden de psychiaters geen wijs uit me. Naar de psychiater was trouwens een uitje voor me. Hij had altijd sigaretten evenals de Geestelijke Verzorging. Ik ben achtereenvolgens katholiek, christelijk, protestant op waant. Toen het zomer werd, vroeg ik overplaatsing naar een Open Afdeling via een toegenomen voorged. Trouwens een aardige peer, die het wel goed meende met me. In het tebus zaten veel flinkers onder de ondert en leiders en daar kreeg ik last mee. Ik klaagde dan ook vaak bij de directie. Maar die verklaarde mijn klachten volkomen ongegrond. Ik zou zelf wel homoseksuele neigingen hebben, vertelde hij, als ik in iedere knappe jongen een poot zag.

('Commandant, commandant. Er zijn flinkers in het kamp!')
 'Hoe kom je daarbij, soldaat?'
 'De pik van de baptisten smaakt naar stont!')

125 Ik ben al van jongs af aan een 'moeilijke jongen' genoemd. Ik heb in totaal dertien lagere scholen bezocht, waar ik allemaal afgeplakt ben. Op de katholieke was ik een heiden, die met het geloof spotte, op een andere sloeg ik de leraar. Zang met kreeg glas in z'n oog van z'n bril, op een andere school had ik een draad gespannen in de gang.

135 naast de school, toen is de leraar Handarbeid verongelukt met z'n fiets. Op schoolseis leep ik altijd weg. Ik wilde niet naar de Amersfoortse. Kei kijken en ben gaan liften naar Duitsland (met de portemonnee van de meester). Op de U.O bezogde ik de leraar. Schakelde een borsenschudding en een hoofdged met veertien heidelingen door luist in de Maagdenburger hollen te dramen.

140 Hij vertoorde de krachtpoet en vloog met z'n kop in de centrale verwarming. Mijn enige hobby was Wapens. Die ging ik met vriendjes zoeken op de vrie woensdag- en zaterdagmiddagen. Wij vonden ze bij tonellen, pistolen, geweren, karabinen, bajonetten en granaten. Tijdens Catechismus lete ik nooit op, dan goudde de pastoor een lucifersdopje op z'n pijp naar me. Ik goudde een granat goudde in plaats van z'n pijp wist ik niet dat geestelijken ook zo snel uit een raam kunnen denken. De slagpen was er trouwens al uit. Er is

145 150 155

100 ook eens een pistool in m'n zak afgestaan, toen ik er liekozend mee zat te spelen. De kogel sloeg dwars door de vler. En ik moest vierduizend strafregels schrijven op woensdagmiddag. Pijne Prtkel, een leraar die altijd met een hantoorste 105 op je billen sloeg, heb ik eens met een bajonet bedreigd. Hij was maar wat bang met ik het scherpe glanzende staal onder z'n snuifderdruide. Dit deed ik omdat ie altijd de boeken en kranten uit m'n broek huilde voordat te met dat vrienden 110 je een kwarter lang niet praten kon. Een hoofdfeer naar heeft mijn oor eens half opengescheurd toen ik nep 'hoereloper'.

115 In fette heb ik mezelf nooit moeilijk gevonden. Om dat ik uit de achterbuurt kwam, omdat ik jarenlang gebrekkig Nederlands heb gesproken met een zwaar accent, omdat ik me niet thuis voelde op de 'rijkschool', en omdat ik inderdaad overal 120 schijnt aan had: Aan Geboef, Hoop en Liefde. Schoolgaan vond ik ergertijk tijdbestrijf, ik heb er met opzet niks geleerd. Alles wat ik geleerd heb, heb ik mezelf geleerd. En heeft de ervaring me bijgebracht. En waarom zou ik niet. Waarom 125 zou ik ook luisteren naar ouwe lullen, die zwetsen over de historische gemene deler en het persoonlijk aanwijzend 'voormanwoord in de onvoltooid verleden tijd. Of de tekentleren met hun schaduwpatrijnen en de echtheid van het levende perspe-

130 tef. Aan m'n laars ermee. Mijn kinderen nooit naar school. School is alleen maar biasen. Poen voor een sigaretje voor de leraar omdat te jang is, lukkig getrouwd is geweest, poen voor de arme schiedensboekje, poen voor een nieuw ge-

135 neger die verhuuljes komt vertellen, poen voor de schoolfilm, poen voor het schoolreisje, een trip met een rondvaartbootje in de stinkende grachten, tien minuten staan tuen op een dood stuk steen, de Amersfoortse Kei, een halfuur staren naar de gevel van het huis waar een of andere Rembrandt heeft gewoond. Poen voor dit en poen voor dat:

140 hier is net het katholieke gelooft. Ook alleen maar maken op die school is helemaal vreselijk. Dat Zilvervloer gewonnen is door een oude zeeschuitmer, dat de joden door een zee zijn geschuit-

145 150 155

160 het enten van boompjes besproken en dat de walvis een zoogdier is.

165 Nog een antieke anekdote uit het leven van Jan Cremer. Op de lagere school vond ik tussen de middag een kaptje in het Vondelpark. Ik nam het mee naar school. Onderweg kwam ik vriend- 180 isen tegen. Die wisten niet wat het was. Ik natuurlijk wel. Jakob had er doezovul van op z'n kamer. De klas was al binnen. Met het condoom tussen opgeteven wijsvinger en duim, als een trofee in de hoogte houdend, sapten wij de klas binnen.

170 De leraar werd bleek en vroeg: 'Wat is dat en hoe komen jullie daaraan. Geet onmiddellijk hier, die ballon.' () Ik goudde het rubbergeval op de lesstool. 'Dat hebben we gevonden in de gymstiek- 185 zaal, achter een bok, meester', zei ik en mijn vriendjes beaamden dat greit. Want we zouden die gymleeraar wel eens even leren met z'n kale

Gangreen 1 Black Venus

In 1968 verschijnt het eerste boek van de Gangreen-reeks, die vier autobiografische romans omvat. In *Black Venus* en *De geroete moorderaar* – deel I en II van de tetralogie – neemt Congo een centrale plaats in. Geerarts was er tussen 1934 en 1960 assistent-gewestbeheerder en de kolonie berekende voor hem een soort bewustwording en een bevrijding uit de westerse beschaving die hij als traumatiserend ervoer.

5 En dit is het korte, maar tamelijk bewogen verhaal van Martha en haar zus Cecile, zoals altijd uit de onbekendheid opgeroepen door loter toeval, voorwaar een der hoekste-

10 nen van het ingewikkelde bouwwerk der menselijke verhoudingen, nou ja, in mijn liefdelijke vaderland ploeterde de overgrote meerderheid der bevolking in die dagen door met reusachtige witte of gele bloempotten op de

15 arm schaatsten ze door de modder kerkenboven om voor een graf met een kruis in top gesturnde een paar minuten te mediteren over de traditionele kosten op het sterfhuis

20 ter ere van die dierbare overledenen, de hele maand was hier trouwens bijna integraal aan gewijd met op elf november het absolute hoogtepunt: een stram in de houding staande Vorst, schiel in de de vuis, van de Heilige

25 ge Vlam aan de Voet van de Falles met het-gele-mammee-gehoos-op-z'n-voorhoofd en hoerog nooit remd in z'n blote kont op een postze- 30 del / een stam behalve Franco). Over neuten

175 kapseuts. Alle meisjes waren verliefd op hem, omdat te zo knap was en zo lenig over de paarden kon springen. Alle meisjes uit de klas wilden met hem gaan. Ik had hem trouwens al eens een keer flink voor schut gezet, met touwklommen. Er waren twee touwen en een ervan had ik, want ik was de beste met klimmen, dat wel, met een mes half doorgesneden na vieren de vorige dag. Toen hadden we die andere dag gym en hij zou wel even laten zien hoe het touwklommen moest. Hij is er toen half-erwege afgevallen. Enfin, met die geschiedenis van dat kaptje moest ie toch mooi van school af. Er werd een onderzoek ingesteld 185 omdat wij stug volhielden dat wij het daar gevonden hadden. Uit het onderzoek bleek trouwens dat de gymleeraar al en toe "vies voelde" in de kleed- 190 kaamer of in de heipes kleup van de meisjes. Had ie maar van onze meiden af moeten blijven.

Jan Cremer

Jeff Garmans
Gangreen
1 Black Venus

De jaren zestig en zeventig

50 het juist betekent, doet niets terzake), ik keek op en zag een mooi geklede vrouw met een meisje van een jaar of tien en een fiets aan de hand. 'Dag schijfje ... zei ik, ze moest lachen, een tamelijk schor geluid, ze parkeerde prompt de fiets tegen mijn boom en kwam naast me een sigaret zittend roken, het kind bleef er zwijgend, met vooruitgestoken buik bij staan en het bekeek ons aandachtig, het was een heel mooi meisje met iets opvallend intelligent en tegelijk brutals in de ogen en haar oudere zuster (want zo was het inderdaad) was ook wel mooi, althans behendig bijgeschilderd en smaakvol gekleed in het dure genre, maar ze werkte wat te veel met de ogen en snakte wat te veel naar adem, ze kende me van in de tijd dat ik nog in Yundon-gwas, zei ze, in haar dorp Yemisakolo had ik nog 's de nacht met het nuchtere van de planton Epapa doorgebracht, nou dat was ook een nuchtere van haar geweest, ik vroeg of ze ook in zulke vergevorderde staatvangerade verkeerde, 'Nééééé ... haahaaha ... ik ... waaah ... psjt ... en ze spuwde een fijn straaltje in het zand, likte aan haar sigaret en vroeg of ik niets bij me had om te drinken, ja, lauwwater maar dat gaf niks, als het maar bier was, met die hite zou je ziel wel uitzweten, zelfs voor ons zwarten is het *veuel* te heet om per fiets te reizen, vooral in de streek waar *strenge administrateurs* alle bomen langs de wegen om laten hakken, nou dat sloeg op mij en er werd natuurlijk eens hartelijk om gelachen, *flap* en nog 's *flap* en *glogoglog* met het koppie achterover, ik deed mee voor de gezelligheid en toen Mohongu een uur later met een tiental dorpselingen aan kwam om te duwen, was de stemming erin, het was schatje hier en lieveling daar en ze zou natuurlijk dat spreekvanzelf met ons meertijden tot in Kwanza en daarna op eigen gelegenheid verder reizen, maar ik maakte mij sterk dat dit laatste althans diezelfde dag niet meer het geval zou wesen, het was meer dan veertien dagen geleden dat ik nog een vrouw had bezeten en Martha, want zo heette ze — het zusje heette Cécile — leek me nou niet bepaald het type om op een vent te spuwen als het eropaan kwam en bovendien is langdurige deugdzzaamheid onhygiënisch, Mohongu kende haar eveneens en toen we uit het zand waren geraakt en met onze twee wijfjes in de laachbak naar Kwanza reden, zei hij dat Martha, putain mingi' was, eufemistisch vertaald, 'een hietjoekel', nou kerel, dat had ik net nodig en toen we stopten bij het huis van de Staat en Mohongu uitpakte, inviteerde ik de wijfjes op

110 een ander bierje, wat zonder aarzelen werd aanvaard en ja, als de zon langzaam ondergaat in de lauwe tropenacht, dan kan je toch de weg niet meer op, zoiets is uitgesloten, maar toen hadden we reeds een beetje zitten te vrijen en ik begon te geloven dat Mohongu er niet zo ver naast was geweest, en intussen stond de kleine Cécile ons altijd maar aandachtig te bekijken, ze leek opvallend goed op haar zus, dezelfde gulzige mond, dezelfde ietwat brutale bewegingen, het zou een prachtwijfje worden, dat zag je zo, zonder Lolita-of Hengstcomplex dat van ons, mannen, graaien- en geelaards maakt, de schuime spier permant hoorrood gericht, vanstating tot op het sterfheid of tijdens de verhangig, met onmiddelijk daar de eerste ontluikende lijftekken, de spijtzwammen, maar wat gebeurde er dan eigenlijk? heel eenvoudig: twee mensen, een man en een vrouw, de man toevallig blank en vervuld van duizend jaren cultuur, de vrouw toevallig zwart en een dochter van mensenters, strekten zich samen uit op een bed in een woik alcohol damp en zoals in miljoenen zekere geluiden: ritmisch gekraak, gehug, getik, lakens werden stilaan vochtig, en ten slotte trok de zoomlens de gesperde mond van de vrouw snel in close-up met de onstailend

135 witte tanden, de tong, de ovale oester, het lillende eland, ten einde net op tijd de voorlaatste geboortebreet te vertolken met nochtans overduidelijk de woorden 'duivel! 'kwa- de geest!' en 'o dat verdorpe stokie ...' waar- 140 op ze vastberaden uit het bed vankeide, maakt naar buiten vluchtte en armenzwaaiend in de stortregen ging staan, maar de man bleef liggen, hij stak beverig een sigaret op en keek, op één elleboog steunend, naar het koele, 145 gladdie, droge meisje dat met ingetrokken knieën, bevrijde foetus, regelmatig lag te ademen, hij stak een wijfje uit, glimachte even en maakte een oortje aan ...

150 Ze opende de ogen, sloeg de armen om mijn hals, mijn linkerhand greep haar fijne nek, de rechter streelde het verrukkelijk spannende hufje van haar rug, ze kwam als een kilt tegen me aan liggen, warm, naakt, vast, haar adem rook naar fruit en met een honden- 155 neus in mijn oor fluiserde ze nervus, trillend, ik dacht in grote verwondering ze is een vrouw, hoe is het mogelijk? Ik zag hoe je de mond van mijn zuster zoeude, ik wil het ook, nu, dadelijk ... ze opende de lippen en 160 vresend ontroerd zoeude ik mijn dochterje, dan gleden langzaam eeuwen schuldgevoel van me af en ik werd een jonge dunne frao

165 die verrukt, op het marmeren bed, zijn zuster benadert, tussen lichtblauwe lapis-lazulieren we niet met mannen slapen?' zei ze met de mondhoeken minachtend neergetrokken, 'Pf, beste vriend, ik heb het al met veel grotere 195 dan jij gedaan, ik heb zelfs een grootvader die krankzinnig op me is ... Maar je moet nog minstens drie jaar wachten voor dat je vrouw bent ... — Als ik het niet doe, moet ik nog veel langer wachten en ik wil niet je slapen, 200 Martha zal nog wel een poosje wegblijven, ze zit vast arak te drinken in de keuken als iedere avond, ze is aan de drank vershaafd, als ze straks weer bij je komt, sla haar dan niet van je af, anders krijgt ze weer een van haar aan- 205 vallen, ha, zo is het beter, nu ben je tenminste een man, kom, in het begin niet te wild, want ik ben nog erg nauw, oo kom toch, zo, ja zo ... en ze nam mijn penis en opende met de andere hand haar schaamlipjes, verwonderd, 210 verrukt voelde, ik dat haar clitoris groot en gevulde vagina was, als een zuignapje omvatte haar vagina de eikel en met korte rukjes, zacht op en neer gaand, verschoof ze behoudig de nauwe huls en begon te bewegen

Jef Coerearts

Het reservaat

Basilie Jonas, leraar van beroep, is een gevoelsmens en wanneer hij zich opwerpt als de beschermmer van een van zijn leerlingen, komt hij in aanvaring met het systeem. Hij wordt opgesloten in Paalberg, een soort reservaat voor uitstervende mensentypes.

Eerste boek: DE ACHTERHOEDE

Op de negende november verscheen Basilie Jonas voor de tweede maal voor de commissie. Dinnal beging hij niet weer de onnozele verpissing die hij bij zijn eerste oproeping had begaan, toen hij zonder nadereken de uitgestoken hand van de voorzitter had gegrepen. Zwiijgend, met een schuwe blik op de twee assessoren, ging hij op de plaats zitten die de uitgestoken hand aanwees, op de middelste van de drie lege stoelen. Hij schmatte de benen en nam langzaam en met bevedende hand zijn bril af, want hij wilde voorzitter niets zien. Hij wilde vooral de manier van de voorzitter niet zien, die hem door de manier waarop ze hem aankleedde de vorige maal dingen had- 15 hij heel anders had willen zeggen. Basilie Jonas was

20 bang voor de ogen van de mensen. Zij gaven hem niet zelden een schuldig, gevoel, het gevoel alsof hij iedereen in de weg stond en slechtis in deze wereld werd geacht omdat hij zo vreselijk zijn best deed er zich zo klein mogelijk in te maken. Zelfs de argeloze, brutale, dwespzieke, verkleefde ogen van de meisjes van de derde en tweede klasse hadden hem nooit helemaal van dat gevoel afgeholpen.

25 Evenals de vorige keer zat de voorzitter vooraf geen ruime tijd in het dossier te bladeren, zonder een woord te zeggen, volkomen op zijn gemak; hij scheken met de minste haast te hebben en sloeg de stukken van de bundel om alsof hij een fotoalbum doorkeek. Een van de bijzitters streek een buiter af 30 vóór Basilie's bijziende ogen bewoog het vlamme- tje als een dwaallicht over de tafel, van links naar

Proza

190 vier boven mijn hoofd, 'Denk je soms dat wij vrouwen borsten of haar of bloed krijgen als we niet met mannen slapen?' zei ze met de mondhoeken minachtend neergetrokken, 'Pf, beste vriend, ik heb het al met veel grotere 195 dan jij gedaan, ik heb zelfs een grootvader die krankzinnig op me is ... Maar je moet nog minstens drie jaar wachten voor dat je vrouw bent ... — Als ik het niet doe, moet ik nog veel langer wachten en ik wil niet je slapen, 200 Martha zal nog wel een poosje wegblijven, ze zit vast arak te drinken in de keuken als iedere avond, ze is aan de drank vershaafd, als ze straks weer bij je komt, sla haar dan niet van je af, anders krijgt ze weer een van haar aan- 205 vallen, ha, zo is het beter, nu ben je tenminste een man, kom, in het begin niet te wild, want ik ben nog erg nauw, oo kom toch, zo, ja zo ... en ze nam mijn penis en opende met de andere hand haar schaamlipjes, verwonderd, 210 verrukt voelde, ik dat haar clitoris groot en gevulde vagina was, als een zuignapje omvatte haar vagina de eikel en met korte rukjes, zacht op en neer gaand, verschoof ze behoudig de nauwe huls en begon te bewegen

tekst

- 4 In veel nieuw-realistische gedichten valt vaak een min of meer parallelle structuur of constructie op. Dat is merkbaar in de gedichten die je hier gelezen hebt. Bepaal dat verloop. Kijk daarvoor naar de manier waarop de dichter zijn gedicht begint, hoe hij voorgeeft in het midden en hoe hij het afsluit met een slot.
- *Het begint met een traditioneel-realistische beschrijving (waak, een natuuraspect) of een banale noering – de bekende realiteit wordt dan plots geconfronteerd met een ongewone visie (de geschiedenis, waardoor het gewone taal even 'vervondert' wordt) – het gedicht besluit dan meestal met een verrassende pointe, waardoor het geheel gereïtoreerd wordt en opnieuw een ander, gewoon aspect van de werkelijkheid gereïtoreerd wordt.*
 - *Dat is hier duidelijk in 'Cinereo' en 'Met zelf' van Soland, Jooris en het gedicht van Gert Sijgers.*

OPDRACHT 81, LEEBBOEK p. 349

Lees de volgende gedichten van Anton Korteweg, Daniel Billiet, Jotie Thooft, Luuk Gruwez en werk in duos.

- Bepaal waarom ze de stempel neoromantiek opgekleeft krijgen. Zoek daarvoor in elk gedicht naar romantische thema's en verwijst naar de verzen die die thema's aantonen.
- Zoek eveneens naar beelden of verzen die getuigen van de 'relativerende ironie' die specifiek is voor de neoromantische poëzie in Vlaanderen.
- Onderzoek vervolgens de vorm van ten minste twee gedichten. Toon aan dat er sprake is van een terugkeer naar traditionele vormen en taagebruik, maar dat er toch sporen zijn van de parlandosijf, de directe, normale spreektaal van de dichters van het vorige decennium.

persoonlijke antwoorden van de leerlingen.

Proza

LEERBOEK p. 351-374, WERKBOEK p. 34-36, p. 81-88, p. 112-113, p. 136-138

Lesvoorbereiding

- Onderwerp:** kennismaking met tendensen in het proza van de jaren zestig en zeventig en het werk van enkele belangrijke auteurs uit die periode
- Vaardigheden:** lezen, luisteren, spreken, tot een consensus komen, selecteren, keuzes motiveren
- Werkvormen:** klassikaal, in groep
- Doelstellingen:**
- De leerlingen kunnen
 - bepalen welke teksten bij welke prozafragmenten horen;
 - aan de hand van passages uit de fragmenten de kenmerken illustreren en motiveren.
- De leerlingen kennen**
- de verschillende tendensen in het proza van de jaren zestig en zeventig;
 - de kenmerken van die verschillende tendensen in het proza van de jaren zestig en zeventig.
- De leerlingen weten**
- welke auteurs bij welke tendensen uit het proza van de jaren zestig en zeventig horen.
- Materialen:** leerboek, werkboek, overheadprojector, blanco transparanten, non-permanente stiften, transparanten T11 a-c, fotocopiëerbladen F29 a-b
- Bronnen:**
- Jan van Klirik, *Galerij van de Nederlandse literatuur, Deel 2*, Wolters-Noordhoff, 1991
 - Ton Anbeek, Hugo Brems, Piet Couitnier, Ada Deprez, Paul De Wispelaere, Joris Gerrits, Marcel Janssens, Anne Marie Musschoot, Harry Scholten, Piet Van Aken, Peler Van Zomveld, *Nederlandse literatuur na 1930*, BRITTELEAC, 1984

- Onder redactie van M.A. Schenkels-van der Dussen (hoofdredacteur), Ton Anbeek, Willem van den Berg, Jaap Goedegeboure, E.K. Grootes, Anne-Marie Musschoot, Frits van Oostrom, Herman Pleij, Johannes Stouten, *Nederlandse Literatuur, een geschiedenis*, Contact, 1998
- Ton Anbeek, *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur tussen 1885-1985*, De Arbeiderspers, 1980
- Frans Rutler en Wilbart Smulders, *Literatuur en moderniteit in Nederland 1940-1990*, De Arbeiderspers, 1990
- Wim Geene, *Zes keer dwarsrijlen*, Uitgeverij De Kangoeroe, 1990
- <http://www.klemus.nl/bch/bhmh#21>

Lesverloop

Beginsituatie
De leerlingen kennen de tijdgeest en de tendensen in de kunst en de poëzie van de jaren zestig en zeventig uit de vorige lessen.

Instapmoment

U vraagt de leerlingen welke proza-auteurs ze zich uit het innerbellum en uit de jaren vijftig nog herinneren. Hoe lang zouden die allemaal actief zijn geweest? Wie van hen schreef nog tijdens de jaren zestig en zeventig, van wie niet? Zo wijst u de leerlingen erop dat tijdens de jaren zestig en zeventig op vlak van proza verschillende generaties auteurs actief zijn. U verwijst naar de inleidende tekst in het LEEBBOEK op p. 351.

Opgelet: halverwege p. 351 wordt verwezen naar OPDRACHT 76, dat moet uiteraard OPDRACHT 82 zijn!

Hoofdoefening

- OPDRACHT 82 A: u verdeelt de klas in drie groepen en bepaakt wie welke teksten moet lezen en legen welke datum.
- Tegen de afgesproken datum vertaelt u de gegevens van F29 a-b luraak over die emelkopen en in het begin van de les bezorgt u elke groep een envelop. De leerlingen lossen OPDRACHT 82 B, LEEBBOEK p. 351 op. De resultaten worden samen besproken met behulp van de transparanten T11 a-c. De leerlingen noteren in opdracht L13 op p. 35-36 van hun WERKBOEK de juiste kenmerken bij elke groep auteurs.
- Tot slot volgt OPDRACHT 82 C, LEEBBOEK p. 352: de leerlingen lezen alle teksten tegen een datum die u bepaakt en klassikaal wordt dan gezocht naar de motivatie van de kenmerken zoals ze aan bod kwamen via OPDRACHT 82 B. De resultaten worden in het WERKBOEK L18, p. 34-35 garcheerd.

Soloactiviteit

Kort klassengesprek: Welke tekstfragmenten spraken hen aan en waarom? Van welke auteurs zouden ze wel eens een boek willen lezen en van welke auteurs nooit? Waarom? Natuurlijk kan hier de link gelegd worden met literatuur, want sommige leerlingen zullen wel al eens wat gelezen hebben van Geeraets, Ruyslindt, Vandobbe, Wolkers.

Als afsluiting van het hoofdstuk literatuur van de jaren zestig en zeventig, laat u de leerlingen het synthesesomant (WERKBOEK p. 81-88) en de tjesoalkopdrachten (WERKBOEK p. 112-113/136-138) oplossen.

Oplösungen + uitwerking

OPDRACHT 82 B en C, LEEBBOEK p. 351-352

Groep 1: Jan Wolkers, Jan Cremer, Jef Ceeraets

Kenmerken + motivatie: *persoonlijke antwoorden van de leerlingen.*

Zakelijke suggesties: (om de leerlingen in den nodig op de goede weg te helpen met de motivatie)

- hang naar de zalikant van de maatschappij
- *gem. wereldwese onderwerpen, maar het verloop van enkfelingen die zelf bijna marginaal leven, een beëindigener, een k, die door het land trek op de moer, en fanké die 'loges' leeft in dfrk*

- afkeer van de gevestigde orde
 - de personages willen niet in het gelid lopen, reageren tegen de gangbare moraliteit door die expliciet aan hun laars te leggen
- willen intens leven
 - uit zich in de seksuele uitspattingen bij Wolfgers, de aard van de avonturen bij Cremers en Geeraerts
- streven naar een bestaan vol avontuur
 - aard van de inhoud van deze verhalen
- aanval op de heersende seksuele moraliteit
 - het onverhoedse intrekken van de seksuele uitspattingen bij Wolfgers, seks met minderjarige bij Geeraerts, het vooruit met het concubijn en het openlijk praten over homoseksualiteit bij Cremers
- openhartig gebruik van schuldigtaal
 - de voorbeden zijn legio
- vaak neerslachtig en negatief
 - het ontbreken van een doel in het leven van de ik bij Wolfgers en bij Cremers
- sterke verhalen in 'stercorjongsstaal'
 - de voorbeden zijn legio
- vrijmoedige beschrijvingen van het seksleven
 - de voorbeden zijn legio
- bekendnisroman waarin de auteur zichzelf zonder blozen te kijk stelt
 - de ikpersoon is gemakkelijk te identificeren met de schrijver, het is onmiddellijk waar de autobiografie oploopt en de fictie begint
- nogal eens sprake van onliterair volks taalgebruik
 - de voorbeden zijn legio
- egoliteratuur
 - alles draait rond de ikpersoon

Groep 2: Ward Ruyslinck, Jos Vandelo

- Kenmerken:**
- geëngedeerd
 - nemen het op voor de zwakkeren in de maatschappij
 - maatschappijkritisch
 - kregen aan in het verhaal van Ruyslinck zijn emotie en muziek, taboe gebroken, is de maatschappij 'seriel' genoemd (r. 189-196, 241-248); bij Vandelo: het gebrek aan menselijk contact, de verstedelijking die dat in de hand werkt (r. 567-570, 576-579, 665-757)
 - ongerustheid over de ontwikkeling van de wereld
 - impliciet aanwezig bij Ruyslinck, vooral via de inhuldende tekst duidelijk, bij Vandelo expliciet (in r. 665 tot het einde)
 - angst, eenzaamheid, vervreemding als gevolg van de automatisering en de snelle technische en wetenschappelijke ontwikkelingen
 - idem vorige
 - het individu vecht tegen een onpersoonlijke en ongevoelige maatschappij
 - idem vorige
 - een soort antiutopieën
 - want duidelijk wat er mis is, hoe de wereld beter niet evolueert

Groep 3: Ivo Michiels, Frans Kellendonk, Nicolaas Matsier, Dirk Aeyt Koolman

- Kenmerken:**
- 'geschoold' taalgebruik; 'academisch'
 - 'Mijn geres is de tabula rasa der empiristen' (Matsiers, r. 16)
 - 'Er hield zich een mug op in mijn slaapkamer.' (Kellendonk, r. 83)
 - intellectueel en endriet
 - lang, samen met vorige → leerlingen ervaren dat deze teksten niet gemakkelijk te lezen
 - bi. Michiels is erg onmiddellijk wat zijn personages, de setting, de gebeurtenissen betref
 - Matsiers laat de lezer in het omgevings of hij nu wakker is of nog slaapt, hoe lang hij in bed ligt...
 - vermelding van voor de massa weinig bekende componisten zoals Albinoni, Boccherini, Corielli

- begint van het fragment van Kellendonk (r. 1-5)
- complex
 - geen eenvoudige vertoep door veranderingen in perspectief, plaats ...
- zorgvuldig geconstrueerd
 - over inhoud en structuur, volgorde is over het algemeen duidelijk nagedacht
- afken van de teksten van Ivo Michiels (6) ken gesteld worden dat hij de 'stream of consciousness'-techniek gebruikt; (de w.z. dat het tekst als of alles wat in het hoofd van de vertelinstantie (hier dat 8-jarige kind) omgaat zomaar, als ten gedachtestroom neergeschreven werd)
- perspectiefwisselingen
 - bi.
 - (6) autoriteit vertelinstantie, maar soms krijg je de indruk dat hij persoonlijk wordt: 'hij voelde ploeseling hoe moe ze waren' (r. 105)
 - (8) ... ik, beweeg mij niet. Als mijn aanwezigheid ... Als hij zich gisterenavond heeft voorgenoemen ... - weet ik daar niets van.' (r. 35-48)
 - (9) 'Het is één warm, zo warm, gesteld. Een vochtige, drukkende hitte. En de hoofdpersoon, ik, bevindt zich op een bed dat voor het venster staat van een afgelegen huis, op de top van een heuvel, met naast zich een vrouw. Hij kijkt naar buiten. Toen ontdekte ik die vogel.' (r. 50-55)
- doortrekken van de chronologie
 - bi.
 - (6) Vanaf r. 55 is er het idee van licht dat ze zouden zien en het erf waar ze naartoe zouden lopen. Je kijkt als lezer de indruk dat de tijd stilstaat en je twijfelt of ze nu naar het erf gaan of niet, want verder schrijft hij: 'Stemmen daartussen vervuld van boosheid en onrust en vrees, in het halfduister samengetroopt rond de kelder.' en het dorp invad.' (r. 125)
 - (7) (r. 1) 'Andere mensen mogen nu hun dood al snel afslijten tot een skelet en wat anekdotes, maar mijn vader moest intakt gehouden worden, want er kwam een rechtzame. Ze zouden me vragen stellen ... Ik zou het niet weten.' (r. 7)
 - (8) laatste afmeablok (r. 141-162)
- versprongen van plaats
 - bi.
 - (6) r. 161-177: '... verdoofd tussen hemel en aarde ... in de dag ... wanneer in de kerk het orgel een grote geel opzette ... in de bieststoel ... en zoem meken was de regen er ...'
 - (7) (r. 82-83) voor - na de vertoep
- wisselingen in werkwoordstijden
 - bi.
 - 'Hij sprong de hemel of en rekwat uit houding ... Straaks, tegen donker aan zouden ze opteuren in beweging komen ...' (47...)
 - r. 70 l.o.v. r. 87
- het systematisch achterhouden van informatie
 - De lezer blijft met heel wat vragen zitten.
- Tekst (6) is hier het beste voorbeeld, want dat is het begint van het boek, en we hebben quasi geen informatie: 'Wie zijn die personages? Wanneer? Hoeveel meisjes? Waarom alleen onderweg? Houding zijn ze al onderweg? Waar is thuis? ...'
- Tekst (8) aanvangsparaagraaf

- Door de verbeelding kan de werkelijkheid op meerdere manieren zichtbaar worden gemaakt; in die zin is de werkelijkheid totaal anders dan in de traditioneel-realistische verhalen.
 - Het uitgangspunt van de schrijvers is hier de werkelijkheid, maar ze portretteren die zoals zij ze ervaren en 'vormen' of 'vervormen' met hun verbeelding, hun gevoelens, hun onderzoude.
- Tekst (8) is hier een goed voorbeeld: het hele fragment gaat over de ervaring van het wakker worden, het nog wat blijven liggen nadat de partner al is opgestaan. De tekst beschrijft bewuste en onbewuste gedachten en handelingen door elkaar.

Oplissing synthesesmoment en ijsbalkopdrachten, zie handleiding p. 240 en p. 250.

c Welke thema's komen aan bod bij de existentialisten? Leg er ten minste drie uit. Voornaamste thema's van de existentialisten: mogelijkheden.

- *De mens staat in de wereld als het enige wezen dat met zichzelf bezig is, het enige wezen voor wie het bestaan alles betekent omdat hij de enige is die zich geconfronteerd voelt met de mogelijkheid niet te bestaan.* (Voor Sartre is de mens 'pour soi', zijn de dingen en soi.)
- *Aangezien de 'existentie' een met zichzelf bezig zijn is, is het ook iets dat van de mens uitgaat; de mens is niet in de wereld geworpen, maar hij moet er iets mee doen, zijn bestaan is dus iets actiefs.*
- *Het bestaan van de mens is een opervloeging van ontwerpen: als actief wezen is hij op de toekomst gericht; de mens is dus essentieel in ontwikkeling, hij wordt; er bestaat geen 'menschelijke natuur' die determinerend zou zijn; de mens is absoluut vrij. Hij bepaalt zichzelf.*
- *Voor Sartre betekent vrijheid ook verantwoordelijkheid: de vrijheid heeft als gevolg dat men voor zijn daden geen excuus kan zoeken buiten zichzelf; men is ten volle verantwoordelijk.*
- *Het menselijke bestaan is een opgave en men komt tot het besef ervan door zekere fundamentele ervaringen (angst bij Heidegger, grenssituaties bij Jaspers). Sommige mensen proberen het diep aangravingen van deze ervaringen te ontlopen: ze wensen niet werkelijk te bestaan. Ze dompelen zich onder in de massa: ze vervullen in maatschappij, in anonimiteit.*
- *Vooraf bij Sartre is het thema van de absurditeit van het mens-zijn aanwezig: 'L'homme est une passion inutile.'*

B Poëzie in de jaren zestig

147 a Hieronder vind je reeksen afbeeldingen uit de jaren zestig, i.v.m. de economische toestand, de kunst en het sociale en politieke klimaat. Schrijf bij iedere foto telkens een korte commentaar, waarin je probeert een duidelijk beeld van die tijd te schetsen op basis van wat je ziet op de foto's.

- b Welke stromingen zijn relevant voor de jaren zestig?
pop-art, nouveau réalisme, hyperrealisme, land art, minimal art
- c Wat hebben die stromingen gemeen?
Het nieuwe belangstelling voor de realiteit; ze nemen de werkelijkheid als uitgangspunt.

148 Wat wordt het uitgangspunt voor de dichters in de jaren zestig?
 - *Zo kijken op een ongebruikelijke manier naar vertrouwde dingen en zo komen nieuwe aspecten van de werkelijkheid aan het licht.*
 - *Kunst en kunstenaar worden grondig gerelativeerd: alles kan kunst, alles kan poëzie zijn, als men er maar met de juiste, open, ontwaanselijke houding tegenover staat.*

149 a Welke nieuwe ijdtschriften voor poëzie staken in die periode de kop op?
'Grand Stuk', 'Barbarer', 'De Nieuwe Stijf' (de voortzetting van 'Grand Stuk') en 'Triade'

b Welke naam krijgt die poëzie uit de jaren zestig? Waarom wordt voor die term gekozen?
'Nieuw-realistie' en niet 'noralisme', omdat het een ander, nieuw soort realisme is en geen heropleving van het realisme uit de 19de eeuw.

150 Hieronder staan een reeks kenmerken van nieuw-realistische poëzie, maar ze werden niet allemaal correct geformuleerd. Verbeter wat fout is.
 De allezoasse, voor iedereen herkenbare werkelijkheid is het uitgangspunt. *juist*
 Niet elk onderwerp is begaanlijk voor de poëzie. *fout: alles kan het onderwerp van poëzie zijn voor de 'genome' mens*
 De dichter schrijft voor geestesgenoten en niet voor iedereen. *fout: de dichter schrijft voor iedereen, ook*
 De dichter is objectief, maar suggereert toch een bepaald idee of gevoel. *juist*
 Eigenlijk is hij terzeller tijd subiectief, omdat hij vanuit een ongewone gezichtshoek naar gewone dingen kijkt. *juist*
 De taal wijkt af van de directe, communicatieve, eenvoudige taal. *fout: de dichter gebruikt directe, normale spreektaal*

- De dichter houdt zich, probeerds aan de normale grammatica. *juist*
- De dichter speelt weinig of niet met enjambementen en leestekens. *fout: hij speelt regelmatig met leestekens en enjambementen*
- In veel nieuw-realistische gedichten valt een min of meer parallelle structuur of constructie op. *juist*

151 Vermeld de namen van nieuw-realistische dichters waarvan we werk besproken hebben.
Gerd Segers, Rikger Krijlanaf, Stefan Van den Brouck, Herman de Coninck en Roland Jooris

C Poëzie in de jaren zeventig

152 In welke zin is er een groot contrast tussen de ijdegeest van de jaren zestig en die van de jaren zeventig?
 Som termen op die dat contrast op verschillende vlakken bepalen.

- *economische crisis, politieke conflicten, onzekerheid en scepticisme, stagnatie, uitzichtloosheid en cultuurscepticisme*

153 Van vernieuwingen met een programmatisch groeps karakter van de poëzie in de jaren zeventig is moeilijk te spreken. Waarom?

- *Elementen uit de poëtica van de 'vijftigers' staan naast die van de realisten en van de traditionele bejandensyriek en dat in wisselende combinaties.*
- *Yogat' wat dichters hebben een eigen gebied.*
- *herleving van traditionele versvormen*
- *Thematiscó komt er een romantische heropleving.*

D Het proza in de jaren zestig

154 Het proza van de jaren zestig wordt gekenmerkt door 'variatie'. Drie generaties auteurs zijn immers aan het werk. We kunnen echter wel spreken van drie nieuwe 'tendensen' met hun vertegenwoordigers, die hun 'onderwerpen' in hun specifieke 'stijf' op de lezers loslaten. Hieronder vind je alle 'kenmerken' van het proza van de drie 'groepen', maar ze werden door elkaar gehaald. Orden ze per groep en vul tot slot het raster aan met de namen van hun vertegenwoordigers.

Kenmerken	Auteurs
Groep 1 - <i>hang naar de zelfkant van de maatschappij</i> - <i>affekt van de gevestigde orde</i> - <i>drang naar intens leven</i> - <i>streven naar een bestaan vol avontuur</i> - <i>aanrad' op de heersende seksuele moraal</i> - <i>gebruik van schattingstaal</i> - <i>vaak neerlachtig en negatief</i> - <i>sterke verhalen in 'toereijngensstad'</i> - <i>orijmdege beschrijvingen van het seksleven</i> - <i>begejntenisroman; de auteur stelt zichzelf zonder blokken of blozen te kijk</i> - <i>nogal eens sprake van onliterair volks taalgebruik</i> - <i>egoliteratuur</i>	Jan Wolkers Jan Cremer Jef Geeraerts

	Kenmerken	Auteurs
Groep 2	<ul style="list-style-type: none"> - geëngageerd - maatschappijkritisch - ongemisheid over de ontwikkeling van de wereld - angst, eenzaamheid, vervreemding als gevolg van snelle technische en wetenschappelijke ontwikkelingen - het individu vecht tegen een onpersoonlijke en ongevoude maatschappij - een soort van antiutopieën 	<p>Wlad Rogysinck Jos Vandalo</p>
Groep 3	<ul style="list-style-type: none"> - 'geschoold', taalgebruik: 'academisch' - intellectueelwitsch en erudiet - complex - zorgvuldig geconstrueerd - perspectiefwisselingen - doorbreken van de chronologie - verspreiden van plaats - wetenschappen achterhouden van informatie - het systematisch achterhouden van informatie - de verbeelding maakt de werkelijkheid op meerdere manieren zichtbaar; de werkelijkheid is totaal anders dan in de traditioneel-realistische verhalen 	<p>Ivo Michiels Frans Kellendonk Nicolas Matsier Dirk Jydts Kooiman</p>

155 Wie schreef wat? Plaats de namen van de auteurs naast hun werk.

- 'De eroven en andere verhalen' - Jos Vandalo
- 'De misnu' - Een vertaling - Frans Kellendonk
- 'Een romance' - Dirk Jydts Kooiman
- 'Gangren 1 Black Venus' - Jef Geeraerts
- 'Het boek affi' - Ivo Michiels
- 'Het reservaat' - Wlad Rogysinck
- 'K Jan Cremer' - Jan Cremer
- 'Ongepaald verwaagd. Vier verhalen' - Nicolas Matsiers
- 'Turks fruit' - Jan Wolkers

Synthesemoment: De twee laatste decennia van de 20ste eeuw

(WERKBOEK p. 89)

A De poëzie anno 1980

- 156 a Hoe ontstond het begrip en de groep de Maximalen?
- Arthur Lusa (pseudoniem G. Kool) stelde een bloemlezing samen, 'Maximaal. Werk van 11 Nederlandse en Vlaamse dichters', met gedichten van Pieter Boskma, René Stoute, Tom Lanoye, Kees Dakstra, K. Michiel René Huijgen, Joost Zwagerman en Luce de Jongh. Het boek werd op 24 mei 1988 gepresenteerd.
- b Waarom kunnen de Maximalen niet als een samenhangende groep beschouwd worden?
- Alleen voor die ene bloemlezing zijn alle vijf dichters bijeen geweest.
 - Hoewel er sprake is van onderlinge vriend- en verwantschappen zijn de verschillen tussen de Maximalen minstens zo groot als de overeenkomsten.

c Hoe kwamen de Maximalen als 'groep' aan hun einde?

Anderhalf jaar na het verschijnen conciteren ze zich op individuele inspiraties. De meeste Maximalen zijn het erover eens dat de taak als groep is vervuld. De groep heeft haar statement gemaakt.

d Over het succes van de Maximalen zijn de meningen verdeeld. Wie vertoekt welke mening?

De Maximalen zelf zien bij een terugblik vooral het begin van een verandering, de recensenten meer een inhoudsloos lawaai.

157 Het is moeilijk om echt van kenmerken van de poëzie van de Maximalen te spreken, want niet iedereen is het over de kwaliteit van hun poëzie eens. We kunnen het werk van deze auteurs wel 'typen'. Doe dat door een kort overzicht te maken van ten minste vijf negatieve en vijf positieve typeringen.

- persoonlijke antwoorden van de leerlingen.
- Jeter volgen enkele suggesties. Het is moeilijk om te bepalen of die 'typeringen' positief of negatief ervaren worden, omdat dit afhankelijk is van de persoonlijke definitie van het begrip poëzie.
- vertaambaar; open - consumptiepoëzie - eigen zoon - voorlezer - dynamisch - grillig en onberekend - groepsprakerig - niet-zeggend - byrisch en muzikaal - associatief - veel differenties - tactische metaforen - poëzie als huppeling - beetje agressief - spot en zelfspot - oude woorden in moderne omgeving - dichter nauwelijkt aanwezig - over het hier en nu

158 Wie waren De Nieuwe Wilden en wat is er typisch aan hun poëzie?

- een geheel uit vrouwen bestaande dichtersgroep
- Ze zijn ervan overtuigd dat de specifieke leefomgeving van vrouwen een rijke poëtische bron is. Vandaar dat ze bewust schamteloos schrijven vanuit een feministisch standpunt. Ze kiezen voor een open, directe benadering van de poëzie en streven ernaar het conventioneel vrouwelijke op te waarderen en het onconventioneel vrouwelijke dichters - vanuit het bewustzijn van het zelfverstand - in te voeren.

B Poëzie en proza - 1980-200

159 a Welke dichters die zich in de tijd van de Maximalen geprofileerd hadden, als jonge, kritische dichters worden in de tekst. De oudere jongeren dichters aangehaald en welke plaats nemen ze in?

- Pieter Boskma - maakte deel uit van de Maximalen
- Rogi Wibig - was 'voet' de tegengestelde van Maximalen, een stuk ingetogener
- Elma van Haren - een eigen herkenbaar en energiek poëtisch geluid
- Diana Ozon - podiumpersoonlijkheid en rondreizend performer

b Waar moet Serge van Duijnhoven geplaast worden?

Hij is een van de weinige jonge dichters van dit moment (geboren in 1970).

160 a Met welk bundels wist de Vlaamse Erik Spinox ook in Nederland respect af te dwingen?

'Fruisen en Suetet'

b Wie zijn Anton Kortweg, Rob Schouten en Maarten Doorman?

- Anton Kortweg: dichter en directeur van het Letterkundig Museum (in Den Haag)
- Rob Schouten: dichter en poëzierecensent, onder meer voor 'Vrij Nederland'
- Maarten Doorman: dichter, filosoof en poëzierecensent van 'NRC-Handelsblad'

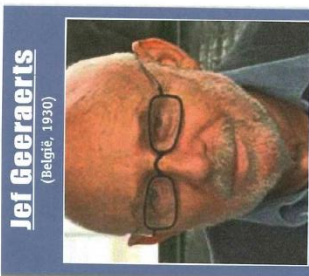
c Wie is de belangrijkste debutant onder de dichters van de jaren negentig en welke bundels publiceerde hij?

Tommas Oosterhoff - 'De ingeland' en 'Boerenlijer'

161 a In welke zin is er sprake van 'realisme' in het proza van de laatste twee decennia van de 20ste eeuw?

Er worden nog eenvoudige verhalen geschreven met een herkenbare plot, herkenbare personages die zich bewegen in een herkenbaar milieu, verhalen die uitgaan van eenvoudige observatie van de werkelijkheid.

GANGREEN 1 BLACK VENUS

Jef Geeraerts
(België, 1930)

is de tijd redacteur van het *Miror* Vlaams Tijdschrift. In 1954 vertrekt hij als bestuursambtenaar naar het toenmalige Belgisch Kongo. Hij klimt op tot assistent-gewestbeheerder en voert de leiding over een speciale compagnie in een opstaand gebied. Geeraerts keert terug naar België en debuteert in 1962 met *Ik ben maar een neger*.

In 1968 verschijnt het eerste van een reeks controversiële boeken; de semi-biografische *Gaagreen*-reeks waarvan *Gaagreen 1 Black Venus* het bekendste deel is. In dit boek beschrijft hij expliciet de ongebreidelde seksualiteit van de hoofdfiguur en verheerlijkt hij de primitieve Afrikaanse levensvorm. Andere bekende titels van Jef Geeraerts zijn *Diamant* (bewerkt tot dramareeks op VTM), *De zaak Altheimer* (verfilmd door Erik van Looy), *Her Sigmaphan* en *De PG*.

... bovendien waren de vrouwen er bijzonder mooi; van een ander ras dan de
 kwant zwaargebouwd Budja's, edel, intelligent, gefortifieerder en wat
 moet je meer hebben als je op zoek bent naar jonge danseressen? Het opeer-
 hoofd knikte begrijpend en verklaarde dat er verschillende ndumba's (hetzelfde
 vertaald magere) in het dorp woonden die voor mijn verzoek eveneens in
 aanmerking zouden kunnen komen en hij moeg of om te beginnen zes ging
 was, ik zei dat ik ze één voor één zou keuren want 'dansen is iets belangrijks'
 en dat beaamde het opperhoofd ten volle, reeds een uur later kwam zijn slaaf
 met een op een minuscule erfoegde van raffia na spienmaakt meisje, borstjes
 rectorp, licht met oude ingeweven, de haren in knoedjes, lang, opvallend smal
 in de heupen en als ze lichte spierwitte geïjke lanten, daarbij ogen met
 lange gekrulde wimpers waarmee ze lui op en neer wakte en iets wulfs, he-
 dens, kinnelijks over zich had dat blanke vrouwen zelden hebben, haar naam
 was Paulette en de slaaf trok zich discreet terug. - Dag, -, sei ik. - Dag ...,
 zei ze en ze lachte en toen ze nadert kwam, moest ik een bok wegstipen
 zoals ik soms moet als ik een mooie vrouw zie met een slaricist gezicht, een
 rechtloekje mond, fronzinnige groene ogen en dik lang haar in de wind,
 Venethans blond of auburn, glanzend, soepel en een lichaam dat de
 Levensstroom uitstraalt, lijnen, een prachtig spel van lijnen, o wat houd ik
 de op mijn draagbare transistorgelukkig. Alzart, Prokofiev Ravel en toen
 ik de Bolero speelde, luisterde ze eerst aandachtig, ademloos en zei daarna
 Speel het nog eens en toen danste ze de Bolero en ik geloof dat boven alleen
 reeds onsterfelijk is door de manier waarop ze danste, ik zat er kapot bij want
 opeens moest ik denken aan Ibalala en hoevel ik dergelijke wurgende gedach-
 ten altijd tracht te verdringen, (ik wilde nooit meer denken, alleen leven) kon
 ik het die avond niet en opnieuw zag ik haar uit de nacht treden, naakt, ge-
 oled, de vrouw van Civa, de wits, verblende, de danser en ze knielde voor me
 en opnieuw nam ik haar, naast het vuur, zonder geld, en de totans namen
 opnieuw bezit van me, ze kon niet dood zijn, ik dacht haar gest is hier in
 deze kamer en ziek van geïms en toedemied en haat had ik het graf van die
 pater willen openbreken en zijn beenderen verbranden zoals vroeger genade-
 loos de inquisite, hij herleefde ook, maar door haat, door het feit dat ik hem
 vervloekte en opnieuw wist ik met grote zekerheid dat er geen God was en
 toen mijn jong wijfje hijgend, met halfoven mond, een beetje aarzelend
 wachtte nadat de laatste kalofonische maten van de Bolero weggestoven
 waren, ging ik naar haar toe en omhelsde haar, en daarna, op het bed, nam ik
 haar, teer, zacht, langzaam, heel langzaam, een haast rituele dhad en op het
 laabst kreunde ze alleen met gesloten ogen en fluissterde: 'Barokko, oo bant-
 ko, bantekobandekoni ... en de clan, het bloed, onverbrekbare banden met
 een Oerstrom worden opnieuw levend. Waarom riep je om je clanbroeders',
 vroeg ik haar, daarna, opnieuw mezelf, vol waand zelfvertrouwen, los, de
 blanke heerser, ze bekeek me en ernstig zei ze: De clan heeft me afgestaan
 om te dansen ... veravond ... en toen zei ze niets meer, zelfs antwoordde ze
 niet op mijn vraag of ze genoten had, voor mij essentieel en weer moest ik
 drinken - alleen - om te kunnen slapen en toen ik de volgende morgen van de
 uur kwam het opperhoofd met een bedrukt gezicht bij me en voelde me ontzettend treurig, onsterkacht
 want ik had twee dingen gedaan, namelijk met een ndumba geslagen om haar doen dansen in mijn huis en
 de clan eiste daarvoor duizend frank en een volwassene geit om - als ik wilde - samen op te eten, dan zou
 alles weer zijn zoals vroeger, en ik hadde vijftienhonderd frank uit mijn portefeuille en overeenkomstige aan
 het opperhoofd, daarna gaf ik Mbongo het lievel, idellijk de bagage in te pakken en een uur daarop reed ik
 weg, zonder de famijnrijm pijnwijn te hebben aangeraakt, die de clan als tegengedienk had gestuurd, hier-
 door overtrad ik bewust de ercode, maar ik moest iets definitief vermelden om niet lepot te gaan van heim-
 we naar een wilde tijd die onbereikbaar in het verleden lag ...

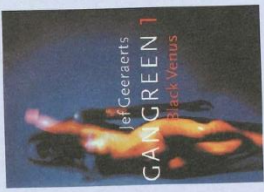
LESGEREEL 154 OPDRACHTENREEKS B: WALSCHAMP EN GEERAERTS

Geeraerts ontving de Belgische Staatsprijs: een jammerlijke bekroning

GANGREEN 1 - de kous is nog lang na af - is zo mogelijk nog
 onverschilliger dan de vorige boeken van Geeraerts: personages,
 persoonlijke wil door te drijven, in eekle maanden tijd een
 bespreklijke parodie was geworden en ik was raazend' (p. 194).
 Zijn werkwat is bloedig en barbaars: ik zou graag een nieuwe
 schietveld aan de andere kant van de boom, ik merk dat de neger
 zijn gezicht tegen de tak heeft aangestrukt, ik
 zie dat hij pijn heeft maar hij goef geen kien,
 één hand houdt hier alles tegen en ik heb het
 gewer op mik op de palm aan de wortel van
 de middelvinger binnin', en dan uimiet de
 boven naar beneden. (p. 206).

Dit boek werd door de jury bestaande uit Paul
 De Vree, Marcel Janssens, Clara Haesart en
 Lieve Scher met drie stemmen tegen één
 bekoond met de drietalige Belgische staats-
 prijs voor verhalend proza. Het vijfde jurylid,
 Piet Van Aken, weigerde terecht aan de eind-
 stemming deel te nemen en vertier om princ-
 ipiele redenen in de vergadering. Veel commentaar
 past hier niet. In een samenvatting waar auteurs
 getuurd worden die het neerschieten van
 negers vertueflijken omdat het toch maar bavianen zijn, maakt
 Men Kampyng best een kans.

Herwig Leus
 Boon: Liefde

Autobiografie en romantiek

Herwig Leus is er de communicatie novelistie naar twee levensvor-
 men, die, aan elkaar regegensfeld, elk op hun manier ver-
 schijnen als boeiende en authentieke vormen van leven
 regover de verstuering, lawaardheid en hypocrisie van de Europese
 beschaving. De ene levensvorm is die van het krachtige oerster
 leven in de ongerepte natuur, waarin de verbondenheid met de
 aarde en de huiver van de primitieve erotiek soms hoogerpuimen
 van kosmische verwoering bereikt. De andere levensvorm is die
 van een oostere verrijping, een geïntellectueel, haast dekadente cul-
 tuur, hier vooral belchandaand in de prachtige figuren van Carherine
 de Bora en haar deiposatische vader.

OPDRACHTENREEKS D

- 17 Lees een fragment uit *Gaagreen 1, Black Venus*.
- Welke kenmerken van het 'vitaalme' herken je in dit fragment?
 - Situeer het fragment in tijd en ruimte.
 - Welk artistiek kenmerk valt in dit fragment sterk op?
- 18 Lees de commentaren van Herwig Leus en Paul de Wispelare over Geeraerts' onsterk roman.
- Vat het onsterk van de reensenten samen in één woord.
 - Verklar beide zinnenwijken vanuit het vitaleme.
 - Romantisch-vitalistisch schrijven heeft vaak een therapeutisch doel. Verklar het begrip therapeutisch schrijven.
 - Wens redenering volg je? Motiveer je antwoord.

LESGEREEL 155 OPDRACHTENREEKS B: WALSCHAMP EN GEERAERTS

WERKBLAD 10: oplossingen Werklblad bij lesgeheel C1

- Leesvaardigheid en taalbeschouwing: argumentatie in recensies
- 1 Duid de recensie over *Fata Morgana*, een spektakelprogramma op Eón.
 - 2 Onderstreep de verschillende soorten argumenten die de recensent gebruikt telkens in een andere kleur.

Sociaal plan als entertainment

Door Cathy Gallie

Hartverwarmend. Zo omschreef een collega mij haar indruk van het programma *Fata Morgana*. Tot haar eigen stomme verbazing overigens, want het uitgangspunt van het programma leek haar aanvankelijk maar niets en ze zat ook niet bepaald te wachten op nog maar eens een programma met Sergio in de hoofdrol.

Voor die enkelingen die de voorbije weken niet vanuit hun lule stoel het zwoegen van dorpen en provinciedorpen zagen te bekijken, toch een woordje uitleg. In het programma wordt een gemeente uitgedaagd door een bekende Vlaming. Onder aanvoeren van duivel-doet-al Sergio in een enthousiasme ultratrallende Geena Lisa Peeters krijgen de inwoners dan een week tijd om hun – quasi onuitvoerbaar – opdracht te vervullen. Opdrachten in de trant van, organiseer eens een popfestival met minstens 10.000 mensen of maak van het provincienest Lier een heuse modedest met de langste catwalk ter wereld.

Nu zullen heel wat 'hoges' wellicht een erg wetenschappelijke uitleg kunnen geven voor het succes van de reeks, maar de grote reden waarom het nog steeds zo succesvol is, is dat het programma heel simpel is opgezet. Het is heel eenvoudig te maken. Maar er is duidelijk meer. Zelfs de meest medele mens zal zich geen week in schuld en zweet werken, al zijn contacten aanspreken en alle kwaliteiten in de schaal leggen om zich doel te bereiken, enkel en alleen om in de rest van Vlaanderen gezien te worden.

Een aflevering opnieuw vraag ik me af: hoe kan het in deze tijd en in deze maatschappij, die veelal getypeerd wordt door individualisme en apathie, dat een televisieprogramma een slaag om mensen te motiveren dat ze tot grootste prestaties in staat zijn. Het is bijvoorbeeld <http://www.bezoekers.bezoekers.bezoekers.be> dat de inwoners van de gemeente Lier tot de grootste prestaties in staat heeft gebracht. Het is bijvoorbeeld <http://www.bezoekers.bezoekers.bezoekers.be> dat de inwoners van de gemeente Lier tot de grootste prestaties in staat heeft gebracht. Het is bijvoorbeeld <http://www.bezoekers.bezoekers.bezoekers.be> dat de inwoners van de gemeente Lier tot de grootste prestaties in staat heeft gebracht.

Hartverwarmend dus. En hoopgevend ook. Een sociaal plan verpakt als entertainment, omschreef Sergio zelf het programma. Zelfs iemand die het niet voor de man heeft, kan dit alleen maar beamen. Een dertigjarig project werkt sociale medewerkers in de hand, smaakt belangenrijke banden. Mensen leren elkaar kennen, leren wat ze aan elkaar hebben. Leren ook samen dingen te doen. Of zoals een inwoner van Lier na de uitzending zei: "Dit is een ervaring die je nooit meer vergeet." In het rijtje van de bejubelde feestcheques van de Vlaamse Gemeenschap, waarmee de buurtcomités op 11 juli naar harelust barbecuen, wil ik bij deze volop pleiten voor meer van dergelijke programma's. En ik kan hierbij bekennen dat als de *Fata Morgana* karakteraan moegen in mijn gemeente meesleekt, ik zeker bereid ben het concept te kopiëren om mee te doen. Nu alleen nog iemand vinden die de tabakke wil uitroepen.

Fata Morgana

zondag op Eón om 21.15 uur

Bron: *De Morgen*.

Beleidskennend
Moeiteloos
Emotioneel argument

C2 Een vitaal leven
vitalisme – sreeekroman – neoromantiek – controversiële romans – beeldtaal

DOELSTELLINGEN

De leerlijnen	Eindtermen	Opdracht in het tekstboek	Pagina's in het Compendium
TAALVAARDIGHEID			
Luidstelen			
1) kunnen intensief luisteren naar verhalen en de verteltechnieken bespreken.	2, 4, 5, 6*	6	30
Spreekten			
2) kunnen een verhaal vertellen en passen hierbij specifieke verteltechnieken toe.	9, 10, 11*	7	7
Lezen			
3) kunnen het tekstboek/hun leesboek bepalen en hun leesstrategie daaraan aanpassen.	16, 18*	1	34
4) kunnen een van de volgende leesstrategieën kiezen en toepassen: oriënterend, voorspellend, globaal, intensief, zoekend en kritisch lezen.	15, 18*	1	34
5) kunnen een recensie kritisch lezen.	14, 16, 17, 18*	15	61
6) kunnen de argumentatie in een recensie ontleden.	14, 16, 17, 18*	15	61
7) kunnen verschillende recensies lezen van eenzelfde werk en de argumentatie van die recensent vergelijken met hun eigen beoordeling.	14, 16, 17, 18*, 30	18	61
TAALBESCHOUWING			
8) kunnen het taalgebruik in een roman bespreken.	29, 32, 36*	1	152
9) kunnen de oorsprong van de culinaire termen uit dit leesgeheel bespreken.	32, 33, 36*	10, 11	127
LITERAATUUR			
10) kunnen Felix Timmermans en <i>Palliser</i> literair-historisch situeren.	23, 27, 28*	1	316
11) kunnen Ernst Claes en <i>De Witte</i> literair-historisch situeren.	23, 27, 28*	5	316
12) kunnen Gerard Walschap en <i>Acutekiet</i> literair-historisch situeren.	23, 27, 28*	14	316
13) kunnen Jef Geeraerts en <i>Gangraen 1. Black Venus</i> literair-historisch situeren.	23, 27, 28*	17	321
14) kunnen het vitalisme literair-historisch situeren.	23, 27, 28*	14, 16-18	321
15) kunnen vitalistische elementen herkennen in literatuur.	23, 26, 27, 28*	14, 16, 17	321
16) kunnen neoromantische elementen herkennen in literatuur.	23, 26, 27, 28*	5	321
17) kunnen bespreken hoe literatuur een vorm van escapisme kan zijn.	23, 27, 28*	1	310
18) kunnen het begrip therapeutisch schrijven toelichten aan de hand van twee voorbeelden.	23, 27, 28*	1, 13	192
19) kunnen de streekromen als genre typiseren en kunnen er enkele klassiekers uit de canon bij opsnoemen.	23, 27, 28*	1, 5	222
20) kunnen de sage als literair genre typiseren.	23, 27, 28*	14	204
21) kunnen het belang van Nederlandse literatuur in de moderne Nederlandse literatuur bespreken.	23, 27, 28*	9	
22) kunnen gegevens uit een literaire tekst halen om personages te typiseren en de situatie waaraan ze zich bevinden.	23, 26, 27, 28*	7, 9, 15	195
23) kunnen de ruimte bespreken waarin een verhaal zich afspeelt.	23, 26, 27, 28*	7, 9, 17	197

24) kunnen literaire werken inhoudelijk vergelijken.	23, 26, 27, 4, 14	192
25) kunnen de uitdagingen formuleren waarmee een regisseur geconfronteerd wordt bij de verfilming van een roman.	23, 26, 27, 8, 13	262
26) kunnen een fragment uit een verfilming vergelijken met het overeenkomstige fragment uit het originele boek.	23, 26, 27, 2, 13	262
27) kunnen de beeldtaal bespreken in een filminfragment.	23, 27, 28*	262
28) kunnen beschrijven hoe personages in een film voorgesteld worden.	23, 27, 28*	262
29) zien in dat literaire klassiekers vaak verfilmd worden.	23, 27, 28*	262
30) zien in dat schrijvers soms literair werk herwerken in een andere vorm (b.v. van roman naar toneelstuk).	23, 27, 28*	165
SPECIFIEKE EINDTERMEN (SET)		
31) kunnen stereotypen met betrekking tot eigen en anderzamen cultuur en cultuuruitingen herkennen en nuanceren.	SET 4	1, 5, 14, 17
32) kunnen cultuur verkenen door middel van visuele taal zoals film en beeldend werk.	SET 7	2, 5, 7, 13
33) kunnen elementen uit de literatuurgeschiedenis, zoals stromingen, aanwenden om teksten in hun historische, politieke en sociale context te plaatsen.	SET 8	14, 16-18
34) kunnen gevoelens en leersaveringen op een creatieve manier vorm geven.	SET 9	7
VAKOVERSCHRIJVENDE EINDTERMEN (VOET)		
35) staan open voor diverse muzisch-creatieve uitingen, zoals film en literatuur.	MC 1	2, 8, 12
36) ervaren muzisch-creatieve uitingen als een vernieuwende inspiratie om te functioneren in de eigen leefwereld en om zich te kunnen inzetten in die van anderen.	MC 2	7
37) kunnen bij eigen muzisch-creatieve uitingen waarden en gevoelens betrekken, er vorm aan geven en dit als vernieuwend ervaren.	MC 3	7
38) benoemen en duiden hun emoties, uitten deze gepast en herkennen en duiden anderzamen emoties.	SV 2	7

LESVERLOOP EN MODELANTWOORDEN

OPDRACHTENREEKS A

- 1 Lees de korte biografie van Timmermans en het fragment uit *Pallister*.
 - a) Verklaar waarom *Pallister* een (neo)romantische uiting is van escapisme en therapeutisch schrijven.

Romantisch escapisme: In 1910 staat de wereld in brand (Eerste Wereldoorlog) en vluchten mensen in de ideale wereld van de literatuur.
Therapeutisch schrijven: Timmermans vindt terug zijn in het leven na een zware periode. Toen hij in februari 1911, na een heelkundige bewerking, zo ziek werd dat er voor zijn leven werd gevreesd, voltrok zich een beslissende wending in zijn gemoedsleven. Het sterke verlangen naar een probleemloos leven dat hem toen aangreep, gaf hij gestalte in de figuur van Pallister, de incarnatie van de adamsche mens die hij had willen zijn. Pallister doortrek de taboes van de burgerlijke moraal, consistente elke schending van de natuur en genoot intens van het leven. Pallister kan als een therapeutische roman beschouwd worden in een tweevoudige betekenis: al schrijvend bevrijdde de auteur zich van zijn pessimisme en bij de lezer stimuleerde hij de levenslust.

- b) *Pallister* is een voorbeeld van een Vlaamse vitalistische roman. Verklaar.

Vitalistisch: Het boek kan ook beschouwd worden als het eerste vitalistisch prozawerk in de Nederlandse literatuur. Structureel is het eerder een aaneenschakeling van laterelen, waarvan de

opvolging wordt bepaald door de wisseling van de seizoenen, dan een roman volgens de normen van de tijd waarin het werd geschreven. De plastische rijkdom van zijn natuurbeschrijvingen, en de originaliteit van zijn beeldspraak vestigen de aandacht op zijn aangeboren dichtervrijheid, op zijn eerder lyrisch dan episch talent.

- c) Bespreek het taalgebruik van de verteller en de personages.

De taal van de verteller situeert zich tussen standaardtaal en dialect. Opvallend zijn de dialectwoorden die af en toe opdruken.

De personages spreken voluit dialect.

VIDEO: Pallister

- 2 Kijk naar de verfilming van *Pallister* uit 1976 (Roland Verhavert).

- a) Leid uit het fragment af wat men bedoelt met 'een echte Pallister'.

Iemand die graag veel eet, drinkt en van alle geneugten van het leven geniet.

- b) Welke beroemde regisseur vertolkt in dit fragment een bijrol? Met welk woord wordt dit soort van bijrol aangeduid?

Robbe de Hert: cameo

VIDEO: Omirent Deedee

- 3 Lees een kort fragment uit een Humo-interview met Hugo Claus.

- a) Wat hebben Omirent Deedee, *Interieur* en *Het sacrament* met elkaar te maken?

Claus bewerkte eenzelfde gegeven tot roman, toneelstuk en film.

- b) Waarom wordt Claus in het interview een 'kruidenier' genoemd?

Net zoals een verkoper probeert hij zijn waar zo winstgevend mogelijk aan de man te brengen, iets wat hier denigrerend een 'kruideniersmentaliteit' wordt genoemd.
Wij zijn dit commerciële aspect van kunst onderkussen wel gewoon geworden; succesboeken worden vaak verfilmd of omgewerkt tot drama, rond films ontstaat een nat van merchandising en sequels.

- 4 Vergelijk *Pallister* met het fragment uit de roman *Omirent Deedee* en de film *Het sacrament* van Hugo Claus.

Pallister is een romantische evocatie van een geïdealiseerd familiefeest. Alles is koek en ei en de sfeer doet denken aan het Brugeliasse Aards Paradijs. Er wordt genoten en er worden grapjes gemaakt. Alles straalt harmonie en liefde uit.
In *Omirent Deedee* en *Het sacrament* wordt de realiteit weergegeven: families bestaan uit heterogene groepjes die van een samenkomst profiteren om oude vetes op te rakelen en af te rekenen met opgezouten kritiek, vooroordelen en frustraties.
In *Feite* zien we hier de twee hoofdstromingen uit de literatuur: de eerste is de romantische visie die escapistisch is en een ideaal voorstelt. De tweede is de realistische (zelfs naturalistische) strakking die de lezer/leeshouwer confronteert met de harde en onverbloemde werkelijkheid.

g) Vianne vraagt wat de mensen zien in het ronddraaiende mayabord.

Het bord is een middel om de diepere, verborgen passies, verlangens en frustraties van de mensen te leren kennen. Het is een variant van de Rorschachtest.

h) Aan de hand van hun reacties op het bord, krijgen de klanten de chocolade die bij hen past.

Vianne geeft de mensen een aanleiding om over zichzelf te spreken. De chocolade is daarbij het lekkerste middel.

13 Lees het fragment uit de roman *Chocolat*.

a) Welk verschil is er tussen de Reynaud van het boek en die van de film? Welke reden zie je voor die verandering?

Reynaud is in het boek de pastoor en in de film is hij de burgemeester. Misschien kan het filmpubliek zich beter identificeren met een gehuwde man met huwelijksproblemen dan met een pastoor van de oude stempel.

b) Net zoals in vele literaire werken, komt ook hier het thema van 'schuld en boete' voor. Verklaar dit thema.

De mens voelt zich een zondig en onvolmaakt wezen, niet in staat de rechte levenslijn te bewandelen. De godsdiensten wijzen de mens hierop en houden hem voor dat slechts één middel hem van de hel en verdorpenis kan redden: de boete. Door metig te leven en bekeringen te vermijden, hoopt de mens toch nog de hemel te verdienen.

OPDRACHTENREEKS D

14 Lees het fragment uit *Houtekiet* van Gerard Walschap.

a) Vergelijk de beschrijving van *Houtekiet* met de (gruwel)sage.

Houtekiet is een mengeling van realiteit en fantasie, bedoeld om de mensen schrik aan te jagen.

b) Welke vitalistische elementen vind je in dit fragment?

De man die vrouwen zijn wil opdringt: de enscenering in de volle natuur, de symboliek van het melken, in deze context een erotisch geladen handeling.

c) Vergelijk *Houtekiet* met *Pallister*.

Vrije antwoorden.

Maurice Roelants, een tijdgenoot van Walschap, zag het zo:

Er zijn er die deze *Houtekiet*-figuur vergelijkende ongeveer op eenzelfde plan plaatsen als de *Pallister* van Timmermans. Maar daarin kan ik hun allerminst gelijk geven, want de *Pallister* was de ongesproken geluksmens, die de aarde en haar vruchtbaarheid tot zijn heil maakte. En *Houtekiet* is veel minder deze geluksmens dan wel de oerman, die nieuwe Adam, die zonder beginselen het leven begint en door de beginselen er op den duur in dreigt onder te gaan.

15 Lees Boeken die aanstoot gaven.

a) De reacties op *Houtekiet* waren niet mals. Wat waren de belangrijkste kritieken?

Het werk van Walschap was niet moraliserend: 'Het levensbeeld dat hij tekent is er een van ontucht: van vrijen en verleidens zelfs na de Heilige Communie; van jaloezheid, moordpoging, onkenschap en brandstichting.'

Het werk van Walschap paste niet in de christelijke ethiek: 'Op grond van de christelijke zedenleer en van de natuurwet, moet dit werk voor de meeste lezers verderfelijik worden geacht.'

b) In hoeverre is Walschap te vergelijken met zijn hoofdpersonage in *Houtekiet*?

De vrije seksuele opvattingen van Jan *Houtekiet* zijn in feite Walschaps ideeën. Walschap heeft aan zijn priesterroeping verzaakt wegens het celbaat. Zijn hele leven lang heeft hij zich gekeerd tegen de roomse seksuele moraal.

c) Is *Houtekiet* volgens Johan Diepstraten een mijlpaal in de Vlaamse literatuur?

Houtekiet was in zijn tijd een belangrijke roman:

Natuurlijk is *Houtekiet* om een aantal redenen een belangrijke roman in zijn oeuvre. Het is de eerste vitalistische roman in de Vlaamse literatuur en een voorbeeld voor schrijvers als Hugo Claus en Walter van den Broeck. Ook voor de auteur zelf was de roman een mijlpaal: hij had met zijn verleden afgerekend.

16 Welke vitalistische kenmerken herken je in het gedicht *Paradise regained* en *Gedicht VI*?

Paradise regained:

- Het kosmische: de oerkracht van het heelal ontvouwt zich aan de dichter (zon, aarde, maan);
- Het apocalyptische: vuur, wind en water als aardse krachten die de mens begeleiden op zijn laatste reis naar een nieuw universum (het *Paradijs*);
- De seksualiteit: de vereniging van man en vrouw als uiting van de oerdrift die naar de volleiding der tijden voert (de volmaakte harmonie).

Gedicht VI: De vitalistische dichter roept op tot een leven van actie; breek de spiegel, waag je kans, bied weerstand, strijd. Zolang er leven is, is de dood veraf. Hij wil sterven voor zijn liefde, ook al ligt die aan scherven.

17 Lees een fragment uit *Gangreen 1. Black Venus*.

a) Welke kenmerken van het vitalisme herken je in dit fragment?

- De oerdrift: het gejaagde ritme van de zinnen verwijst naar het leven op de rand van de waanzin, het 'jagen en gejaagd worden' van de man en zijn prooi; het lijkt wel alsof de tekst geschreven is onder invloed van een of andere (levens)drug;
- De vrijheid: de schrijver bekommerd zich niet om de beperkingen van de stijl; zinnen, hoofdletters, grammatica zijn ondergeschikt aan de uitdrijving van de innige gevoelens van het moment, het verwoorden van de zintuiglijke waarnemingen;
- De extase van het genot: de verrukking van de lichamelijke genietingen drijft de schrijver voort in een organische woordenstroom; de bandeloosheid wordt een hooglied van de seksuele erediens.

b) Situeer het fragment in tijd en ruimte.

Toen Geeraerts deze roman schreef, vierde het 'Mekke Love, not War' van de hippiegeneratie hoogtij. Vooral in het eens zo strenge, gereformeerde Nederland sloeg de slinger de andere kant uit: seksshops, seksfilms, seksclubs, porno op televisie, Baas in eigen buik-acties, *Dolle Mina's*,

enz. De boeken van Jan Cremer en Jan Wolkers waren regelrechte aanvallen op de moraal van zedenpredikende burgers. Het 'laissez-faire' van de permissieve maatschappij naar Nederlands model heeft in Vlaanderen nooit tot zulke excessen geleid en de laatste tijd gaan er stemmen op om de gevolgen ervan in Nederland in te dijken.

c) Welk stilistisch kenmerk valt in dit fragment sterk op?

Het fragment bestaat uit één lange volzin. Geeraerts verklaart dan ook steeds dat men zijn boek moet voorlezen om de cadans duidelijk te maken.

18 Lees de commentaren van Herwig Leus en Paul de Wispelaere over Geeraerts omstreden roman.

a) Vat het oordeel van de recensenten samen in één woord.

Volgens Herwig Leus is het boek racistisch, volgens De Wispelaere romantisch.

b) Verklaar beide zienswijzen vanuit het vitalisme.

racistisch: het vitalisme predikt de terugkeer naar de natuurstaat van het begin der mensheid, een tijdperk waarin de wet van de sterkste regeerde, in de natuur overwint het sterkste ras en gaan de zwakke rassen ten onder.

romantisch: machtig zijn, succes hebben: het is de wensdroom van elke mens. In onze dromen willen we allen schitteren en heersen, ten koste van anderen. Maar daarom ook zijn het dromen, de realiteit vraagt dat we met elkaar samenleven en elkaar helpen. In de fictie kan de mens ultiem geven aan zijn diepste, individualistische en heidens verlangens. Vandaar dat fictie escapisme is, geen realistische weergave van de werkelijkheid en zeker geen moraliserend levensprogramma.

c) Romantisch-vitalistisch schrijven heeft vaak een therapeutisch doel. Verklaar het begrip therapeutisch schrijven.

Wanneer een mens verlangens koestert waaraan hij niet kan voldoen, kunnen die verlangens leiden tot frustraties: er is geen succesbeleving. Een schrijver kan dankzij zijn literaire begaafdheid die frustraties sublimeren (= onzichten) tot literatuur. Als deze literatuur succes kent (= lezers delen de frustraties van de schrijver) kan dit vooralsnog leiden tot een succesbeleving bij de schrijver.

Het Laatste Nieuws: Was Gangreen 1 een afrekening met het verleden?

Jef Geeraerts: Gangreen is zoals in de ondertitel staat, een litteken, ik heb een gedeelte van een rotte plek weggehaakt en wat er overblijft, is een litteken. Het eerste litteken van een reeks die nog moet komen. Ik heb niet afgerekend met het verleden, maar met een bepaald gedeelte van het verleden. Het is dus in die zin therapeutisch schrijven.

Bron: Het Laatste Nieuws.

Enerzijds wordt de schrijftaad dan een geneesmiddel, een therapie om de wonden van het verleden en bijgevolg de existentiële onrust te helen, anderzijds leidt ze naar bewustzijnsverruiming en luciditeit met als paradoxaal gevolg nieuwe onrust en nieuwe besmette woorden die opnieuw door de schrijftaad worden geheild in een therapie, een keuringreactie die uitmondt in loutering, waanzin of zelfvermetelgating.

Paul de Wispelaere

Bron: Het Vaderland.

d) Wiens redenering volg je? Motiveer je antwoord.

EXTRA

- 1) Doelstellingenoverzicht lesgeheel CZ.
- 2) Extra literair fragment: Turks fruit van Jan Wolkers.

2.6 De Grote Drie in Nederland en de Vlaamse Reus

Na de Tweede Wereldoorlog zijn vooral Harry Mulisch (*De ontdekking van de hemel, twee vrouwen*), Gerard Reve (*De aranden, De vierde man*), Willem Frederik Hermans (*De donkere kamer van Damocles, Hoort meer slagen*) en Hugo Claus (*Het verdriet van België*) de gevestigde succeschrijvers. Zij strijden om de eer de grootste schrijvers te zijn van hun generatie.

Harry Mulisch

Gerard Reve

Willem Frederik Hermans

Hugo Claus

2.7 De neorichtingen

a) Nieuwnaturalisme

Aandacht voor uitbuiting en armoede in een materialistische en oorlogszuchtige wereld vragen schrijvers als Louis Paul Boon (*Pieter Daens*), Piet Van Aken (*Kinklaart*) en Monika van Paemel (*De vermaledijde vaders*).

Negentienhonderd. De nieuwe eeuw springlevend. De kentering na het revolutionaire gedonder. Hoopvolle strijd. Jaurès, Zola. Sociaal romantisme. Geloof in rechtsvaardigheid. Voortgang op alle gebieden. Humanitas. Die kanden de inkt nog laten vloeien, hun stambanden schar schreeuwen. Voor één jood het land op steklen zetten ... Dreyfus in ere hersteld, en paradijs. 1914. De prille beschaving opgeklazen, modder over heel Europa. Arme Jaurès. Kan wel hultien om gemiste kansen. En alhoer nog niet valdeerde was gemoed, na een pauze van twintig jaar — net voldoende om van een zoon een soldaat te maken — de volgende ronde. Nog een tijdje grooiser opgezet, met modernere middelen en nog betere resultaten. Van 38 000 000 doden naar 60 000 000 doden. Behoortelijke winstcijfers. Mede te danken aan de afkinding van het vernietigingskamp en de atoombom.

Bron: Monika van Paemel, *De vermaledijde vaders*.

b) Nieuwe zakelijkheid

Sommige auteurs registreren de wrede realiteit (eenzaamheid, moord, angst, uitbuiting, enz.) op een koude, afstandelijke manier, net alsof ze immuun of machteloos zijn geworden. Ironische humor is soms de enige manier om een en ander wat te relativeren. Succesauteur Kristien Hemmerichs is hiervan een voorbeeld.

Victor was de zoon van een zwijggame vrouw die stil en zonder morren altijd had gedaan wat ze moest doen. Aangenomen mocht worden dat ze gevoelslos had, maar daar liet ze nooit iets van merken tot de dag dat ze het keukenraam en de keukendeur hermetisch afslot en haar hoofd in de oven legde. Victor had geen medelijden of begrip kunnen opbrengen. Hij had alleen maar daffe woede gevoeld en een bruut verlangen om dat hoofd open te snijden en te kijken wat erin zat.

Bron: Kristien Hemmerichs, *Zonder grenzen*.

c) Nieuwe romantiek

Op zoek naar hun plaats in de chaotische, voortsniellende maatschappij keren schrijvers terug naar het eigen familiale verleden, hun roots, zoals Walter van den Broeck (*Brief aan Boudewijn*), Leo Pleysier (*Wit is altijd schoon*) en Jeroen Brouwers (*bazanten rood*).

Ik heb mijn ouders nauwelijks gekend, ook dat is al door mij gebeluststaf, de uitverkoop van mijn leven is bijna geëindigd, mijn werk is nu spoedig voltooid. Laat ik mij niet cynischer voorstellen dan ik ben, en beslist ook niet sentimenteler, — maar mijn moeder heb ik in ieder geval toen gekend, in die oorlogsjaren in het Jappenkamp, waar ze mij heeft leren lezen. Dat kamp heette Jijden. Het was het kamp van de zeer gevreesde, zeer beruchte commandant, de Japanees kapitein Kenji Sone; in 1946 werd hij als oorlogsmisdadiger geëxecuteerd; ik herinner mij hem: bij persoonlijk heeft mijn moeder afgeranseld en met zijn bespoorde laarzen getrapt en ik persoonlijk heb dat gezien.

Bron: Jeroen Brouwers, *Bazanten rood*.

d) Neovitalisme

De seksuele revolutie is een gevolg van de 'Make Love not War'-ideologie van de hippies uit de late jaren 60. Helmwee naar het paradijs van de erotiek en de jacht (Gorgo) inspireert Jef Geeraerts tot zijn schandaalboek *Gorgoneer 1*. Jan Wolkers wordt benicht door de open manier waarop hij de seksuele avonturen van een koppeltje beschrijft (*Turks fruit*). Beiden proberen ze de angst voor afkaking en dood te bezwieren door het leven (Latijn: vita) tot op de bodem te beleven.

Ze opende de ogen, sloeg de armen om mijn hals, mijn linkerhand greep haar fijne nek, de rechter streelde het verrukkelijk spaamende huidje van haar rug, ze kwam als een kit tegen me aan, liggen, warm, naakt, vast, haar adem rook naar fruit en met een hondemeus in mijn oor fluisderde ze neneus, trillend, ik dacht in grote verwondering, ze is een vrouw, hoe is het mogelijk?; Ik zag hoe, is de mond van mijn zuster zogende, ik wil het ook, nu, dadelijk...; ze opende de lippen en vreemd ontroefd zogde ik mijn dochterje, dan gladen langzaam eeuwen schuldgevoel van me of en ik werd een jonge dame, fanao die verrukt, op het marmeren Arabisjes, zuster benaardt, tussen lichtblauwe lapis lazulizulen met de spottende Arabisjes, de starende levenstekens en de dravencrossen van liefde en dood, vichtig lag de vuurrode bloem in mijn handpalm, toen het haar mond de mijne los, ik opende de ogen en keek in die van een glanzende vrouw, oneindig teelder streelde ik haar koude nek, je bent mijn kleine Nefertiti, dacht ik...

Bron: Jef Geeraerts, *Gorgoneer 1*.

2.8 Postmodernisme

De modernisten probeerden met hun experimenten de werkelijkheid in taal te vatten. Na de jaren 60 stellen de postmodernisten voorop dat dit onmogelijk is. Zij wantrouwen elk systeem (verhalen, religies, politiek, wetenschap, kunsten) en geven in hun literatuur uiting aan deze twijfel. Ze zijn geobsedeerd door alles wat met fictie en taal te maken heeft.

In de eerste plaats poneren de postmodernisten een aantal vragen over de verhouding tussen literatuur en werkelijkheid.